

TEMES

d'avui

Revista de Teologia i Qüestions Actuals

Núm. 59 • Vol.1 / 2019

Director Domènec Melé

Consell de Redacció Remedios Falaguera,
Joan Garcia Llobet,
Joaquim González-Llanos

Consell Assessor **Ferran Blasi i Birbe**,
doctor en Teologia, periodista;
Ramon Casals, empresari;
Mons. Lluís Clavell,
professor emèrit de la Universitat
della Santa Croce, Roma;
Ramon Octavi Sánchez, rector de Santa
Cecília, de Barcelona i periodista;
Josep Ignasi Saranyana, membre del
Pontifici Comitè de Ciències Històriques.

Han col·laborat en aquest número Rafael Alvira, Daniel Arasa, Antoni Argandoña, Josep Baqués, Arturo Bellocq, Paola Binetti, Ferran Blasi Birbe, Antoni Coll Gilabert, Núria Chinchilla, Joaquim González-Llanos, Juan F. Horcajada Moya, Domènec Melé, Josep Miró i Ardèvol, Cristina Moreno, Pablo Nuevo López, Isidor Ramos Rosell, José Luis Requero, Josep Maria Riera Munné, Ferran Rodríguez Jarque, Andrea Tornelli, Xavier Vilella, Hans Zollner, S. J.

Fotografies Portada: People Images / iStock
Interior: Sam Hood, Comissió Pontificia per a la Protecció de Menors, Gov. dels EUA; Bigstok: GDArts, Valet; iStock: Mixformdesign, Myillo, Morsa images, Filadendron, Crazydiva, Rawpixel, Smartboy10, Adrian Hancu, GoodLifeStudio; Wikipedia (imatges de domini public).

Edició
Associació Cultural
Temes d'Avui
C/ Rosselló, 192, pral.
08008 Barcelona
www.temesdavui.org
webmaster@temesdavui.org

Disseny i coordinació editorial
GPI, Gestió Integral de Publicacions, SL
Francesc Carbonell, 46-48
baixos 2a
08034 - Barcelona
Tel. 93 339 08 12

Assessorament lingüístic
Tradcat, SCP

És membre de:

Temes d'Avui no comparteix necessàriament les opinions expressades pels seus col·laboradors.

D.L.: B-5104-98
ISSN 2014-1157
Amb llicència eclesiàstica

Rafael Alvira

Catedràtic emèrit de la Facultat de Filosofia i Lletres, Universitat de Navarra. Ha estat degà d'aquesta facultat i director de la Secció de Filosofia, de la d'Educació, director del Departament de Filosofia Pràctica, i rector de la Càtedra de Música. Ha escrit una desena de llibres, en destaquem Sociedad civil. La democracia y su destino. EUNSA, Pamplona 1999.

Daniel Arasa i Favà

Periodista i escriptor. Doctor en Humanitats i Ciències Socials i Enginyer Tècnic Químic. Ha treballat 40 anys com a periodista en diversos mitjans i 25 com a cap de Redacció de l'agència Europa Press de Catalunya. És autor de molts llibres d'història, president del Grup d'Entitats Catalanes de la Família i impulsor de moltes iniciatives socials.

Antoni Argandoña

Professor emèrit d'Economia i d'Ètica de l'Empresa, Càtedra "la Caixa" de Responsabilitat Social de l'Empresa i Govern Corporatiu IESE Business School, Universitat de Navarra.

Josep Baqués

Professor de Ciència Política, Universitat de Barcelona. La seva investigació i publicacions se centren en seguretat internacional, geopolítica i l'aplicació de les teories de la justícia a escala global. És col·laborador d'institucions com el Instituto Español de Estudios Estratégicos o el Real Instituto Elcano.

Arturo Bellocq

Professor de Teologia Moral i de Doctrina Social de l'Església, Universitat Pontificia de la Santa Creu, Roma. És autor del llibre Ètica General (7a ed.), EUNSA, Pamplona, 2014.

Paola Binetti

Senadora italiana. És llicenciada en Medicina, especialista en neuropsiquiatria infantil. Es va iniciar a la política activa el 2006 sent escollida senadora en les llistes de La Margherita-Partido Democratico. El 2010 va trencar amb el PD disconforme amb la seva radicalització en qüestions socials; va fundar el partit Unió de Centre del qual ha estat diputada fins al 2018. Actualment és senadora i vicepresidenta de la Comissió extraordinària per a la tutela i la promoció dels drets humans del Senat italià.

Nuria Chinchilla

Professora i titular de la Càtedra Carmina Roca i Rafael Pich-Aguilera de Dona i Lideratge, IESE Business School. Des del 1999 amb el seu equip investigador del Centre Internacional Treball i Família de l'IESE realitzen l'estudi (International Family-Responsible Employer Index), sobre el grau d'implementació de les polítiques i cultura familiarment responsables en diferents empreses i sectors.

Antoni Coll Gilabert

És llicenciat en magisteri i en periodisme. Va ser director del Diari de Tarragona durant 20 anys, fins al 2004; escriu la columna «La Plumilla». Abans

havia treballat a diversos mitjans escrits i a TVE. És el promotor de la Fundació Bonanit, una ONG que proporciona menjar i un llit a qui no té res. És autor d'una desena de llibres.

Juan F. Horcajada

Magistrat jubilat del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya de la Secció 5a del Contenciós Administratiu. Actualment és membre (vocal) del Patronat de la Universitat Internacional de Catalunya (UIC).

Domènec Melé

Professor emèrit de l'IESE, va ser el director del departament d'Ètica dels Negocis, director del International Symposium on Ethics, Business and Society. Doctor en Enginyeria Industrial i en Teologia. Els seus camps d'investigació principals són: l'ètica en el món de l'empresa, economia i societat, humanisme cristià en les organitzacions.

Josep Miró i Ardèvol

President d'e-Cristians, editor del diari digital Forum Libertas. Fundador d'Unió del Centre de Catalunya, posteriorment integrada a CDC; diputat en el Parlament de Catalunya, conseller d'Agricultura de la Generalitat i regidor de l'ajuntament de Barcelona. Va ser membre del Consell Pontifici per als Laics. És autor del llibre La sociedad desvinculada, Stella Maris, 2014.

Cristina Moreno

Coordinadora de IESE Women in Leadership, IESE Business School.

Pablo Nuevo López

Director del Departament de Dret i Ciència Política i professor de Dret Constitucional, Universitat Abat Oliba CEU. La seva activitat investigadora està centrada en l'estudi dels drets fonamentals en el marc de les noves societats pluralistes, temàtica sobre la qual ha escrit diversos llibres.

José Luis Requero

Magistrat del Tribunal Suprem. Va ser vocal del Consell General del Poder Judicial (2001-2008). Des del 2014 és magistrat de la Sala del Contenciós Administratiu del Tribunal Suprem. Ha estat professor de Dret administratiu a diferents universitats. És autor de diversos llibres, en destaquem El asalto a la Justicia, Ciudadela, 2009.

Hans Zollner, S.J.

És teòleg, professor de psicologia i psicoterapeuta. Dirigeix el Centre for Child Protection (CCP o centre per a la protecció de menors), amb seu a Roma. Des de 2010 Zollner és Vicerector acadèmic de la Pontificia Universitat Gregoriana i membre fundador de la Comissió Pontificia per a la protecció de menors establerta el 2014. A més, va ser membre el 2010/11 del grup de treball «Investigació i docència» de la taula rodona sobre abús sexual infantil creada pel govern alemany.

LA REGENERACIÓ DE LA VIDA PÚBLICA

Una perspectiva ètica

6 PRESENTACIÓ

Domènec Melé

9-133 MONOGRAFIA

9 Què ha de ser regenerat en la vida social i política

Antoni Argandoña

21 La regeneració de la vida política

Josep Miró i Ardèvol

29 La Doctrina Social de l'Església com a referència per a la vida pública

Arturo Bellocq

41 El dret al servei de la regeneració política i el bé comú

Pablo Nuevo López

49 Regenerar la protecció de tota vida humana

Domènec Melé

61 Nacionalismes, populismes i xenofòbia en la vida política

Rafael Alvira

69 L'Estat davant la iniciativa social

José Luis Requero

77 La regeneració de la política: dels partits als votants

Josep Baqués

85 Regeneració en la protecció dels menors

Hans Zollner, S. J.

91 Estàndards d'avantguarda per la protecció de menors

Andrea Tornelli / VaticanNews

95 La responsabilitat de la ciutadania en la regeneració de la vida política

Daniel Arasa

103 Mitjans de comunicació i regeneració de la vida política

Antoni Coll Gilabert

111 El jutge davant la regeneració de la vida política

Juan F. Horcajada Moya

121 La corrupció política des d'un punt de vista moral

Paola Binetti

125 La dona: agent de canvi per regenerar la societat

Núria Chinchilla / Cristina Moreno

Temes d'AVUI... subscriu-t'hi!

DADES DEL SUBSCRIPTOR

Nom: _____

Cognoms: _____

Adreça: _____

C.P. - Població _____

correu-e: _____

Telèfon _____

SUBSCRIPCIÓ I FORMA DE PAGAMENT

Subscripció anual (2 números)

Subscripció ordinària: 30 €

Subscriptor benefactor: _____ €
Indiqueu quantitat

Domiciliació bancària

Periodicitat:

Mensual Semestral Anual

DOMICILIACIÓ DE REBUTS EN BANC

Titular del compte: _____

IBAN

BIC/SWIFT

Signatura del titular

Recursos per a la formació i la vida cristiana. Els grans temes del nostre temps amb una mirada catòlica.

Oferta especial:

Només
30 €

2 números en paper a l'any + 50 butlletins electrònics + llibre *El Déu amagat*

Envieu la butlleta a: Temes d'Avui, C/ Rosselló, 192, pral. 08008 Barcelona

També podeu escriure a: info@temesdavui.org

SUMARI

135 LLIBRES > RESSENYES

135 **Llamados a la unidad. Teología ecuménica**
Philip Goyret – Pablo Blanco
Comentat per Josep Maria Riera Munné

137 **Filosofía de la religió**
Pere Lluís Font
Comentat per Ferran Rodríguez Jarque

139 **Josemaría Escrivá de Balaguer Escritos varios (1927-1974)**
Philip Goyret, Fernando Puig i Alfredo Méndiz
Comentat per Domènec Melé

141 **Buscando a Dios en el universo**
Ramón Tamames
Comentat per Ferran Blasi Birbe

143 **La vía de la experiencia o la salida del laberinto**
Juan Manuel Burgos
Comentat per Domènec Melé

145 **Escondidos. El Opus Dei en la zona republicana durante la Guerra Civil española (1936-1939)**
José Luis González Gullón
Comentat per Joaquim González-Llanos

146 **Fets i moments suggeridors**
Ferran Blasi i Birbe
Pròleg de Joan Galtés i Pujol
Comentat per Xavier Vilella

148 **En la tierra como en el cielo. Historias con alma, corazón y vida de Javier Echevarría**
Álvaro Sánchez León
Pròleg de Fernando Ocariz
Comentat per Joaquim González-Llanos

150 **La llibertat d'estimar.**
Guadalupe Ortiz de Landázuri
Cristina Abad Cadenas
Comentat per Joaquim González-Llanos

151 **Jesús**
Enrique Cases
Comentat per Domènec Melé

La regeneració de la vida pública

Regenerar ve del mot llatí *regenerare*, que vol dir restablir, reconstruir quelcom que es va malmetre, o millorar-ho. Una accepció de regeneració d'un cert tarannà moral és fer que algú abandoni una conducta o uns hàbits reprovables per portar una vida moral i físicament ordenada. En biologia i medicina, es parla de regeneració per significar la capacitat d'un organisme per reconstruir per si mateix les seves parts danyades o perdudes. Aquesta reconstrucció remet a tornar a allò que és bo i desitjable.

La regeneració, referida a la vida pública, pressuposa una situació que s'aparta d'allò que hauria de ser. Pot també referir-se a recuperar o reconstruir una convivència social o una manera de governar que s'ha malmès. L'òbvia diferència amb la regeneració moral de la societat i la biològica dels teixits és que la primera no depèn de forces deterministes, com ara la regeneració física, sinó que és un procés de llibertat. I, en aquesta llibertat concorren idees i sentiments, que poden ser més o menys encertats. En realitat, no totes les idees i sentiments són prou bons per construir una societat veritablement humana i humanitzant, és a dir, capaç de promoure una convivència pacífica i ordenada i d'afavorir el desenvolupament humà integral. Per això, cal començar per reflexionar sobre què cal regenerar, com cal fer-ho i qui té responsabilitat en aquesta tasca, i justament això és el que ens proposem aquí.

Aquest número de *Temes d'Avui* està motivat per moltes veus que pensen que **cal regenerar nombrosos aspectes de la vida social palesament millorables**. Cal analitzar aquests aspectes i veure què s'hi pot fer. El tema és, però, molt ampli i no tenim pas la pretensió, ni de lluny, d'esgotar-lo. Tanmateix, intentarem, si més no, d'introduir el tema i poder despertar inquietuds i sensibilitats que duguin a preguntar-se: i jo com puc contribuir a regenerar la societat? Quina responsabilitat hi tinc? I com puc ajudar els altres perquè treballin també per regenerar la vida social i política?

La perspectiva ètica adoptada aquí fa referència a la moral cristiana i també una ètica racional que coincideix amb la cristiana en molts aspectes fonamentals. La crítica a les situacions de pecat que porten a la conversió personal ha de portar a una disposició de conversió en tota agrupació humana, a tot arreu i sempre. Per tant, també a regeneració en les institucions quant calgui.

Els dos primers articles d'aquest número estan molt enfocats a una **diagnosi global** de què cal millorar, per bé que també altres articles

inclouen una certa diagnosi, acompanyats d'algunes propostes més o menys concretes. El primer article és d'Antoni Argandoña, que tracta de respondre a una pregunta fonamental: què necessita ser regenerat en la vida social i política? A continuació, Josep Miró i Ardèvol presenta com a tesi la necessitat de fer un diagnòstic radical per a una regeneració a fons de la vida política.

Els dos articles següents ens presenten respectivament, **la doctrina social de l'Església** com a referència per a la vida pública (Arturo Belloc) i **el paper del dret en la regeneració política** i la seva contribució al bé comú (Pedro Nuevo).

Després venen cinc articles sobre **aspectes concrets que afecten la regeneració de la vida política**. Un és la protecció de la vida humana (Domènec Melé), un altre s'ocupa de tres conceptes –nacionalisme, populisme i xenofòbia– en la vida política (Rafael Alvira). Dos més reflexionen, respectivament, sobre la manera de millorar la participació i la iniciativa social en la vida pública (José Luis Requero), i sobre la regeneració dels partits polítics i l'actitud dels votats (Josep Baqués). Finalment, la regeneració de l'actitud de la jerarquia de l'Església sobre abusos a menors és també objecte d'estudi (Hans Zollner) i les recents iniciatives sobre la qüestió del papa Francesc.

L'últim bloc d'articles està dedicat a **diversos agents que poden contribuir a regenerar la vida pública i política, i la responsabilitat que hi tenen per aconseguir-ho**. No hi són pas tots, però els qui s'hi inclouen semblen prou significatius: la ciutadania (Daniel Arasa), els mitjans de comunicació (Antoni Coll), la judicatura (Juan F. Horcajada) i aquells que es dediquen activament a la política (Paola Binetti). Per últim, però no menys important, un altre article amb una dimensió transversal, s'ocupa del paper de la dona com a agent de canvi per a la regeneració de la societat (Nuria Chinchilla i Cristina Moreno).

Hi ha molts altres temes que cal regenerar en la nostra societat. Alguns ja han estat tractats en anteriors números de *Temes d'Avui*. Entre d'altres, la valoració i protecció a la família (especial núm. 12), la preocupació ecològica (núm. 51-52), la preocupació social pels necessitats (especial núm.14), l'emergència educativa (núm. 46), secularisme i laïcisme (especial nús. 11 i 34). I n'hi ha d'altres que esperem poder tractar en el futur.

Si aquest número ajuda una mica a reflexionar i assolir una consciència més viva de la necessitat de contribuir –cadascú des del seu lloc– a regenerar la vida social i política, ens donarem per satisfets.

Domènec Melé
Director de *Temes d'Avui*

Es pot sentir arreu un clam que demana una regeneració de la vida política. Cal una reflexió sobre la política i l'ètica política, per reflexionar sobre què està passant, i cloure amb algunes idees sobre el que es pot fer per regenerar la política. (Il·lustració: Mixformdesign-iStock).

Què ha de ser regenerat en la vida social i política

Antoni Argandoña

Professor emèrit, IESE Business School, Universitat de Navarra

Avui en dia, es pot sentir arreu un clam habitual entre persones de diferents ideologies que demana una regeneració de la vida pública. Les raons d'aquest clam són nombroses: les notícies d'actuacions corruptes, la insatisfacció per la gestió de la crisi financera, la manca de líders que mereixin confiança, l'auge dels populismes... Darrere d'aquestes raons, n'hi ha d'altres més profundes: la por de la pèrdua de qualitat i nivell de vida, per a un mateix i per als seus fills; el descrèdit de les elits polítiques i econòmiques; la sospita que el poder és manipulat per altres; la presència d'immigrants, que ens poden robar els nostres llocs de treball i posar en perill l'homogeneïtat de les nostres comunitats...

Es tracta de problemes ben diferents. En tot cas, però, la ciutadania sembla esperar una resposta per part de la classe política. Aquesta insatisfacció és un fet, i d'aquí partim en aquest treball, per reflexionar sobre la possible regeneració de l'activitat política i les seves solucions.

¿Ens trobem davant d'un cas de pomes podrides, o bé és el cistell allò que podreix les pomes? ¿N'hi ha prou d'apartar els mals polítics, o cal prendre mesures de més fondària? Veurem que, en la política, com en gairebé totes les activitats humanes, hi ha persones immorals, però també que el cistell de la política pot fer empitjorar les conductes dels que s'hi dediquen. I, a més, la política es veu influïda per l'entorn de tota la societat.

L'article comença amb una reflexió sobre la política i l'ètica política, per presentar breument alguns dels arguments sobre què està passant, continuar amb algunes idees sobre el que es pot fer per regenerar la política i acabar amb les conclusions.

La política i els seus protagonistes

En tota reflexió sobre l'ètica, el primer nivell d'anàlisi és el de les *persones* que duen a terme accions, provoquen conseqüències i reben les conseqüències de les seves accions i de les d'altres. Però les persones no estan soles, sinó que interactuen entre elles. Sovint, aquestes interrelacions adquireixen una certa formalitat, donant lloc a *organitzacions o comunitats intermèdies*, com la família, empreses, clubs, associacions i moltes altres. Aquestes organitzacions persegueixen finalitats que no són del tot

LA REGENERACIÓ DE LA VIDA PÚBLICA

coincidents amb els de les persones que les integren: aquí apareix l'ètica de l'organització¹.

La *societat* és el conjunt de relacions entre persones i entre comunitats intermèdies; quan aquesta societat s'organitza per aconseguir els seus objectius específics, constitueix una *comunitat política*; l'*Estat* és la forma concreta d'organització d'aquesta comunitat en un moment i en un lloc determinats, establint qui té el poder, en què es basa aquest poder i com s'exerceix².

La *política* és una activitat humana que tracta de conciliar la diversitat d'interessos d'una comunitat mitjançant l'exercici del *poder*. La referència al poder es justifica perquè, altrament, l'àmbit d'allò polític seria massa ampli, i arribaria a incloure tot allò que s'ordena a la organització de la vida comunitària, cosa que suposaria una politització de la vida privada, de la qual tenim exemples en alguns règims totalitaris.

Els *agents polítics* són les persones que participen en els processos d'organització i govern de la societat: polítics, governants, legisladors, jutges, administradors, assessors, experts... que actuen individualment o a través de partits, associacions, *lobbies*, empreses... També són agents polítics els ciutadans, almenys quan exerceixen els seus drets i deures a l'hora de formar-se les seves opinions, elegir els seus representants, votar i avaluar o censurar les decisions dels seus representants.

L'ètica política

Podem definir *l'ètica personal* com el conjunt de regles, valors i pràctiques que governen les accions i conductes humanes perquè s'ajustin a la recta raó. És normativa, no descriptiva: no explica el que fan les persones, sinó què haurien de fer. Si, com ja hem explicat, algunes activitats reben l'adjectiu de *polítiques*, hi ha d'haver una *ètica política*, un conjunt de valors, regles, pràctiques i recomanacions normatives sobre com actuar de manera correcta en aquestes activitats. Hi haurà, doncs, una ètica política personal, la dels agents que actuen, no com a persones privades, sinó per les seves implicacions per a la política i per a les organitzacions (partits, *lobbies*, administracions públiques, etc.), una ètica de les organitzacions polítiques, i una ètica de la societat política.

No hi ha acord sobre en què consisteix aquesta *manera correcta* d'actuar en política. Per a alguns experts³ i polítics, aquesta manera correcta consisteix a posseir, exercir i controlar el poder. Des d'aquest punt de vista,

l'acció política és autònoma respecte de l'ètica; el que hi compta és el càlcul relatiu a l'èxit en termes de poder⁴. Aquesta manera de pensar aïlla la política de l'ètica, bé perquè la considera una activitat neutra, sense significació moral, bé perquè elabora ella mateixa les seves pròpies regles morals. Ara bé, si això és així, no té sentit preguntar-nos per la regeneració moral de la vida política: si aquesta és autònoma, els problemes que es presentin seran sempre de naturalesa tècnica i es podran solucionar amb mesures tècniques. Però hem dit abans que hi ha un clam molt ampli sobre la necessitat d'aquesta regeneració.

Per tant, hi ha d'haver una ètica política que no pot ser definida per la mateixa política, ni dictada pels que tenen el poder, o els que el desitgen. Una ètica que imposi restriccions intrínseques a les accions abans del càlcul de conseqüències (cosa que validaria la tesi que el fi justifica els mitjans), però que tingui en compte no només uns principis, sinó també les circumstàncies i les conseqüències. Una ètica que prengui com a punt de partida el que ordena l'acció humana vers la convivència pública. Una ètica que parteixi, com hem dit abans, primer, de les persones que participen en la política i que inspiri, en segon lloc, les administracions i institucions, que objectivi les actuacions, més enllà de les que porta a terme cada agent, i que imposi un criteri coactiu, per evitar que algú atempti contra l'ordre de la societat.

“Podem definir l'ètica personal com el conjunt de regles, valors i pràctiques que governen les accions i conductes humanes perquè s'ajustin a la recta raó. És normativa, no descriptiva: no explica el que fan les persones, sinó què haurien de fer».

I tot això, referit a una societat plural, en la qual no hi ha un acord sobre els fins: per tant, una societat que deixa un ampli marge de llibertat als seus ciutadans, perquè cada un busqui els seus propis fins, però que estableix unes fites col·lectives i uns principis.

Què és allò que s'ha de regenerar

Per què es queixen els ciutadans de la pèrdua de qualitat de la vida política? Hi ha tres maneres de respondre a aquesta pregunta. Una és elaborant un llistat dels temes sobre els quals tracta la política: els règims (democràcia, autoritarisme, totalitarisme, monarquia), els drets dels ciutadans (vida, seguretat, dignitat, igualtat, pobresa, llibertat religiosa, habitatge, ocupació, immigració, discriminació), les institucions (família, matrimoni, mercat), la convivència ciutadana, l'administració pública, les relacions internacionals i molts altres. Anirien apareixent, així, possibles motius que provoquen el disgust dels ciutadans, quan les decisions polítiques no coincideixen amb les seves preferències personals o de grup. Però això no respondria a la pregunta que ens hem fet més amunt: els

LA REGENERACIÓ DE LA VIDA PÚBLICA

diferents punts de vista que es puguin tenir sobre l'estructura de la llei electoral, o bé la legislació o la proliferació de partits populistes no són, per si mateixos, mostra d'una degeneració de la política, sinó de la pluralitat de posicions dels ciutadans sobre les decisions polítiques.

La segona manera seria revisar els temes que apareixen en els mitjans de comunicació: corrupció, clientelisme, nepotisme, manipulació de vots, incompliment de lleis, mala gestió i molts més. Aquest llistat ens donaria indicis dels motius de desgrat dels ciutadans, però encara necessitaríem un pas més; la tercera manera d'enfocar l'anàlisi, que és la que presentem aquí: un conjunt de reflexions sobre el que és la política i l'ètica política avui, en la teoria i en la pràctica. Perquè, en última instància, és en aquest nivell on descobrirem les causes profundes del malestar ciutadà.

Tot seguit, farem algunes reflexions sobre la societat actual, l'ètica i la política, referides sobretot a les societats occidentals, encara que aquestes afirmacions no es puguin aplicar a tots els ciutadans ni a totes les circumstàncies. Les tesis que es deriven d'això són, principalment, dues: 1) els problemes ètics de la política remetent als problemes ètics, antropològics i socials de la societat actual, i 2) aquests problemes presentaran també trets propis, per les regles, incentius i condicionants diferencials que es donen en cada circumscripció.

«Cal una reflexió sobre què és la política i l'ètica política avui, en la teoria i en la pràctica. És en aquest nivell on descobrirem les causes profundes del malestar ciutadà».

La societat

La societat moderna i postmoderna és *individualista*, en comparació amb la de fa unes dècades. Els ciutadans actuen d'acord amb les seves preferències personals, que es presenten com a èticament neutres, en el sentit que, sent personals, no importa d'on procedeixen, i ningú té dret a jutjar-les. Aquestes preferències són *subjectives*, canviants i relatives; per tant, no poden ser invocades fora de la vida privada, perquè suposarien una ingerència inacceptable en els altres. Encara més: tenir unes preferències sòlides pot ser una forma de fonamentalisme: el *relativisme* en els valors es fonamenta en l'absència d'una veritat objectiva, negada per la suposada autonomia de la persona.

Si les preferències són privades, no hi ha motius perquè hi hagi *béns comuns* compartits; a tot estirar, hi haurà *interessos participats*, que donen lloc a acords més o menys transitoris i canviants. S'esvaeix, així, *la utopia d'una societat justa*: se'n parla, però en la cultura popular predominen els codis privats. En tot cas, en aquesta societat els ciutadans no se senten *responsables* d'objectius socials compartits: cada un pensa que la seva

«La societat moderna i postmoderna és individualista. Els ciutadans actuen d'acord amb les seves preferències personals, que es presenten com a èticament neutres, no importa d'on procedeixen, i ningú té dret a jutjar-les». (Il·lustració de la faula del corb i la guineu en què cada personatge busca el seu profit. Myllo-iStock).

col·laboració té una incidència mínima, i que la culpa deu ser d'algú altre: s'obre, d'aquesta manera, una bretxa entre la vida privada i la pública.

Aquesta solidaritat col·lectiva té un marcat caràcter *emotivista*. El judici ètic es tanca, sovint, amb el «m'agrada» (*like*), en el marc d'unes xarxes socials en què un necessita integrar-se en la manera de pensar del seu col·lectiu, que serà diferent de la d'un altre col·lectiu, probablement sense fonament racional: és el món del que és *políticament correcte*, que condueix, portat a l'extrem, a negar el dret a parlar a qui pensa d'una altra manera. Al capdavall, si cada un té dret a pensar com vulgui, i si els valors són subjectius, la reacció més comuna davant la persona que pensa de manera diferent és negar el diàleg i, quan el tema és important, considerar-lo com un enemic.

El pluralisme dels valors s'accentua amb el *multiculturalisme*, que es converteix en relativisme cultural, i aquest en *relativisme moral*. Les preferències individuals tendeixen a convertir-se en *drets*, amb la pretensió

LA REGENERACIÓ DE LA VIDA PÚBLICA

que siguin reconeguts com a universals. La font d'aquests drets, relatius i canviants, no és l'ètica, sinó *la llei*: les majories, reals o suposades, parlamentàries o a les xarxes socials, esdevenen creadores de moralitat.

L'ètica

L'ètica es diu en relació amb la *veritat*: amb la veritat de les persones i de les coses. Però avui en dia la veritat no es reconeix, i pretendre defensar *la veritat* es veu com una forma d'autoritarisme. Un exemple de la ruptura entre l'ètica i la veritat són les *fake news*, on l'important és el missatge que la notícia comporta, encara que no sigui veritable. Però avui en dia prendre decisions sobre la base d'una informació falsa no és gaire important, perquè l'ètica es valora pels seus *resultats* (conseqüencialisme). A la pràctica, els resultats que compten només són uns quants: la conquesta i conservació del poder, l'èxit econòmic, el compliment d'unes metes a curt termini, etc.

L'ètica té tres dimensions, totes elles rellevants: normes que cal complir, béns que l'agent ha de buscar i virtuts que ha de practicar. Les *normes* assenyalen amb claredat uns mínims, perquè no poden contemplar tots els casos i situacions possibles: una ètica només de normes negatives corre el perill de convertir-se en una cosa rígida, però agrada als ciutadans perquè és fàcil de jutjar⁵.

L'ètica inclou *béns*; la seva qualitat moral depèn principalment del bé que tracta d'aconseguir. Els béns que és busquen és relacionen amb la *intenció*

«L'ètica té tres dimensions, totes elles rellevants: normes que cal complir, béns que l'agent busca i virtuts que practica».

de la persona, que resulta una mica difícil de valorar des de fora: per això, cal una ètica de primera persona, la de l'agent.

L'ètica s'interessa, sobretot, per l'impacte que les accions tenen en l'agent, en els seus aprenentatges morals: les *virtuts* o els *vicis*. Entre les conseqüències que té en compte l'ètica postmoderna no solen aparèixer aquests aprenentatges, és a dir, el progrés que la persona es produeix a si mateixa com a conseqüència de les seves decisions, que li facilitarà prendre bones decisions futures i exercir una influència positiva en altres persones. En la nostra societat, es valora èticament cada decisió com si fos independent del caràcter de la persona.

La política

Se suposa que els projectes polítics estan orientats a fins racionals i universals (llibertat, justícia, benestar); per tant, la política només ha de tenir cura de la *racionalització dels mitjans*; és un àmbit tècnic, amb les seves pròpies normes: l'ètica política no és necessària.

Avui en dia, s'afirma que, per tal que la política funcioni, n'hi ha prou amb un marc legal i institucional adequat, un bon disseny tècnic, incentius (principalment econòmics) per als qui l'hagin d'aplicar, i mesures de control. Això *ha de funcionar* tot i que els ciutadans no siguin honorats, i tampoc cal que ho siguin els gestors, si els incentius estan ben elaborats i els controls s'apliquen adequadament. Per exemple, la corrupció es considera que és fruit de l'oportunitat d'un enriquiment injust i del risc de ser detectat, o de la insuficiència dels controls (ocultació d'informació, deixadesa dels supervisors), i si no s'evita ha de ser per incompetència o mala voluntat –i la solució que es demana acostuma a consistir en més lleis, controls i càstigs–. Tot plegat genera desencís en relació amb la política i desconfiança en els mitjans de representació tradicionals (partits, sindicats, etc.), desplaçats per nous representants, com les xarxes socials.

Això condueix a la *pèrdua de confiança* en les institucions, lleis i organismes polítics. I ara arribem a l'estat present, en el qual el ciutadà reclama la regeneració de la funció pública. Això resulta

paradoxal, perquè precisament es va minimitzar el paper de l'ètica i es va substituir per la llei i la supervisió, que no poden funcionar perquè la confiança es basa en tres pilars: la capacitat de qui ha d'actuar, perquè sap fer-ho i pot fer-ho; la seva disposició a fer-ho; i, finalment, perquè, en cas de conflicte, està disposat a posar els interessos de la societat o dels ciutadans per damunt dels seus. La llei pot garantir el primer pilar⁶, però el segon i, sobretot, el tercer, pertanyen a l'ètica. Per això hem afirmat que la regeneració de la política era una qüestió ètica.

«Avui en dia, s'afirma que, per tal que la política funcioni, n'hi ha prou amb un marc legal i institucional adequat, un bon disseny tècnic, incentius per als qui l'hagin d'aplicar, i mesures de control».

Com podem regenerar la vida política

Regenerar la vida política implica reconstruir els seus fonaments ètics i la seva aplicació, a més de l'adequat desenvolupament dels seus aspectes tècnics. A això s'orienten els paràgrafs següents que, en tot cas, són molt limitats, perquè no poden tenir en compte la varietat de continguts de les polítiques concretes. El que compta, en cada cas, és que qui decideix (polític, governant, expert, ciutadà, etc.) faci servir aquests arguments per avaluar les decisions que ha de defensar, aprovar, executar o avaluar. I això exigeix actuar amb ètica.

El contingut de la política

- Cal revisar el *contracte social* vigent. El ciutadà tendeix a comparar el que *dona* amb el que *rep*, des del punt de vista no només econòmic (impostos i despesa), sinó també moral, i no només per a ell mateix,

sinó tenint en compte els altres. El criteri principal a l'hora d'avaluar el contracte social vigent serà el de la justícia, principalment distributiva i social, però també altres criteris, com els d'eficiència, transparència, objectivitat, etc.

- Tota política ha d'estar *orientada a les persones*, considerades com a éssers relacionals, amb *cara i nom*, no com a individus aïllats; per tant, tenint en compte l'àmbit en què es mouen (comunitats locals, associacions, institucions). Tot i que les polítiques s'ocupen de problemes col·lectius, els ciutadans han de poder veure que estan dirigides a ells.
- Aquest concepte de persona ha de ser ampli, incloent-hi la dimensió transcendent, i ha de respectar la seva *dignitat i llibertat*, així com la dels grups intermedis: famílies, associacions, empreses, etc.
- Les polítiques han de ser *inclusives*, de manera que tinguin en compte les seves conseqüències sobre altres subjectes i el conjunt de la societat.
- Han de basar-se en un *diàleg* amb els implicats.
- L'anàlisi en què es basa aquesta política ha de ser, en la mesura que sigui possible, *multidisciplinària*, amb participació d'experts, polítics, administradors i ciutadans dels diversos aspectes considerats.
- El seu objectiu ha de ser el *bé comú*, que no és un simple interès compartit. El bé comú està absent en la gran majoria de teories polítiques; es confon amb un imprecís interès general o amb l'interès de la majoria. El concepte de bé comú que proposa la Doctrina Social de l'Església, és «el conjunt de condicions de la vida social que fan possible a les associacions i a cadascun dels seus membres l'assoliment més ple i més fàcil de la pròpia perfecció»⁷.
- *L'Estat* és un mitjà, no un fi. Per tant, no ha de ser tractat com un absolut. Aconseguir o retenir el poder no pot ser l'objectiu de l'Estat.
- Les normes (lleis, reglaments) han de marcar clarament les *línies vermelles* que no s'han de traspasar; i, si admeten excepcions, convé que s'assenyalin les raons i, sobretot, els processos per decidir-les.
- En valorar una *decisió política*, cal identificar quins béns persegueix, qui són els seus beneficiaris i els possibles perjudicats i com es reparteixen els costos i beneficis, incloent-hi la identificació dels incentius, positius o negatius, que crea aquesta política, i els seus possibles efectes col·laterals.
- Una bona política s'ha de fonamentar en la *participació* dels ciutadans, sempre que sigui possible, tant en les fases d'elaboració com en les de posada en pràctica i d'avaluació.
- S'ha d'evitar que els beneficiats es converteixin en *dependents* (per exemple, en les polítiques de subvencions o ajudes).
- Convé que, sempre que sigui possible, la política s'apliqui (i, si convé, es dissenyi) en els *nivells propers a les persones afectades*⁸, i que es compti amb la *col·laboració publicoprivada*.

Els agents de la política

- El *treball* dels agents polítics (governants, legisladors, jutges i funcionaris) està subjecte a les mateixes regles ètiques que el d'altres ciutadans, tot i que ha de tenir una dimensió de *servei* més directa i una connexió més immediata amb el bé comú al qual la política ha de servir. Això implica alguns deures més estrictes pel que fa a objectivitat, imparcialitat, honestedat, evitar conflictes d'interessos, transparència i rendició de comptes, etc.
- També convé destacar els deures relacionats amb la *professionalitat* dels polítics, governants i funcionaris, evitant el que pugui interpretar-se com a privilegis indeguts: la llei obliga a tots, sense excepció.
- En una societat plural, les postures polítiques no s'han de argumentar en termes *religiosos*, sinó d'acord amb els fonaments filosòfics i antropològics⁹.
- Els *ciutadans* també són subjectes polítics quan actuen dins de l'ordenació dictada per les autoritats i exerceixen els seus deures i drets. Per tant, tenen el deure de formar-se un criteri sobre les decisions polítiques i exercir el seu dret al vot.
- Els ciutadans han de *participar* en les activitats que els pertoquin, d'acord amb les seves capacitats i coneixements, sigui directament, sigui a través de partits polítics, organitzacions professionals, associacions, etc. Aquesta és una forma molt directa de contribuir a la regeneració de la vida política.
- El compliment de la *lleï*, especialment de la llei fiscal i de les regulacions que afecten cada dia els ciutadans, és una magnífica contribució a la regeneració de la política, que es troba a l'abast de tots, i que pot contribuir a crear una atmosfera de col·laboració, de serenitat i de sentit de comunitat. No té sentit que un ciutadà critiqui la corrupció dels polítics i incompleixi els seus deures fiscals.

Al capdavant, doncs, la regeneració de la política s'aconseguirà quan qui ha d'aplicar una política, el legislador que ha d'estudiar una proposta o l'expert que ha de redactar-la, es demani si aquesta acció concreta respon a les indicacions donades: si té en compte les persones com el seu objectiu últim, si contempla totes les dimensions rellevants del problema, si es basa en el diàleg amb els interessats o, almenys, està obert a aquest diàleg, etc.. Sovint, la resposta no serà clara, perquè cada mesura concreta admetrà diverses interpretacions, o tindrà aspectes positius i negatius que caldrà valorar: la decisió serà, habitualment, un exercici de prudència.

Conclusió

La regeneració de la política no vindrà de desenvolupaments tècnics i científics, que són necessaris, sinó de la confiança en els qui l'elaboren, la

proposen, l'aproven, l'apliquen i la jutgen. Aquesta confiança té tres dimensions: la capacitat de la persona o de l'organització en la qual es confia, la seva honestedat i la seva benevolència, posant els interessos legítims dels ciutadans per davant dels seus, o dels del seu entorn familiar, del seu partit, etc. Les crisis, també la crisi política a què ens hem referit en aquest article, les solucionen les persones, fent servir mitjans tècnics, però, sobretot, amb criteris ètics.

---

¹ Per exemple, un directiu o empleat d'una empresa té els deures propis de qualsevol persona, ciutadà, pare o mare de família, veí, aficionat a un esport... i altres específics com a directiu o empleat: per exemple, el deure de guardar el secret professional.

² Aquesta distinció entre la societat i la comunitat política, no la reconeixen molts manuals de ciència política.

³ L'origen d'aquesta concepció es troba en Nicolau de Maquiavel (1469-1527).

⁴ Per a Max Weber (1864-1920), el polític no es pot permetre el luxe d'actuar d'acord amb les seves conviccions, sinó que ha de tenir en compte les conseqüències que es deriven de la seva acció. L'ètica política consistirà, principalment, a actuar buscant el bé polític: «qui busca la salvació de la seva ànima i la dels altres, que no la busqui en el camí de la política, ja que aquestes tasques són ben diferents, només poden ser acomplertes mitjançant la força». («La política como vocación», dins de M. Weber, *El político y el científico*, Madrid, 1979, 173-174).

⁵ Una ètica racional tindrà en compte altres variables, com la finalitat o intenció perseguida per l'agent, la qualitat de l'acció i les seves circumstàncies. La societat moderna es preocupa de l'aspecte formal, però estarà disposada a moderar el seu judici amb factors subjectius, com la situació del presumpte culpable (pobresa, exclusió social, discriminació), és a dir, aspectes emocionals ja esmentats abans.

⁶ I no sempre: per exemple, en un món de canvi tecnològic que alteri les competències necessàries.

⁷ Cf. Concili Vaticà II, Constitució pastoral *Gaudium et spes*, 1966, n. 26; cf. Pontifici Consell Justícia i Pau, *Compendi de la Doctrina Social de l'Església*, 2004, n. 164.

⁸ Aquesta és una variant del principi de subsidiarietat: que no faci el superior allò que pugui fer l'inferior. Hi ha en aquesta recomanació un criteri pràctic, de proximitat al problema i a les seves circumstàncies, però també un altre de respecte de la iniciativa dels qui treballen en els nivells inferiors de l'administració, etc.

⁹ Les recomanacions que hem fet abans són totes compatibles amb la Doctrina Social de l'Església i, de fet, s'hi inspiren, però les hem presentat com el que són: propostes que pot acceptar qualsevol persona de bona voluntat. La Doctrina Social es basa en una concepció de l'home i de la societat rebuda a partir de la Sagrada Escripura i de la Tradició, però elaborada racionalment i d'acord amb les ciències socials. No cal ser catòlic per defensar la prioritat de la persona, la importància del bé comú o la conveniència que les decisions es prenguin, en cada cas, al nivell més baix possible de l'estructura social.

Junts, X un món millor

Marcant la X de l'Església a la teva Declaració de la Renda el fas possible.

La societat occidental s'ha transformat sota la influència de la cultura de la desvinculació, la ideologia que promou que la realització personal només és possible per mitjà de la satisfacció del desig de possessió, la cupiditas. (Il·lustració: Mixformdesign-iStock).

La regeneració de la vida política. La necessitat d'un diagnòstic radical

Josep Miró i Ardèvol

President d'e-Cristians i editor de Forum Libertas

En les condicions actuals, no és possible que la regeneració política sigui qüestió d'unes poques lleis i altres governants (quins?). Sense entrar a fons en les causes que han determinat la situació en la qual estem immersos, sense un diagnòstic que cerqui les arrels dels problemes –radical, per tant– el propòsit de regeneració política esdevé impossible.

A l'afirmació feta es pot respondre amb la crítica –certa– que tot depèn del que entenguem que és la política i els seus fins. El meu punt de partida és considerar-la aquella pràctica que té com a fi la consecució del bé comú: aquell que només podem obtenir com a societat i gaudir-ne com a membres d'aquesta societat. En aquest sentit, el bé comú no és directament apropiable per ningú, però ens afavoreix a cadascú de nosaltres, perquè permet viure millor les nostres vides, perquè construeix «*aquelles condicions de la vida social amb les quals els homes, famílies i associacions poden assolir més plenament i fàcilment la seva perfecció pròpia*» (Gaudium et spes, 74).

La llibertat no es realitza en la multiplicitat d'opcions sinó en la cerca de la veritat. La desvinculació de la relació entre llibertat i veritat és la causa central dels problemes del nostre temps. L'encíclica *Veritatis splendor*, de la qual es compleixen 25 anys, és un gran diagnòstic d'aquesta crisi radical.

La societat occidental s'ha transformat sota la influència de la cultura de la desvinculació, la ideologia que promou que la realització personal només és possible per mitjà de la satisfacció del desig de possessió, la *cupiditas*. Tots els fenòmens crítics del nostre temps tenen la seva clau interpretativa en aquesta concepció. Cap compromís o vincle, personal, social, col·lectiu; cap deure, obligació; cap norma, tradició, creença filosòfica, fe religiosa, pot limitar o negar aquella realització per la *cupiditas*. Si ho fa, aquell vincle, aquell compromís, ha de ser transformat, afeblit, o del contrari ha d'esser destruït. Són les polítiques del desig transformades en significants de les nostres polítiques públiques. Constatem-ho: avui la definició del progrés i la democràcia es mesura cada vegada més en funció del matrimoni homosexual, i la màxima llibertat per avortar, en lloc del compliment real dels drets humans, i la justícia social en les relacions de producció. Hi ha una ruptura conceptual profunda en aquest canvi que és incompatible amb

LA REGENERACIÓ DE LA VIDA PÚBLICA

el pensament occidental que des de Tomàs d'Aquino arriba a concepcions contemporànies, no únicament com les de MacIntyre¹, sinó també de liberals perfeccionistes com Joseph Raz. Una concepció fins ara pròpia de la nostra cultura en virtut de la qual, no són els desitjos, sinó les accions intencionals, les que sempre es dirigeixen cap a alguna cosa, que l'agent considera que tenen un valor genuí.

La cultura desvinculada es configura per la convergència d'idees que tenen el seu principal origen en el segle XVIII, però esclata com a cultura de masses a partir del *Maig del 68*. Cal resseguir atentament Charles Taylor i el seu *Fuentes del yo: la construcción de la identidad moderna*, per observar com la concepció cultural moderna es va configurant, a partir de la progressiva substitució de la raó objectiva, per la subjectivitat de la raó instrumental. La *Critica de la razón instrumental*, de Max Horkheimer, constata com la pèrdua no és només percebuda des del cristianisme. De fet, el marxisme pot ser interpretat com l'intent de base materialista de confegir una nova raó objectiva com a marc de referència en el qual el subjecte troba un horitzó de sentit més gran que ell mateix.

Les grans ruptures

La cultura de la desvinculació és generadora d'unes grans ruptures de conseqüències destructives:

De la relació amb Déu. Així, al mateix temps, es liquida el sentit de transcendència, també de l'horitzontal, entre les persones. És la negació, o l'oblit de Déu, o la seva reducció a ídol humà. La ignorància de la cultura religiosa n'és una de les seves conseqüències seculars. Aquesta ruptura

«Charles Taylor explica com la concepció cultural moderna es va configurant, a partir de la progressiva substitució de la raó objectiva, per la subjectivitat de la raó instrumental».

fonamental es troba a l'origen directe de la pèrdua de la nostra tradició cultural, i el cegament de les seves fonts, que ens impedeix utilitzar tots els recursos del saber per afrontar els problemes del nostre temps, com ha apuntat Charles Taylor a l'obra citada, i dona lloc a la crisi cultural, i amb ella a l'emergència educativa; la dificultat per educar.

Significa també la ruptura amb la naturalesa humana. L'antropologia consubstancial a la nostra civilització està sent destruïda i, per tant, el sentit del que és humà. Afecta la base física, amb els riscos creixents de manipulació genètica, capaços de provocar una doble desigualtat heretada, la de la riquesa, i la dels gens manipulats, junt amb la voluntat de superar, més enllà del que és raonable, les limitacions de la nostra corporeïtat, amb la promesa d'assolir un estadi superior, el posthumanisme. Tot el que pot fer-

se, s'ha de fer (qui ho pugui pagar). I si aquestes són tendències –i, per tant, possibilitats no plenament realitzades– el factor decisiu avui de la ruptura antropològica és l'hegemonia d'una ideologia irracional, la perspectiva de gènere, i les seves derivades d'identitats LGBTI+, així com el feminisme de quarta generació, que postula el feminisme com a concepció política global i alternativa basada en el supremacisme del *woman power*. Si el *gender* planteja una nova *lluita de classes*, la de les identitats polimòrfiques oprimides contra el patriarcat opressor, el feminisme influït per aquella ideologia proclama directament la supremacia històrica de la versió actualitzada de la classe obrera: el feminisme.

La ruptura amb la solidaritat generacional es tradueix en la llosa d'un múltiple i gran endeutament que dipositem sobre les espatlles de les generacions joves: endeutament ambiental, econòmic i demogràfic, perquè les migrades generacions joves hauran de suportar el pes d'una nombrosa població envellida.

«No hi ha alternativa a la missió i funció de la família, ni en el pla de la realització personal, ni pel que fa a les seves funcions econòmiques i socials, que proporcionen cohesió, prosperitat i benestar a la vida social i econòmica».

La ruptura generada per la injustícia social manifesta, que ha trencat la cohesió social a Occident, generant uns nivells de desigualtat injustificats, i ha transformat radicalment les relacions de producció, creant un nou grup social, el *precarariat*, caracteritzat per la feblesa i incertesa del seu vincle amb el treball. Els joves en són les seves principals víctimes.

La ruptura provocada per la progressiva deslegitimació de les institucions polítiques, generada per la partitocràcia, la desvinculació de les elits, especialment les polítiques, que han desacreditat les institucions i degradat la democràcia liberal. Una de les seves manifestacions és la corrupció, que no és un fet nou, però que té un efecte multiplicador en uns estats amb una gran capacitat de despesa, i també perquè corca la democràcia, i facilita el seu lliurament als grups de poder econòmic.

Totes aquestes ruptures tenen conseqüències greus, fins i tot tràgiques. Una és especialment crítica perquè afecta la clau de volta de la realització personal, i de l'organització social: la família. El fonament de la família és l'amor de donació, la reciprocitat, el compromís i el deure. Amb encerts i errades, el cas és que aquests principis l'han guiada. La seva realització era imperfecta, com tot el que és humà, però sabíem a què atènyer-nos perquè aquells principis eren l'horitzó de sentit que ens tibava i guiava. Aquest horitzó s'està esvaint i és una gran catàstrofe, perquè no hi ha alternativa a la missió i funció de la família, ni en el pla de la realització personal, ni pel que fa a les seves funcions econòmiques i socials, que proporcionen cohesió,

LA REGENERACIÓ DE LA VIDA PÚBLICA

prosperitat i benestar a la vida social i econòmica. Avui tot està perillosament malmès.

De les ruptures a les crisis d'identitat

La identitat humana està construïda al voltant de la condició de ser home o dona, i els seus desenvolupaments: paternitat i maternitat, filiació, fraternitat, família, parentiu i nissaga. La identitat així edificada, s'enfortia per la pertinença a comunitats de vida i de sentit. La comunitat religiosa, en primer terme, el que en termes occidentals vol dir molt majoritàriament cristiana. Les altres comunitats, com l'escola, contribuïen a la formació, i al desenvolupament d'aquesta identitat.

L'onada de la descristianització al primer món, social i individual, ha destruït una altra dimensió molt profunda de la identitat: la de l'experiència i el sentit religiós, que arrossega en la seva caiguda les dimensions morals. La societat occidental –no tota– ha deixat de ser cristiana. Charles Péguy, amb visió profètica, ja ho va anunciar. Deia que els pecats ja no eren cristians, perquè la societat havia deixat de ser-ho. Perquè, millor o pitjor, i fins aleshores, la societat situada dins del marc de referència cristià se sentia subjecta a uns canons, i posseïa un tensor moral i espiritual, que com en els desbordaments dels rius, estimulava que l'aigua tornés al seu curs.

«En altres temps, en la nostra societat cristiana hi havia pecat, però el seu correlat era el sentit de culpa, i per tant de penediment i reparació. Aquesta és la força regeneradora del cristianisme, i no només l'evitació de la falta».

Hi havia pecat, però el seu correlat era el sentit de culpa, i per tant de penediment i reparació. Aquesta és la força regeneradora del cristianisme, i no només l'evitació de la falta. És el que s'ha perdut en la societat acristiana. No ens enganyem, la secularització és això. En ella ningú ha de sentir-se

culpable –els milers de manuals d'autoajuda que basen en aquest principi– perquè és una llosa insuportable, però com necessàriament sempre han d'existir responsabilitats, en l'actual cultura, les culpes sempre es desplacen cap a l'altre. No hi ha res a reparar, i sí a criticar i a desqualificar en l'altre, sempre culpable. És també la tessitura que explicita la feblesa de les personalitats que construeix la societat desvinculada. D'aquí la contradicció que en un estat de dret i en una cultura que es proclama defensora dels drets humans, la presumpció d'innocència està desapareixent, i les modificacions al codi penal, sempre van en la línia d'accentuar les penes. Més encara, per a determinats delictes, el culpable queda estigmatitzat per sempre. L'actual és una societat dotada d'unes concepcions que no proporcionen als seus ciutadans la força interior necessària per sentir-se responsablement culpables. El bé ja no és una realitat que ens mana, sinó la preferència del que ens resulta còmode.

«L'actual és una societat dotada d'unes concepcions que no proporcionen als seus ciutadans la força interior necessària per sentir-se responsablement culpables». (Il·lustració: Mixformdesign-iStock).

Sense Déu, la societat acristiana perd la capacitat de transcendir, i no només cap amunt, sinó horitzontalment en la relació entre uns i altres. La incapacitat, fins i tot racional, d'afrontar el fenomen de les migracions massives, n'és un clar exponent. En l'àmbit col·lectiu, la crisi de la idea forjadora de la unitat europea té molt a veure amb aquella manca. L'individu es defineix com un ésser autoreferenciat, cada vegada més possessiu. El desastre en l'ordre secular de la descristianització és immens, individual i col·lectivament, i agreuja tant la crisi d'identitat com la virulència de les reaccions, perquè algunes d'elles, malgrat reivindicar el cristianisme, també estan contaminades per aquella descristianització, en el que afecta la seva essència: la condició d'estimar el proïsme.

El treball, en el marc de les relacions de producció, contribuïa a completar el desenvolupament de les dimensions de la identitat personal, i col·lectiva. Així es forjava el reconeixement, l'autoestima, i l'estima dels altres, estretament vinculada a la dignitat. Les persones no només posseïen, sinó que eren en raó del seu ofici, la seva professió. El seu valor no depenia exclusivament de la capacitat de consum. Un treballador podia sentir-se orgullós de ser-ho i de participar en la identitat col·lectiva de la classe treballadora, igual que un pagès o un pescador. Un burgès no havia només de guanyar diners, sinó complir amb determinades exigències socials i culturals per aconseguir-ne el reconeixement. Tot això ha fet fallida per les ruptures. Sense identitat, el sentit de dignitat és impostat, exagerat, histriònic, com és evident avui dia en les identitats unidimensionals de

LA REGENERACIÓ DE LA VIDA PÚBLICA

substitució, capaces de declarar un dia de l'orgull de ser allò, que no té altre mèrit que procedir de la naturalesa o de l'instint. Sense identitat, només la riquesa, el fet de posseir, compensa la pèrdua de referències. Hom és pel que té i consumeix. No pel que és i fa. En aquestes condicions, la vida democràtica, per molt que s'adjectivi de liberal, està profundament deteriorada.

El principal agent causal d'aquesta crisi ha estat la globalització, un concepte multicausal, i el canvi tècnic, que no només ha accentuat la desigualtat per la via d'una injusta distribució dels seus costos i beneficis, sinó que ha alterat profundament les relacions de producció. El treball significa, a més, protecció personal i familiar, i si manca, constitueix una font d'inseguretat i temor.

«La democràcia necessita determinades virtuts sense les quals esdevé impossible».

La desigualtat econòmica s'ha vist afavorida per dos altres corrents poc atesos. L'un és la baixa natalitat, com descriu Thomas Piketty en la seva segona llei del capitalisme: l'escàs creixement de la població global afavoreix una major diferència de les ràtios capital/renda, és a dir, augmenta la desigualtat. El segon corrent és propiciat per la perspectiva de gènere, que ha desplaçat l'atenció sobre les conseqüències de les relacions de producció en la distribució de la renda, vers les relacions home-dona. Els *ministeris de la igualtat* no atenen a les relacions de producció, sinó a les relacions home-dona. És un gran èxit pel neoliberalisme i un gran fracàs per als sindicats, cada dia més irrelevantes.

La davallada de la natalitat té com a efecte principal l'envelliment de la població i un conjunt ramificat de conseqüències sobre la productivitat, la renda, l'estalvi, la inversió i la taxa d'interès, majoritàriament negatives, que la societat desvinculada es nega a reconèixer, aprofundint així el procés de crisis múltiples i incentivant els poders establerts a estabilitzar els desequilibris de l'envelliment per mitjà de l'eutanàsia. Una sola xifra és ben explícita. L'escurçament radical dels anys de vida en edats properes a la mort, significa una reducció del 40% de la despesa sanitària atribuïble a l'edat.

Sense virtuts, la democràcia no és possible

Un element determinant de la situació de crisis acumulades i irresoltes és la pèrdua social i individual de l'ètica guiada per les virtuts, que tan bé explica Alasdair MacIntyre a *Tras la Virtud*.

La democràcia necessita determinades virtuts sense les quals esdevé impossible. Com més complexitat ha assolit el funcionament de la democràcia, més ha davallat la idea que eren necessàries determinades

La concordia és una manifestació d'afecte i respecte que es professen entre si els estranys, en la mesura que tots coincideixen en el reconeixement mutu que aporten les seves capacitats pel bé de la polis. (Il·lustració: Mixformdesign-iStock).

pràctiques bones –les virtuts– perquè fos efectiva, de manera que ha derivat cap a una escalada inacabable de drets que no estan equilibrats amb els corresponents deures, que exigiria pel seu compliment determinades virtuts que no s'assoleixen. La democràcia s'ha convertit en un ampli i creixent enunciat de valors que esdevenen buits i inoperatius, entre altres raons, per la principal: que el seu assoliment necessita les virtuts corresponents. De poc serveix proclamar l'honestedat, si els subjectes no estan forjats en la pràctica de la virtut de la templança, la moderació, per situar un exemple de la relació entre valor i virtut.

La democràcia, per ser real, no en té prou amb les lleis, també necessita ser virtuosa; això és, demana un aprenentatge, una *techne*, un mètode, i virtuts, no solament intel·lectuals, sinó morals, i aquest aprenentatge requereix una instrucció. L'educació dels pares, l'escola, la universitat, l'empresa, el treball, i la societat haurien de conrear la formació personal en el coneixement i pràctica de les virtuts de manera unitària per així poder exercir-les, però aquest no és el cas, perquè ni tan sols existeix un acord sobre la seva necessitat, i menys encara sobre la seva identificació. Les virtuts que com a molt es reconeixen necessàries per a la vida política, són, sobretot *tècniques*, però no morals.

LA REGENERACIÓ DE LA VIDA PÚBLICA

La idea de virtut, seguint MacIntyre, pot respondre a conceptes diferents, encara que no antagonistes: un és el d'aquella pràctica que permet exercir un paper social, és el concepte propi que ens transmet la tradició homèrica. Una altra és la que prové d'Aristòtil, el Nou Testament i Tomàs d'Aquino, en la qual la virtut és una qualitat que permet a un individu progressar cap a l'assoliment de la finalitat humana, natural o sobrenatural, el *telos*. Finalment, i molt més recent, és la idea de virtut com a qualitat útil per aconseguir l'èxit terrenal i celestial pròpia de Benjamin Franklin. Són concepcions diferents, certament, però és possible forjar un únic concepte. La virtut és la qualitat adquirida que permet aconseguir el fi propi de l'ésser humà, la seva puixança entesa com a realització de la vida bona, que procura un servei a la comunitat i facilita l'èxit en els nostres propòsits. Les virtuts constitueixen aquelles actituds que mantenen les pràctiques i ens permeten assolir els béns interns a aquestes, i la recerca d'allò que és bo, ajudant-nos a vèncer els perills, temptacions i distraccions als quals contínuament ens enfrontem, proporcionant-nos un continu i creixent coneixement del bé.

Un fet afegit a la dificultat d'educar en les virtuts i transmetre-les, és que elles necessiten una comunitat que les reconegui i exerciti. Alhora, l'existència d'aquesta comunitat té com a condició necessària la disponibilitat d'una tradició forjada a partir d'uns acords fonamentals. Virtuts, comunitat i tradició formen un tríptic solidari. Però, avui i en el millor dels casos, tot això ha esdevingut extraordinàriament difús, imprecís, si no contradictori.

Una condició essencial per a la política democràtica és la virtut de l'amistat civil aristotèlica que podem traduir en significació actual com a *concordia*. És una manifestació d'afecte i respecte que es professen entre si els estranys, en la mesura que tots coincideixen en el reconeixement mutu que aporten les seves capacitats pel bé de la *polis*. La política, en la seva versió actual, que es qualifica a si mateixa de lliberal, es troba en l'antítesi d'aquesta concepció, i roman instal·lada en la destrucció dels prestigis personals dels contendents.

La reflexió final és obvia. La regeneració democràtica tan sols és factible amb una transformació radical de la concepció moral i política –que són concepcions interdependents– de la societat i la seva traducció en lleis i conductes. I, en aquest fet, s'hi troba la naturalesa irrevocable de la crisi de la política tal com és entesa i practicada, i, per tant, de la societat.

---

¹ El filòsof Alasdair MacIntyre (1929) és un autor molt conegut per les seves contribucions a la filosofia moral i la filosofia política. Un llibre cabdal d'aquest autor és *After Virtue (Tras la virtud)* en què exposa com al llarg de la història s'han desenvolupat alguns conceptes ètics. La virtut i el coneixement de com assolir la vida bona, estan en el centre de la seva visió de l'ètica, aquella vida plena en la qual es realitzen en plenitud els diferents aspectes de la vida humana. És un mètode diferent del de molts altres autors que aborden, per contra, el debat ètic de qüestions puntuals, per exemple l'avortament. (Nota de l'editor).

La Doctrina Social de l'Església com a referència per a la vida pública

Arturo Bellocq

Professor de Teologia Moral. Universitat Pontifícia de la Santa Creu, Roma

El 1991, Joan Pau II va escriure l'encíclica social Centesimus annus per celebrar els 100 anys de la primera encíclica social, la Rerum novarum de Lleó XIII. Al principi de la carta, el Papa polonès deia que, igual que havia escrit Lleó XIII 100 anys enrere, calia repetir en aquell moment «que no existeix veritable solució per a la “qüestió social” fora de l'Evangelí» (núm. 5). Havien passat 100 anys i la consigna continuava sent la mateixa.

*L'Església no resta lligada a cap forma particular de sistema polític, econòmic o social, però, alhora, de la seva missió religiosa i de la seva doctrina flueixen una llum i unes forces per constituir la comunitat dels homes segons la Llei divina.
(Foto: iStock)*

Em sembla que *intuitivament* tots estem d'acord: veiem que existeix una connexió dels problemes socials, econòmics, polítics, etc., amb l'ètica i, en el fons, amb l'Evangelí: si tots visquéssim com diu l'Evangelí, segur que no hi hauria tants problemes socials.

Però aquesta conclusió intuïtiva segurament no deixi del tot satisfets els homes d'acció, que de seguida es preguntaran: i què vol dir concretament

que *no hi ha solució a la qüestió social fora de l'Evangeli*? Què hem de fer, doncs, els cristians? Posem els bisbes a governar també la societat civil? Fem un Estat confessional que garanteixi que alguns principis bàsics de política, economia, justícia social, etc., no seran mai violats? Quins principis? Qui ho decideix? Acceptem la llibertat i l'estabilitat relatives que ens donen la democràcia i el lliure mercat i mirem de convèncer i educar la gent perquè faci el que és correcte? Quant de temps trigarem?...

Però, anant més a fons, cal preguntar-se: l'Evangeli té un model polític, econòmic, empresarial o que serveixi per organitzar el transport públic d'una ciutat, que els cristians hauríem de defensar? Si la resposta és sí: quin és? Si la resposta és no: llavors, què ens dona l'Evangeli? Com entendre que *no hi ha solució a la qüestió social fora de l'Evangeli*?

Com tothom sap, la resposta dels cristians ha estat molt diferent al llarg de la història: des de la primera comunitat que tenia tots els béns en comú i molts d'ells es dedicaven professionalment a predicar l'Evangeli enmig de persecucions violentes, passant per la unió d'Església i Estat quan la fe cristiana esdevé un bé comú i la política la protegeix –però també la controla– i es donen abusos dels dos bàndols, fins als nostres dies, quan hi ha una relativa independència entre religió i política, que a vegades és indiferència o fins i tot oposició.¹ Però, a més, han canviat molt la mateixa política i l'economia de què tracta la doctrina social, des del món antic al medieval, al mercantilista, a la revolució industrial, als mercats de capitals, als desafiaments ecològics i socials actuals...

Així doncs, d'una banda, sabem que la fe necessàriament ha d'influir en la construcció d'una societat més justa i digna de l'home; però, de l'altra, veiem que les realitats que la fe ha d'il·luminar són tan complexes i contingents que no podem esperar de la fe cristiana –de la Doctrina Social de l'Església (DSE)– la solució immediata a tots els problemes socials. Per això, abans d'explicar quines idees i orientacions conté la DSE, és important explicar quina és la seva naturalesa: de quina manera o en quin nivell ens pot ajudar a regenerar la vida pública; un nivell que és tan bàsic o fonamental que a vegades ens sorprèn que d'ell depengui absolutament la solució a les diverses *qüestions socials* de la nostra època.

Què és i per què existeix una Doctrina Social de l'Església

Almenys des del Concili Vaticà II, l'Església és plenament conscient d'aquestes tres veritats fonamentals que defineixen la naturalesa de la DSE:²

1. «*La missió pròpia que Crist confià a la seva Església no és d'ordre polític, econòmic o social, sinó que el fi que li prefixà és d'ordre religiós.*»

Però, veritablement, d'aquesta mateixa missió religiosa flueixen una funció, una llum i unes forces que poden servir per constituir i enfortir, segons la Llei divina, la comunitat dels homes». Per tant, «en virtut de la seva missió i naturalesa, no resta lligada a cap forma particular de cultura o bé sistema polític, econòmic o social».³ Encara que sens dubte hi contribueix, la missió de l'Església no és governar el món, ni aconseguir la justícia social ni corregir els excessos de la societat demanant «autoritat i judici» en les matèries que afecten l'àmbit moral, com demanaven a vegades els papes al segle XIX.⁴

2. *La missió de l'Estat* no és la santedat dels seus ciutadans, i no té competència en matèria religiosa; per tant, ha de donar llibertat religiosa i ocupar-se del bé comú temporal de la nació.⁵ L'Estat no ha de fer el que diu l'Església pel fet que ella prediqui la religió *veritable*: l'Estat no és competent per dir quina és la religió veritable. L'anunci de la fe (i de la DSE) s'imposarà amb la força de la veritat, passant per la llibertat de les persones que la vulguin acceptar.
3. Sobre *l'especificitat del missatge cristià en qüestions socials*, declara la legítima autonomia de les realitats terrenes: «les coses creades i les societats mateixes gaudeixen de lleis i valors propis, que han de ser discernits, usats i ordenats gradualment per l'home».⁶ Per tant, la fe no ensenya tot el que podem saber sobre la societat, l'economia, la política: el seu sentit darrer i els seus principis fonamentals sí, però es «lleis i valors propis» d'aquestes disciplines, les ha de discernir gradualment la raó humana. Per això dèiem abans que l'Església no resta lligada a cap forma particular de sistema polític, econòmic o social, però, alhora, que de la seva missió religiosa i de la seva doctrina flueixen una llum i unes forces per constituir la comunitat dels homes segons la Llei divina.

Inspirant-se en aquests ensenyaments conciliars, que van ser ampliat pels papes posteriors en els seus continguts i en la forma de proposar la DSE, el papa Benet XVI va donar la que a parer meu és la millor explicació de què és i per què existeix.⁷ El Papa Emèrit afirma que l'ordre just de la societat i de l'Estat –la construcció d'una ciutat terrena que sigui digna de l'home– és la tasca principal de la política, no pas de l'Església. L'Església no pot ni ha de substituir la política, perquè no és aquesta la missió que seu Fundador li va assignar, i perquè el missatge que anuncia no conté cap síntesi política o econòmica particular que es pugui indicar amb l'autoritat de la fe.

Això no vol dir, tanmateix, que l'Església no tingui res a oferir a la lluita per una societat digna de l'home, o que hi sigui indiferent. El seu paper és *absolutament necessari*, perquè construir una societat justa és obra de la raó humana, però no de la raó tècnica –com si es tractés de construir una

LA REGENERACIÓ DE LA VIDA PÚBLICA

màquina que funcionés—, sinó de la raó pràctica o ètica, que ha de determinar *com realitzar la justícia aquí i ara*: com organitzar el sistema de salut d'aquest país, el transport d'aquesta ciutat, els salaris d'aquesta empresa, les reclamacions que farà aquest sindicat, el tipus de canvi per a aquesta moneda, etc. I la raó pràctica de l'home és fràgil, i està sempre amenaçada per una «ceguesa ètica», «que deriva de la preponderància de l'interès i del poder que l'enlluernen» i d'alguna manera la fan incapaç de descobrir i realitzar aquí i ara una justícia que moltes vegades és contrària a l'interès personal perquè es tracta d'un bé ardu que «sempre exigeix renúncies».⁸ I aquí es on entra la fe: perquè, enfront de la temptació de fer de l'interès egoista el *criteri darrer* de la decisió, el missatge de la fe —que «parteix de la perspectiva de Déu»— recorda que ha de prevaler la justícia, i recorda les *grans veritats* que sostenen la construcció d'una societat digna de l'home. Aquesta funció de la fe —de la DSE—, Benet XVI l'anomena «purificació de la raó», perquè no pretén ser una imposició externa a la raó i a la racionalitat de les coses, sinó una ajuda a la raó perquè funcioni bé i tingui els punts de referència correctes: perquè pugui veure la justícia més enllà de l'interès egoista.

El papa Francesc, a l'encíclica social *Laudato si'*,⁹ torna a insistir en la urgent necessitat de la *conversió*. Com indica l'etimologia del mot grec *metánoia*, «convertir-se» significa canviar la ment, les idees damunt les quals construïm els raonaments, prenem les decisions i valorem les conseqüències d'una acció. En l'anàlisi de les arrels humanes de la crisi actual que fa

«La funció de la DSE no pretén ser una imposició externa a la raó i a la racionalitat de les coses, sinó una ajuda a la raó: perquè pugui veure la justícia més enllà de l'interès egoista».

Francesc, hi descobreix una *lògica* que ha esdevingut cultura i que domina les relacions socials, generant voluntat i injustícia; és la lògica de qui busca satisfer interessos immediats —generalment egoistes, com ara el poder, l'avarícia, etc., caracteritzats per *tenir més* en

comptes de *ser més*—, instrumentalitzant arbitràriament tot allò que serveix per sadollar-los: la natura física amb tots els seus recursos, les altres persones, les institucions o el que sigui. La *conversió* que proposa no consisteix en unes quantes mesures tècniques —que, en el seu nivell, també són necessàries—, sinó a recordar les *grans veritats* sobre Déu, l'home i el món que haurien de ser presents en els raonaments de polítics, empresaris, organitzacions internacionals, etc., però que moltes vegades no hi són presents.

Els continguts de la DSE

Quines són, doncs, les *grans veritats* que orienten l'anàlisi dels problemes i la recerca de solucions per construir una societat digna de l'home? En una

primera mirada, ens trobem amb el fet que el magisteri social de l'Església és enorme, escampat en molts documents, de distintes èpoques, molts d'ells diuen coses diferents. Tanmateix, qui es dediqui a estudiar-lo, veurà que es tracta d'un *corpus* complex, però orgànic i ben estructurat. Més de cent anys d'experiència de doctrina social i de reflexió sobre la seva evolució donen a aquesta disciplina una maduresa particular, que d'alguna manera queda reflectida en el *Compendi de la Doctrina Social de l'Església*, publicat el 2005 i que exposa el seu contingut de forma sintètica i raonada. El lector hi troba el que ensenya l'Església sobre els diversos temes socials: la família, el treball, la vida econòmica, la comunitat política, l'ordre internacional, el medi ambient. A partir d'aquest ensenyament *oficial* —que és imprescindible conèixer, almenys en els seus plantejaments essencials, i que aquí descriurem breument—, els papes i bisbes de cada època ensenyen amb autoritat com entendre i aplicar aquesta doctrina al seu temps. És important, per tant, tenir en compte que en aquest *corpus* orgànic i estructurat hi ha tres nivells de discurs.¹⁰

LA REGENERACIÓ DE LA VIDA PÚBLICA

En el nivell primer i més fonamental, s'hi troben els *principis de reflexió*,¹¹ que són els més importants i sempre vàlids: són pròpiament les *grans veritats* de la raó i de la fe que han d'estar a la base de qualsevol raonament sobre l'estructura de la societat i el seu funcionament. Com es pot veure, tots estan estretament relacionats entre ells.

- El primer és *la primacia de la persona*. La vida social existeix, en darrer terme, per al bé de les persones, de totes i cadascuna en la seva irreplicable i absoluta dignitat. És imprescindible, doncs, per a la vida social, el respecte dels drets de la persona, però també la promoció de la seva llibertat i de les seves responsabilitats. Per tal de saber de quins drets i de quines responsabilitats es tracta –perquè avui dia hi ha una gran varietat d'idees sobre els drets que s'haurien de promoure–, la fe ofereix la comprensió definitiva de la persona humana, una imatge que no contradia la de la raó, sinó que li mostra tota la seva plenitud: una persona que és imatge i semblança de Déu, amb un valor infinit, la felicitat de la qual no consisteix a fer diners o passar-s'ho bé, sinó a desenvolupar les virtuts, estimar els altres i ajudar els altres a ser feliços i construir en aquesta vida la felicitat en l'altra.

- El segon és *el bé comú*, el conjunt de condicions de la vida social, política, econòmica, que fan possible que les persones puguin desenvolupar-se, i al qual tots hem de contribuir superant el nostre interès egoista. El bé comú té un contingut i una estructura de justícia institucional que cal conèixer: implica promoure certs béns públics –la justícia en les relacions socials, la pau, la tutela dels drets humans, la salut, l'educació, el treball,

etc.–, però promoure'ls d'acord amb la imatge adient de la persona humana. Per això, si, d'una banda, cal reconèixer la igualtat fonamental i oferir oportunitats iguals a tothom, de l'altra, cal respectar i promoure la

«Els principis de reflexió de la DSE podem sintetitzar-los en: *la primacia de la persona, el bé comú, la solidaritat i la subsidiarietat*».

seva llibertat, capacitat d'iniciativa, etc., i, per tant, excloure els assistencialismes autoritaris que pretenen igualar tothom a la força.

- *La solidaritat*, per la qual som conscients de tenir un destí comú en què tots som responsables de tots: Déu ens ha confiat els altres homes perquè els ajudem des del nostre lloc, segons les nostres capacitats. Aquest principi està relacionat amb *el destí comú dels béns i la propietat privada*, pel qual sabem que Déu va crear la terra per a tothom i amb recursos suficients, però ens va confiar la tasca d'administrar els recursos del món perquè tothom pugui viure bé, cosa que, en general, es fa per mitjà del treball i la propietat privada, però procurant que la llibertat amb què ens apliquem al treball i a la producció de riquesa sigui sempre una llibertat solidària i no pas egoista. Per això, l'Església sempre ha relacionat també la solidaritat amb *l'opció*

preferencial pels pobres, en què insisteix molt el papa Francesc: el termòmetre per mesurar la qualitat del *cor* d'una persona o d'una societat és quant es preocupa que els més necessitats millorin la seva situació, cosa que, evidentment, es pot manifestar de moltes formes: donar almoïna, donar feina, fer una bona política, fins i tot fer classes de DSE...

• *La subsidiarietat*, per la qual un cos d'ordre superior no ha de fer el que pot dur a terme l'inferior, sinó que n'ha de respectar les competències, promoure'n la llibertat d'iniciativa, ajudar-lo perquè pugui actuar. Això implica que les famílies i les empreses no estan al servei de l'Estat, sinó al revés: l'Estat al servei de les empreses i altres associacions intermèdies, de les famílies, i aquestes, al servei de les persones, per servir-les com elles volen i es mereixen ser servides, i no pas com al polític de torn li sembla segons la seva ideologia. Això demana instàncies de diàleg, solucions diversificades segons els casos, etc., i exclou alguns autoritarismes –per desgràcia tan freqüents– que intenten sufocar les realitats que no es dobleguen a la ideologia dominant.

«El bé comú és el conjunt de condicions de la vida social, política, econòmica, que fan possible que les persones puguin desenvolupar-se, i al qual tots hem de contribuir».

A més d'aquests principis fonamentals, es col·loca aquí la reflexió sobre *els principals conceptes socials*, duta a terme pel Magisteri, la teologia i la filosofia, per explicar al món actual *la veritat completa* d'aquestes realitats. Així, *la família* no és qualsevol unió de persones, sinó la que promou tots els béns familiars i personals; com *el desenvolupament* no és tan sols l'augment del PIB, sinó el desenvolupament de tot l'home –també en la seva dimensió espiritual– i de tots els homes; *el treball* no és tan sols força de producció o un mitjà per fer diners, sinó activitat primordial de l'home amb què desenvolupa les seves capacitats més profundes i millora el món que Déu li ha confiat; ni *l'empresa* és tan sols un mitjà per fer diners de forma organitzada, sinó una comunitat de persones que busquen oferir alguna cosa al bé comú mentre creixen integralment. I podríem continuar parlant de l'Estat, del mercat, de la tecnologia, de la pau, etc., conceptes, tots ells, que tenen sempre a la boca els polítics, i nosaltres també, però sovint n'oblidem *la veritat completa*. I aquesta veritat és *l'estel polar* quan es tracta de diagnosticar els problemes i oferir solucions si volem que siguin autèntiques solucions.

En el segon nivell, la DSE proposa alguns *criteris de judici*, que són les declinacions generals dels principis segons els diferents àmbits de la vida social i que permeten jutjar la bondat/maldat de distintes situacions, estructures i accions. Deriven dels principis, però depenen també de la realitat social concreta. Per exemple: en el sistema educatiu, s'ha d'assegurar la llibertat dels pares de triar l'escola dels fills. És un criteri que prové de la dignitat de la persona, del respecte dels drets de la família, de la

LA REGENERACIÓ DE LA VIDA PÚBLICA

subsidiarietat, etc., però implica l'existència de moltes escoles distintes i accessibles a una família, i inclourà una teoria sobre la funció educativa de l'Estat, sobre la seva obligació de fer escoles accessibles, la seva capacitat real de fer-les, etc. Com es veu, els criteris de judici i la seva aplicació en judicis concrets ja depenen una mica de la situació històrica i del cas concret.

Finalment, en el tercer nivell es col·loquen les *directives d'acció*, que són indicacions sobre què caldria fer per millorar una determinada situació. Van en la direcció d'aplicar els principis generals, després d'haver jutjat una situació en funció dels criteris de judici. N'hi ha des de les més evidents i generals (promoure els drets humans, generar accés al treball, evitar les guerres, etc.) fins a les més circumstanciades i concretes (no donar suport a aquesta llei d'avortament, fer sindicats confessionalment cristians, taxar les

«La DSE també proposa alguns criteris de judici, que són les declinacions generals dels principis segons els diferents àmbits de la vida social i que permeten jutjar la bondat/maldat de distintes situacions, estructures i accions».

transaccions financeres, donar la ciutadania als qui neixen en un país, etc.). Aquí, evidentment, el grau de contingència i de dependència de la situació històrica concreta és molt més gran i la directiva d'acció gairebé mai no es dedueix directament dels principis i judicis, sinó que també hi intervé una

concepció política o econòmica generalment opinable i discutible amb els criteris d'aquestes ciències. Per això cada vegada són més infreqüents en el Magisteri, ja que cal anar amb molt de compte i no oblidar els tres principis del Concili que hem mencionat a l'inici de l'article, pretenent indicar *en nom de la fe* solucions econòmiques o polítiques concretes que són opinables en el terreny de les ciències socials.

Com remarcava sàviament el cardenal Carlo Caffarra, per arribar a una solució concreta, generalment no n'hi ha prou amb els principis de la fe, sinó que cal afegir-hi una certa interpretació del sistema polític o econòmic, i per això la lògica dirà que la conclusió segueix la part més feble del raonament i que, per tant, pot ser opinable.¹² Això no significa que tot el que diu l'Església sobre qüestions socials sigui opinable, ni que no tingui dret a donar el seu judici moral sobre algunes realitats.¹³ Però sí que cal distingir bé el que és de l'àmbit de la fe del que és de l'àmbit de les ciències socials, tenint sempre present que l'objectiu de la DSE no és pas solucionar els problemes del món, sinó *ensenyar a pensar els problemes socials a partir d'unes veritats fonamentals* que haurien de ser presents en els raonaments dels qui analitzen els problemes i proposen solucions, però moltes vegades no hi són presents.¹⁴ Per això penso que, en general, els problemes socials no són problemes de DSE: són econòmics, polítics, educatius; i, més que teòlegs, necessiten bons polítics, economistes, juristes, empresaris, etc. Això sí: amb la raó *purificada* d'egoisme gràcies a la fe.

En aquest sentit, la DSE sosté que les propostes d'acció concretes són una tasca no pas del Magisteri, sinó dels fidels laics, que no actuen en nom de l'Església, sinó sota la seva responsabilitat de ciutadans. La seva vocació laical –el que Déu espera d'ells– exigeix, com a part fonamental de la vocació a la santedat, la responsabilitat per la justícia de la societat on viuen, o sigui, exigeix fer *tot el que sigui possible* per promoure el bé comú des del lloc on es troba cadascú. Ni la fe ni l'Església diran als laics què cal fer concretament per millorar les condicions socials, perquè és l'àmbit de la recta raó, i perquè la DSE no ofereix solucions concretes. Però això no és *alleujament* per als laics, que llavors tindrien una missió que queda difusa i deixada a la bona voluntat d'alguns il·luminats i que, a més, tinguin temps per a la preocupació social. No és un alleujament, sinó una *responsabilitat més gran*, perquè vol dir que si cadascú, al lloc on és i segons les seves capacitats, no es pren el treball d'analitzar les causes dels problemes — petits i grans— que troba al seu voltant i de proposar solucions que els puguin resoldre, no ho farà ningú. I això demana sacrifici, creativitat, autonomia, responsabilitat; en el fons, creure de debò que construir el món que Déu i els homes somien no depèn tant del Papa i dels bisbes, sinó sobretot dels laics. No sols *dur-ho a terme* efectivament, sinó, primer de tot, *decidir què cal fer concretament*, perquè no està escrit enlloc.

I llavors un podria pensar que la DSE serveix per a ben poc... i, en cert sentit, és veritat: els principis de la DSE ens donen *quantitativament poc* –no solen donar la solució als problemes, no ens estalvien el treball d'analitzar-los i de buscar la millor solució–, però ens donen *qualitativament molt*, sobretot en aquest món tan confús i amb pocs punts de referència, perquè donen la direcció i els conceptes adients al treball de recerca. Per això és tan important conèixer-la, difondre-la, aprendre a pensar amb els seus criteris, i després... prendre's seriosament la pròpia «vocació de constructors responsables de la societat terrena»¹⁵ i veure què pot fer cadascú des del seu lloc.

¹ Sobre la història de les relacions entre Església i política és molt clar i ben documentat l'estudi de M. RHONHEIMER, *Cristianismo y laicidad. Historia y actualidad de una relación compleja*, Rialp, Madrid, 2009.

² Proposo una explicació històrica i sistemàtica a *La doctrina social de la Iglesia. Qué es y qué no es*, Edicep-Edusc, València-Roma 2012.

³ CONCILI VATICÀ II, Const. *Gaudium et spes*, núm. 42.

⁴ Cf., p. ex., LLEÓ XIII, Enc. *Immortale Dei*, núm. 6.

⁵ Cf. CONCILI VATICÀ II, Decl. *Dignitatis humanae*, núm. 3.

⁶ CONCILI VATICÀ II, Const. *Gaudium et spes*, núm. 36.

⁷ Cf. BENET XVI, Enc. *Deus caritas est*, núm. 26-29.

⁸ *Ibidem*, núm. 28.

LA REGENERACIÓ DE LA VIDA PÚBLICA

⁹ N'ofereixo una explicació més extensa a «La conversión ecológica, hacia un nuevo estilo de vida». A: *Teología y Catequesis*, 136 (2016/3), pàg. 103-121.

¹⁰ La indicació és de PAU VI, Carta *Octogesima adveniens*, núm. 4, però documents més recents l'han represa i han confirmat el seu valor per expressar el contingut de la DSE.

¹¹ Una bona visió de conjunt dels principis es troba al capítol IV del *Compendi (Vid. Compendi de la Doctrina Social de l'Església*. Claret, Colecc. Documents del Magisteri. Barcelona 2005, 512 pàgs.)

¹² Cf. C. CAFFARRA, *Introduzione alla dottrina sociale della Chiesa*, disponible a <http://www.caffarra.it/allcat96.php>. També el Concili es refereix a la legítima diversitat d'opinions entre els catòlics, cf. *Gaudium et spes*, núm. 43.

¹³ Cf. CONCILI VATICÀ II, Const. *Gaudium et spes*, núm. 76.

¹⁴ La idea és de J.L. ILLANES, «La doctrina social de la Iglesia como teología moral». A: *Scripta theologica*, 24 (1993) 861: «Potser la millor forma de definir la doctrina social de l'Església, i els documents a través dels quals es formula, sigui parlar d'estil, escola o manera de pensar. Aquesta doctrina i aquests documents aspiren no tan sols a transmetre unes veritats o principis, ni tampoc, almenys de forma predominant o exclusiva, a proposar solucions per a algun o alguns problemes concrets –encara que, de fet, facin totes dues funcions–, sinó a fomentar entre els seus destinataris –els cristians i, amb ells, tots els homes i dones de bona voluntat– la tendència i la capacitat per analitzar la pròpia conjuntura social a fi de captar-ne les dimensions profundes i percebre les implicacions o exigències que se'n deriven. Amb aquesta finalitat, els documents recullen i transmeten una doctrina –és a dir, evoquen la comprensió cristiana de l'home i del seu destí–, però ho fan, diguem-ho un cop més, no de forma abstracta i desconnectada de la realitat concreta, sinó mostrant com aquesta doctrina ajuda a interpretar la realitat; procedeixen, en definitiva, impulsant a pensar, ensenyant a pensar de l'única manera en què es pot ensenyar a pensar, és a dir, pensant».

¹⁵ JOAN PAU II, Enc. *Sollicitudo rei socialis*, núm. 1.

NOVETAT en català!

Amb edicions a:
Filipines i
Estats Units (anglès)
Espanya (castellà)

**Ara, disponible
en català!**

Joan C. Portavella
El Déu amagat
Ed. Presston
Barcelona, 2017
284 pàg.

El Manifiesto de la comunicación no hostil

- 1. Virtual es real**
Digo y escribo en la red sólo las cosas que tengo la valentía de decir en persona.
- 2. Se es lo que se comunica**
Las palabras que elijo relatan la persona que soy: me representan.
- 3. Las palabras dan forma al pensamiento**
Me tomo todo el tiempo necesario para expresar lo mejor posible mi pensamiento.
- 4. Antes de hablar hace falta escuchar**
Nadie tiene siempre razón, tampoco yo. Escucho con honradez y apertura.
- 5. Las palabras son un puente**
Elijo las palabras para comprender, hacerme entender, acercarme a los demás.
- 6. Las palabras tienen consecuencias**
Sé que cada una de mis palabras puede tener consecuencias, grandes o pequeñas.
- 7. Compartir es una responsabilidad**
Comparto textos e imágenes sólo después de haberlos leído, valorado, comprendido.
- 8. Las ideas se pueden discutir. Las personas se deben respetar**
No convierto a quien sostiene ideas que no comparto en un enemigo al que hay que eliminar.
- 9. Los insultos no son argumentos**
No acepto insultos ni agresividad, ni tan siquiera a favor de mi tesis.
- 10. También el silencio comunica**
Cuando la mejor elección es callar, callo.

La regeneració de la vida política no consisteix a fugir de la política, sinó precisament a renovar moralment la vida social, perquè l'ordenació de la vida comunitària faciliti a les persones la plena realització personal.

(Il·lustració: Treballs agrícoles a les terres properes al Nil. Tomba de Najt. Egipte).

El dret al servei de la regeneració política i el bé comú

Pablo Nuevo López

Professor de Dret Constitucional, Universitat Abat Oliba CEU

Un dels efectes de la crisi econòmica de la darrera dècada és el progressiu descrèdit de la política. A les qüestions específicament econòmiques, s'hi ha afegit el coneixement, per part de l'opinió pública, de nombrosos casos de corrupció i de gestió si més no dubtosa. Això ha generat la sensació que la política no és més que un mal necessari. Així, en el darrer baròmetre del CIS, la política i els polítics van ser percebuts pels espanyols com el segon problema del país, i el 31,3% dels enquestats arribaven a considerar que «els polítics en general, els partits i la política» constitueixen el principal problema d'Espanya.

No és gens estrany que, davant aquest panorama, les propostes de regeneració política prenguin un caire que podríem anomenar *antipolític*: recerca de lideratges sense trajectòria política prèvia, apel·lació a la gestió de la cosa pública amb criteris d'empresa privada, etc.

Ara bé, si atenem al significat etimològic del mot «regeneració», veurem que la regeneració no ha de consistir en la substitució de l'àmbit polític per una còpia del sector privat, sinó per una millora de la política, fent-la tornar al seu espai propi. En efecte, si «regeneració» és l'acte de «regenerar», el diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans assenyala que regenerar consisteix a «generar, produir, de nou» o bé «renovar moralment, fer fer (a algú o a alguna cosa) un canvi radical en bé».

Per tant, la regeneració de la vida política no consisteix a fugir de la política, sinó precisament a renovar moralment la vida social, perquè l'ordenació de la vida comunitària faciliti a les persones la plena realització personal.

Necessitat i importància de la política

En la tradició clàssica occidental, la política no és únicament un mal necessari, sinó que constitueix un requisit per a la realització humana integral. Això és així perquè per al seu respectiu desenvolupament i perfecció, persones, famílies i comunitats humanes requereixen la cooperació, ja que alguns dels béns necessaris per a la plena realització

LA REGENERACIÓ DE LA VIDA PÚBLICA

humana tan sols es poden aconseguir amb altres persones, i no de forma individual o aïllada.

En conseqüència, com assenyala Robert P. George, la vida política té un caràcter perfectiu, ja que pot servir per a la perfecció de les persones i dels grups en què aquestes s'integren; i, alhora, el bé comú –el bé de la societat política– no és reductible a meres exigències contractualistes, perquè, com ha remarcat, està al servei que els membres de la comunitat puguin

«Un ordre polític basat en la dignitat humana i la llibertat personal es correspon amb el que anomenem «societat de dret privat», és a dir, una societat en què no pertoca a l'Estat decidir per l'individu, sinó que és aquest, com a subjecte autònom, lliure i responsable, qui ha de perseguir els seus propis fins».

perseguir, lliurement, els béns bàsics necessaris per al seu ple desenvolupament.¹

Aquesta tradició és recognoscible també en el nostre model d'Estat constitucional. En efecte, un ordre polític basat en la dignitat humana i el lliure desenvolupament de la personalitat es correspon amb el que la doctrina anomena una «societat de dret privat», és a dir, una societat en

què no pertoca a l'Estat decidir per l'individu, sinó que és aquest, com a subjecte autònom, lliure i responsable, qui ha de perseguir els seus propis fins. Per això, davant la impossibilitat de proveir-se tot sol de tots els béns necessaris per al desenvolupament personal, ha de cooperar amb la resta dels membres de la societat. Per tant, l'Estat constitucional es fonamenta en la cooperació voluntària entre les persones que integren la societat i que necessiten un marc legal que faci possible la cooperació.

Sociabilitat humana i perfeccionament moral

La cooperació no es limita als béns materials que l'home ha de menester per a la seva subsistència, sinó que, per mitjà de les relacions en què es basen els diversos actes de cooperació, la persona pot créixer també moralment. Seguint l'ensenyament d'Aristòtil, l'home és un ésser social, com demostra el fet que estigui dotat de paraula, no sols per aconseguir el que no pot assolir de forma individual, sinó perquè això li permet distingir el que és just del que és injust. Per tant, la sociabilitat (la vida social i política) és un factor clau en la vida moral de la persona.

Ara bé, el fet que la vida social sigui important per al floriment moral de la persona no significa que l'ordenació de la vida social generi, per si mateixa, el desenvolupament moral. L'ordre polític pot generar un ambient propici al floriment humà integral, però no pas imposar-lo coactivament. Com ha posat de manifest Robert P. George, «els béns morals, com el bé de la religió, són reflexius. Poden ser realitzats solament en i per mitjà de d'actes

lliurement elegits (o omissions). No poden ser realitzats per les persones que actuen únicament per por del càstig, o amb l'esperança d'obtenir lloances, o per algun altre motiu no moral».²

Com va assenyalar Georg Jellinek, «moralitat, art i ciència no poden ser directament produïts per l'Estat, perquè no poden ser provocats mai per mitjans exteriors, que són els únics de què disposa l'Estat; el que sí pot fer aquest és donar-los les condicions exteriors favorables en què aquestes activitats vitals es puguin desplegar». Quan l'Estat ultrapassa els seus límits naturals, només pot actuar «com un fre o com un dissolvent. Els elements essencialment productors de la cultura general d'un poble resideixen d'una manera fonamental en els individus i en la societat, no pas en l'Estat; però aquest produeix efectes socials que en una part no pas petita són inconscients i, per tant, cauen fora de l'esfera dels fins com a efectes conscients».³

Per això, la tasca de l'Estat consisteix a mantenir la convivència humana en ordre, és a dir, creant «un equilibri entre llibertat i bé que permeti a cada home tenir una vida humana digna», garantint així «el dret com a condició de la llibertat i el benestar generals».⁴

Per dur a terme aquesta tasca, l'Estat constitucional no pot ser neutre envers els valors, en la mesura en què es fonamenta en el reconeixement «del valor i la dignitat de l'ésser humà com a persona individual»; a partir d'aquest reconeixement, «aquesta centralitat no està a disposició ni del titular o portador dels drets fonamentals ni de la seva pròpia autocomprensió».⁵

Ordre polític i Dret

Una de les qüestions centrals del Dret i la política és la de com afrontar l'ordenació adient de la vida social. Si la filosofia política s'ocupa de la reflexió sobre com «coordinar i distribuir les esferes de conducta humana per a la realització universal dels seus fins, al Dret li pertoca assegurar l'esmentada coordinació establint un ordre vinculant de la convivència».⁶

Això implica que «en la perspectiva de la política, el Dret se'ns presenta com la institucionalització de l'ordre»⁷, i, atès que l'acció pròpia de la política

«Les exigències jurídiques, no degradades a mera voluntat del poderós, constitueixen el mínim ètic sense el qual no seria possible una convivència realment humana».

és la decisió sobre com ordenar la convivència, pertany a l'àmbit de les ciències pràctiques, caràcter pràctic que determina que es tracti d'una «pedagogia orientada a l'ús de la llibertat», a diferència de la tècnica, a la qual pertoca el marc del fer, i per això és una «habilitat conduent a la fabricació de coses externes, despreses de nosaltres».⁸

D'aquesta manera, en primer lloc, la contribució del Dret (i les lleis) a una bona societat consisteix a establir un ordre vinculant de la convivència, que fa possible la cooperació necessària perquè persones i comunitats es puguin desenvolupar amb normalitat.

Per poder instaurar aquest ordre vinculant de la convivència, el Dret estableix regles que modifiquen les posicions jurídiques subjectives dels membres de la societat. En sotmetre l'acció humana a regles coactives, delimita el que és permès del que és prohibit i imposa deures per garantir les posicions jurídiques de tercers.

Com assenyala Martin Kriele, «el Dret regula deures que, si vol que siguin legítims, es fonamenten en consideracions de moral i eticitat», i cal tenir en compte que, en la mesura en què crea obligacions, el Dret forma part de l'ètica.⁹

En altres paraules: «Les exigències jurídiques, no degradades a mera voluntat del poderós, constitueixen el mínim ètic sense el qual no seria possible una convivència realment humana», de manera que «les exigències de la justícia –siguin les emanades del respecte als menors o les derivades de la institució matrimonial– generen obligacions morals que no es poden subordinar a benèvoles concessions sense greu deterioració del bé comú».¹⁰

L'establiment del mínim ètic és, així, la segona manera com el Dret pot contribuir a una bona societat.

Dret i ecologia moral

L'exercici que de la seva llibertat facin els ciutadans no és una qüestió exclusivament privada, sinó que la comunitat política depèn de l'exercici dels drets de conformitat amb el bé comú. Com que l'Estat constitucional és un Estat sectorial, «posseeix únicament una competència limitada per realitzar i garantir el bé comú»; per això té una expectativa constitucional en què l'ús que els ciutadans facin els seus drets redundi en el bé comú.¹¹ Així, en la mesura en què un bé humà es pot fer present en la vida social per mitjà de la iniciativa dels ciutadans que exerceixen els seus drets fonamentals, aquests drets apareixen com a «competència dels ciutadans per a l'establiment del *bonum comune*».¹²

En tot cas, és innegable que «l'existència juridicoconstitucional dels drets fonamentals no ofereix per si sola cap garantia que el potencial de bé comú que conté es realitzi».¹³ I és que, com diu Josef Isensee, els drets es corresponen «amb expectatives constitucionals derivades del seu exercici d'acord amb el bé comú. No signifiquen un sistema predeterminat. És més, s'actualitzen en cada circumstància de l'esperit comú. En general, aquest depèn del fet que els seus ciutadans utilitzin les opcions dels drets d'una manera coherent i responsable amb el bé comú».¹⁴

Ara bé, com ha posat de manifest Fernando Simón comentant la tradició occidental sobre política i Dret, «la relació entre vida virtuosa i comunitat política no es basa únicament en la idea que la virtut només pot germinar en la comunitat política, sinó, també a la inversa, en la idea que la justícia de la comunitat política no es pot conservar sense la virtut».¹⁵

Això implica que la moralitat dels ciutadans presenta un indubtable interès públic. Com que el fi de la comunitat política és el bé comú, una ordenació adient de la vida comunitària no es pot limitar al reconeixement i la tutela correctes dels drets fonamentals de la persona, sinó que ha d'incloure la tutela d'una *ecologia moral* que faciliti un ambient social que estimuli la pràctica de la virtut i dificulti (i, en algun cas, prohibeixi) la difusió de conductes immorals,¹⁶ amb la finalitat que les persones i les comunitats puguin, d'una manera efectiva, assolir la seva pròpia perfecció.

«Com que el fi de la comunitat política és el bé comú, una ordenació adient de la vida comunitària ha d'incloure la tutela d'una ecologia moral que faciliti un ambient social que estimuli la pràctica de la virtut i dificulti la difusió de conductes immorals, amb la finalitat que les persones i les comunitats puguin, d'una manera efectiva, assolir la seva pròpia perfecció».

Com ha remarcat Robert P. George, no hi ha accions que siguin, en la seva integritat, accions privades; en la mesura en què les accions

lliurement elegides per l'home repercuteixen en ell (pel seu caràcter reflexiu), la repetició d'accions compatibles amb els béns humans bàsics forma hàbits operatius bons (virtuts) i, a la inversa, la repetició d'accions incompatibles amb els béns bàsics forma hàbits operatius dolents (vics). Els hàbits, al seu torn, contribueixen a modelar el caràcter. Per això el professor George subratlla que tota acció humana presenta de manera ineludible una dimensió pública.

En aquest sentit, George ha desemmascarat la fal·làcia present en la retòrica de l'absència de danys a tercers com a criteri de legitimació moral de qualsevol comportament humà. Així, a tall d'exemple, en relació amb la propagació de la pornografia (activitat en què, en principi, únicament es veuen involucrats adults que consenten), George ha subratllat que la normalització d'aquesta pràctica té efectes indubtables en la capacitat dels

«La tutela jurídica de l'ecosistema moral necessari per al bé comú temporal és una altra de les formes amb què el Dret contribueix a l'existència d'una bona societat.»

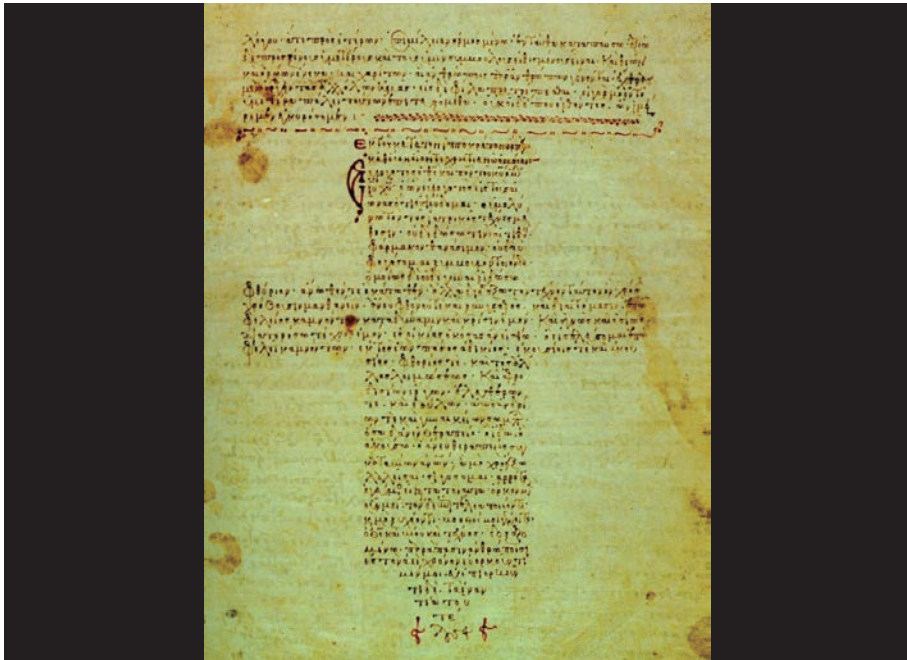
homes per entaular relacions estables i duradores, amb el consegüent dany causat als fills, que creixen en famílies trencades, desestructuració social que incideix negativament en el bé comú.

Per aquest motiu, en un dels seus assajos més famosos, el professor George sosté que, en la tasca de promoció del bé comú, l'autoritat política pot legislar legítimament sobre la moral, obligant a fer algunes conductes virtuoses i prohibint els vics que, en una societat determinada, poden repercutir de la manera més intensa en la degradació del bé comú polític. Ara bé, això no significa que calgui abandonar necessàriament la part millor de la cultura jurídica moderna, ja que és possible un ordre juridicopolític perfeccionista compatible amb el pluralisme que caracteritza la societat contemporània. En aquest sentit, perquè hi hagi una bona societat, cal lligar drets individuals i fins socials, fent possible d'aquesta manera conjugar la capacitat de la raó per conèixer la veritat i les exigències morals de la vida comunitària amb el respecte a la cultura dels drets que neix amb el constitucionalisme.¹⁷

En conseqüència, la tutela jurídica de l'ecosistema moral necessari per al bé comú temporal és una altra de les formes amb què el Dret contribueix a l'existència d'una bona societat.

Bona societat, Estat garant i Dret

Encara que una tendència habitual sigui pensar en el Dret exclusivament amb criteris de permissió o prohibició, en el context de l'Estat constitucional contemporani, que assumeix nombrosos compromisos socials, pertoca a l'ordre jurídic regular la distribució de les prestacions estatals.

Un exemple de tutela jurídica de l'ecosistema moral és el Jurament hipocràtic. A la imatge, text d'aquest jurament en un manuscrit bizantí del segle XI. Vaticà.

Això és propi de l'Estat garant, que assumeix com a tasca pròpia la tutela i promoció dels objectius de l'Estat social (fer possible la llibertat real i efectiva de tots els ciutadans, garantint que tots gaudeixin dels béns necessaris per poder tenir una vida digna de l'home), sense assumir necessàriament la tasca de dur a terme, directament, els objectius esmentats.¹⁸

Pel que fa a aquesta qüestió, cal tenir en compte que, si bé l'Estat no pot *moralitzar* directament la societat ni reconstruir els lligams socials, sí que pot optar per no destruir-los i ajudar els grups socials capaços de regenerar la societat; en aquest sentit, l'Estat no està obligat a *buidar* les seves prestacions com un fabricant de cervesa, sinó que ha de discernir quins agents privats són dignes de protecció,¹⁹ en la mesura en què contribueixen a recrear la substància ètica necessària per a l'existència d'una bona societat.

Veiem, doncs, que el Dret és necessari per a una bona societat. Però, en la perspectiva aquí apuntada, això remet, un cop més, a la centralitat de la política com a ciència arquitectònica ordenadora de les accions dels homes. I és que, malgrat totes les temptacions antipolítiques motivades per la falta d'exemplaritat dels polítics d'avui, no hi pot haver bona societat sense política al servei del bé comú.

- ¹ GEORGE, Robert P. «The concept of public morality». A: *The American Journal of Jurisprudence*, vol. 45, núm. 1, 2000, pàg. 17-31.
- ² R. P. GEORGE. *Para hacer mejores a los hombres*, EIUNSA, Barcelona, 1996, pàg. 200.
- ³ G. JELLINEK. *Teoría General del Estado*, Albatros, Buenos Aires, 1954, llibre II, capítol VIII, pàg. 186-187. Traducció de Fernando de los Ríos.
- ⁴ J. RATZINGER, «El significado de los valores morales y religiosos en la sociedad pluralista». A: *Verdad, valores, poder*, Rialp, Madrid, 1995, pàg. 90.
- ⁵ HILLGRUBER, Christian. «El mito de la neutralidad. Reflexiones acerca de la cosmovisión religiosa que está en el fundamento del Estado moderno». A: *Cristianismo, Europa, Libertad*. J. M. Barrio Maestre (ed.), Teconté, Madrid, 2017, pàg. 73 y 74.
- ⁶ SÁNCHEZ AGESTA, Luis. *Principios de Teoría política*, Editora Nacional, Madrid, 1983, pàg. 97.
- ⁷ SÁNCHEZ AGESTA, Luis. *Principios de Teoría política, op. cit.*, pàg. 123.
- ⁸ FERNÁNDEZ CARVAJAL, Rodrigo. «Notas para una crítica del conocimiento político». A: *Estudios de Ciencia Política y sociología en honor del Prof. Carlos Ollero*, Claravilla, Madrid, 1972, pàg. 105.
- ⁹ KRIELE, Martin. «Máximas para el arte de legislar». A: *La función legislativa de los parlamentos y la técnica de legislar: III Jornadas de Derecho Parlamentario*, Ediciones del Congreso de los Diputados, Madrid, 2000, pàg. 35.
- ¹⁰ OLLERO, Andrés. «Justicia y misericordia. Mínimos éticos: jurídico y moral». A: *Sociedad, Derecho y Factor religioso. Estudios en honor del profesor Isidoro Martín Sánchez*. M. Moreno Antón (coord.), Granada, 2017, pàg. 522.
- ¹¹ ISENSEE, Josef. «Libertad ciudadana y virtud ciudadana». A: *Panorama de Filosofía Política*, Konrad Adenauer Stiftung, 2002, pàg. 50-51.
- ¹² ISENSEE, Josef. «El dilema de la libertad en el Estado de Derecho», *op. cit.*, pàg. 492.
- ¹³ ISENSEE, Josef. «El dilema de la libertad en el Estado de Derecho», *op. cit.*, pàg. 492.
- ¹⁴ ISENSEE, Josef. «El dilema de la libertad en el Estado de Derecho», *op. cit.*, pàg. 500.
- ¹⁵ SIMÓN YARZA, Fernando. *Entre el deseo y la razón. Los derechos humanos en la encrucijada*. Centro de Estudios Políticos y Constitucional, Madrid, 2017, pàg. 42.
- ¹⁶ Cf., sobre aquesta qüestió, Robert P. GEORGE. «The concept of public morality». A: *American Journal of Jurisprudence*, vol. 45, 2000, pàg. 30 i seg.
- ¹⁷ GEORGE, Robert P. *Making men moral; civil liberties and public morality*, Oxford University Press, 1993. Traducció espanyola: *Para hacer mejores a los hombres. Libertades civiles y moralidad pública*, 2a edició, EIUNSA, Barcelona, 2002.
- ¹⁸ ESTEVE PARDO, José. *La nueva relación entre Estado y Sociedad. Aproximación al trasfondo de la crisis*, Marcial Pons, Madrid-Barcelona, 2014.
- ¹⁹ ISENSEE, Josef. «El dilema de la libertad en el Estado de Derecho», *op. cit.*, pàg. 521.

Regenerar la protecció de tota vida humana

Domènec Melé
Doctor en Teologia

Una adequada protecció de la vida humana i de la família són pilars d'una bona societat. El dret a la vida és un dels drets humans més bàsics i, quan en una societat aquest respecte es deteriora, s'erosiona un bé comú fonamental i aquesta societat es degrada en la seva humanitat.

(Foto: Morsa images-iStock)

És el nostre país hi ha importants dèficits en la protecció de la vida humana que interpel·len a treballar per la seva regeneració. Tot i que el rerefons cristià de la nostra cultura i l'acceptació dels drets humans afavoreixen el respecte per la vida, en no poques persones i en algunes lleis, el judici sobre la protecció de la vida humana canvia quan es refereix a les primeres o les últimes fases de l'existència.

Dèficits en la protecció de la vida

Lleis avortistes

Un dèficit important en la protecció de la vida és la permissivitat de l'avortament o, emprant un eufemisme, la «interrupció voluntària de l'embaràs». El 1985, a Espanya, es va despenalitzar l'avortament induït en tres supòsits (violació, risc per a la salut de la mare i motius terapèutics).

LA REGENERACIÓ DE LA VIDA PÚBLICA

Arran d'això, el 1986 es van comptabilitzar 411 avortaments induïts. Aviat es va descobrir una manera d'acollir-se a la nova llei ampliant el supòsit de risc per a la salut de la mare al del risc per a la seva «salut psíquica»: una cosa difícil de provar i fàcil de justificar amb un certificat mèdic que, sovint, era proporcionat per les mateixes clíniques avortistes. El 1990, els avortaments provocats van arribar a 37.231; deu anys més tard, el 2000, ja van ser 63.756 i el 2009 es va arribar als 111.482. La mentalitat que l'avortament *és legal* va poder contribuir a aquest creixement.¹

El 2010, es va promulgar l'anomenada llei de «salut sexual i reproductiva i de la interrupció voluntària de l'embaràs» en la qual es despenalitzava la pràctica de la interrupció voluntària de l'embaràs durant les primeres 14 setmanes de l'embaràs, sense que la dona hagués de al·legar cap motiu, i fins a les 22 setmanes en alguns supòsits que exigeixen el certificat d'un metge. La llei va significar un canvi qualitatiu. A les 14 primeres setmanes, ja no es tractava d'excepcions sinó d'un veritable *dret a avortar*. Ara n'hi ha prou amb la decisió de la mare per justificar l'eliminació del fill. De fet, el 90% de dones que avorten ho fan abans de les 14 setmanes. Més de la meitat de les adolescents embarassades avorten i també ho fa 1 de cada 3 immigrants embarassades. L'avortament es porta a terme mitjançant

«La llei de 2010 va significar un canvi qualitatiu. A les 14 primeres setmanes, ja no es tractava d'excepcions sinó d'un veritable dret a avortar».

medicaments (avortament químic) o intervenció quirúrgica (avortament quirúrgic). S'estima que 1 de cada 4 avortaments és químic. Els avortaments van pujar a 118.611 el 2011. El 2014 i 2017, la xifra anual d'avortaments es mou al voltant de 95.000. Aquesta lleugera disminució és difícil d'interpretar, i potser és atribuïble a un accés més ampli a l'anomenada píndola de l'endemà, o bé al fet que algunes interrupcions químiques no es notifiquen. Alguns estudiosos pensen que, de fet, hi ha més de 100.000 avortaments a l'any.

Els avortaments estan finançats públicament i reconeguts pel Sistema Nacional de Salut. Generalment es realitzen en clíniques privades especialitzades –molts professionals sanitaris del sistema públic invoquen objecció de consciència– a través d'un sistema de concerts entre els centres acreditats i les administracions sanitàries autonòmiques. Aquesta circumstància ha facilitat que l'avortament provocat deixi de ser una intervenció privada per consolidar-se com una *prestació sanitària*. Possiblement, es produeixin més avortaments que els recollits oficialment. Per contra, no hi ha ajudes oficials per a dones en risc d'avortar.

Al juny de 2010, el Partit Popular va presentar un recurs contra diversos preceptes de la llei davant el Tribunal Constitucional, que encara no s'ha resolt. En el programa electoral per a les eleccions generals celebrades el 20

de novembre de 2011, el Partit Popular hi va incloure la modificació de la llei de l'avortament. Aquesta promesa electoral va ser incomplerta i el ministre de Justícia que va liderar la possible reforma, Alberto Ruiz Gallardón, va dimitir en veure la frenada per l'Executiu.

«Els embrions no utilitzats són congelats en espera d'una altra reproducció assistida o d'algun altre ús (...) Amb tot això, aquests éssers humans són reduïts a simple material biològic manipulable».

Mentre es donen tantes facilitats per avortar, molts matrimonis desitjarien adoptar nens i no els troben entre els menors espanyols. Renegar en matèria de l'avortament és, sobretot, ajudar a persones amb risc d'avortament (adolescents, immigrants) i facilitar-ne l'adopció. Cal recordar que en l'any 2017, el nombre de menors adoptats va ser de 680, mentre que 2.730 famílies van quedar pendents d'assignació.²

Fecundació «in vitro» i experimentació amb embrions

Un altre capítol de deficiències en la protecció de la vida humana té el seu origen en la reproducció assistida i, concretament, en la fecundació *in vitro*. Sense entrar en la valoració moral d'aquesta tècnica, ni en el detall de la manca de respecte per la vida de l'embrió, en un article com aquest sobre la protecció de la vida humana, no hi pot faltar una referència, encara que sigui breu, a aquest assumpte.

És prou sabut que per tractar d'assegurar l'èxit es fecunden diversos òvuls, creant *in vitro* els corresponents embrions. S'implanten diversos embrions per augmentar la probabilitat que algun continuï el seu desenvolupament. Sovint, els sobrants –ja en procés de gestació– són eliminats. Els embrions no utilitzats són congelats en espera d'una altra reproducció assistida o d'algun altre ús. Pot ser que s'utilitzin per fer experiments *in vitro* per obtenir cèl·lules mares. Amb el temps, també hi ha embrions que seran destruïts. Es calculen en 230.000 els embrions congelats que esperen una destinació al nostre país.³

Amb tot això, aquests éssers humans són reduïts a simple material biològic manipulable. Encara que les lleis estableixen algunes limitacions en la manipulació i experimentació amb embrions, la dignitat humana de l'embrió és qüestionada i el respecte per la vida humana en aquestes primeres fases queda força desprotegida.

Eutanàsia

A Espanya, des de fa un parell de dècades, hi ha hagut, i hi continua havent, una forta pressió en alguns col·lectius i alguns mitjans de comunicació perquè s'aprovi l'eutanàsia activa –diferent de la prolongació

LA REGENERACIÓ DE LA VIDA PÚBLICA

artificial de la vida amb *acarnissament terapèutic*– amb la consegüent eliminació de vides humanes en situacions més o menys terminals. Finalment, el partit socialista va introduir una llei que va ser acceptada per a la seva tramitació al juny de 2018, tot i que a data d'avui no ha estat aprovada per la dissolució del Parlament al març de 2019, però hi ha molta pressió mediàtica per la seva aprovació en la pròxima legislatura.

En el projecte de llei, s'inclouia, entre les persones a qui es podia aplicar l'eutanàsia, els pacients amb una discapacitat greu, un patiment físic i psíquic «intolerable, insuportable i irreversible» o un «altíssima» dependència d'altres persones. Els que s'oposen a la llei ho fan destacant el valor de qualsevol vida humana i els recursos tècnics actuals per evitar el patiment físic.

En lloc de permetre l'eutanàsia, els polítics que hi estan en contra han proposat desenvolupar unes cures pal·liatives de qualitat. Tot i que la llei estableix certes garanties –un diagnòstic realitzat per un professional sanitari i una segona opinió mèdica– l'eutanàsia és una porta oberta per eliminar vides dels qui ja no resultin útils o es vegin com una càrrega. A més, les suposades garanties, en la pràctica, semblen poc eficaces. Els països amb eutanàsia tendeixen a prestar menys atenció a les cures pal·liatives.

«No n'hi ha prou d'afirmar “no hi estic d'acord” o “jo no avortaria mai”, sinó que cal defensar la vida com a part significativa del bé comú».

Perspectiva ètica

El respecte incondicional per cada ésser humà, per cada persona, exigeix, en primer lloc, respectar la

vida com un do preciós. La Revelació cristiana ho confirma plenament a través del cinquè manament: «No mataràs» (Ex 20,13). La tradició judeocristiana afirma el deure de salvaguardar les vides dels més petits i innocents, com les llevadores hebrees que es van oposar al mandat del faraó de matar els nens homes nounats perquè temien Déu (cf. Ex 1, 17).⁴ El «No mataràs» inclou el cas de l'avortament i l'eutanàsia, que «són crims que cap llei humana no pot pretendre legitimar».⁵

També les diferents tècniques de reproducció artificial, tot i que intencionalment sembli que estan al servei de la vida, «en realitat donen peu a nous atemptats contra la vida» en exposar l'embrió al risc de mort normalment en un temps brevíssim.⁶

No n'hi ha prou d'afirmar «no hi estic d'acord» o «jo no avortaria mai», sinó que cal defensar la vida com a part significativa del bé comú. Els cristians, per un nou títol, i no només per la seva significació racional, estem cridats a escampar «l'Evangeli de la vida», que es troba en tot l'ensenyament bíblic, fins i tot sense utilitzar aquest nom. L'encíclica *Evangelium vitae*, dedicada a la defensa de la vida humana, és molt eloqüent: «L'Església sap

que aquest Evangeli de la vida, rebut del seu Senyor, té un ressò profund i persuasiu en el cor de cada persona, creient i fins i tot no creient, perquè, superant infinitament les seves expectatives, s'ajusta a ella de manera sorprenent. Qualsevol home obert sincerament a la veritat i al bé, fins i tot entre dificultats i incerteses, amb la llum de la raó i no sense l'influx secret de la gràcia, pot arribar a descobrir en la llei natural escrita en el seu cor (cfr. *Rm 2, 14-15*) el valor sagrat de la vida humana des del seu inici fins al seu final, i afirmar el dret de cada ésser humà a veure respectat totalment aquest bé primari seu. En el reconeixement d'aquest dret es fonamenta la convivència humana i la mateixa comunitat política».⁷

Lleis com les que permeten l'avortament i l'eutanàsia no només no creen cap obligació de consciència, sinó que, per contra, estableixen una greu i precisa obligació d'oposar-s'hi mitjançant l'objecció de consciència. En el cas, doncs, d'una llei intrínsecament injusta, com és la que admet l'avortament o l'eutanàsia, no és mai lícit sotmetre-s'hi, «ni participar en una campanya d'opinió a favor d'una llei semblant, ni donar-li el sufragi del propi vot».⁸

A més, tant com sigui possible, s'han de canviar aquestes lleis perquè són injustes. Més endavant, tornarem a tractar aquest últim punt.⁹

Fomentar una cultura pro-vida

Les persones pro-avortistes no promouen obertament i directament la mort voluntària d'éssers humans. Es presenten com pro-elecció (*pro-choice*), però aquestes reivindicacions comporten una cultura de mort. «Nosaltres

LA REGENERACIÓ DE LA VIDA PÚBLICA

decidim» sol llegir-se en les manifestacions pro-avortistes de moviments feministes. Es defensa, sense raó, la llibertat de la mare a eliminar la vida del seu propi fill per tal que aquest no tingui més de 14 setmanes de vida. Una llibertat, d'altra banda, sovint sotmesa a la pressió i a les dificultats d'un entorn social poc acollidor per a la vida naixent. La suposada llibertat d'avortar degrada, i molt, la dona, ja que reverteix la seva noble missió de ser guardiana de la vida.

No és possible, amb certesa, invocar que fins a les 14 setmanes encara no hi ha un ésser humà. La biologia ensenya que des de la concepció hi ha una *entitat humana* diferent del pare i de la mare, que l'únic que necessita per assolir successives fases de desenvolupament és alimentació i un entorn favorable per créixer. Un desenvolupament, per cert, que continua després de la setmana catorzena i fins i tot després del naixement i per espai de diversos anys.

Atribuir o no la condició d'*ésser humà* en funció de la fase de desenvolupament embrionari en què es trobi és poc seriós. És veritat que a partir de la desena setmana de gestació canvia el nom d'*embrió* pel de *fetus*, però això és només una qüestió terminològica relacionada amb la mida i les

«La millor manera d'evitar avortaments clandestins és ajudar a la maternitat amb la deguda protecció de les mares temptades d'avortar i mitjançant un bon sistema d'adopció».

característiques externes apreciades. Hi ha alguna cosa permanent en totes les fases del desenvolupament de l'embrió-fetus i és justament el subjecte humà subjacent en aquestes característiques.

Un altre argument pro-avortista també molt feble és que si un país no permet l'avortament, qui vulgui avortar anirà a un altre estat o ho farà de manera clandestina. Cada país és sobirà i els ciutadans, responsables de les seves lleis, amb independència del que facin altres estats. D'altra banda, la millor manera d'evitar avortaments clandestins és ajudar a la maternitat, tal com ja hem dit, amb la deguda protecció de les mares temptades d'avortar i mitjançant un bon sistema d'adopció.

A més d'afrontar aquests sofismes sobre l'avortament, cal regenerar la cultura actual promovent una mentalitat pro-vida i fomentant el respecte per tots els éssers humans des de la concepció fins a la mort natural. Regenerar és també fomentar la gestació i la natalitat i facilitar l'adopció de fills *no desitjats*.

Pel que fa a l'eutanàsia, es promou magníficament casos extrems, però es tracta d'una llei general; per això, els casos singulars no poden ser el fonament de l'eutanàsia. Es remarca, sobretot, l'autonomia personal per poder disposar de la pròpia vida, decidint quan i com morir o fins i tot

facultant familiars perquè prenguin la decisió si a l'interessat li faltés la capacitat per decidir per si mateix.

Estem davant d'un error en la comprensió de la llibertat i l'autonomia humanes. Certament, tenim llibertat per actuar d'una manera o altra, naturalment, dins de les limitacions humanes, com a ésser autònoms que poden actuar bé o malament, però seria una pretensió desmesurada entendre l'autonomia com a capacitat per definir el bé i el mal. Així, algú pot decidir calumniar un altre, però seria un abús afirmar «jo he decidit que calumniar està bé».

Una cosa semblant passa amb el fet de matar-se, ja sigui mitjançant un suïcidi o mitjançant l'ajuda d'altres per tenir una *mort dolça*. La vida és un do preciós que ningú s'ha donat a si mateix –els creients afirmem que en darrer terme ve de Déu, és un do de Déu–. I tenim la responsabilitat de respectar el do de la vida en els altres i en un mateix. La mentalitat segons la qual la vida és meva i en faig el que vull és irresponsable. Aquesta mentalitat racionalitza –sense una sòlida justificació– el consum de drogues, beure immoderadament o perjudicar la pròpia salut per causes trivials. És aquesta mentalitat la que vol legitimar el fet de llevar-se la pròpia vida quan un així ho decideix.

S'argumenta que amb l'eutanàsia es vol evitar el sofriment i això sona bé, però conté una fal·làcia. Com afirma Miró i Ardèvol: «La finalitat de l'eutanàsia, com del suïcidi assistit, no és evitar el sofriment, sinó matar perquè el patiment no es produeixi».¹⁰ I hi afegeix: «La societat s'ha de fonamentar en el respecte per la vida i la supressió del sofriment. Introduir la mort com a solució obre una dinàmica ètica que ens retorna a les èpoques de l'eugenèsia».¹¹

La solució es troba a evitar el sofriment tant com sigui possible, encara que això comporti el seu escurçament sense que sigui aquesta la seva finalitat; avui tenim mitjans tècnics per aconseguir-ho en gran mesura. Cal proposar solucions positives, en concret, l'extensió de *cures pal·liatives de qualitat universals*, finançades per la sanitat pública.

Encara hi ha una altra necessitat a l'hora de regenerar mentalitats i cultures: escampar l'amor als ancians i malalts terminals com a persones i –des de la fe– com a algú que és estimat per Déu, en qui veiem la seva imatge i la imatge de Crist que s'identifica amb els necessitats.

Canviar o fer disminuir lleis greument injustes

La regeneració en la protecció de la vida humana exigeix recuperar el deure de tutela –per part de l'Estat– del dret fonamental de la vida, fins i tot davant la pròpia mare, sense veure-hi un dret repressiu, sinó una

condició de sentit i de legitimitat del propi ordenament jurídic.¹² El *nasciturus* (el fill que ha de néixer) és un bé jurídic que cal protegir. És, doncs, necessari treballar per canviar lleis injustes que no defensen la vida humana. No obstant això, hi ha fortes resistències i no sempre és factible dur a terme un canvi radical. Però sí que es pot intentar millorar aquestes lleis de cara al canvi total quan sigui possible. Per exemple, modificant una llei de terminis (que suposa un dret a l'avortament) per tornar a una llei de supòsits –evitant el frau de llei de la suposada *salut psíquica* de la mare.

El Magisteri al·ludeix a la possibilitat de disminuir lleis greument injustes en relació amb l'avortament, encara que amb una aplicació que podria ser més general. Així, «quan no sigui possible evitar o abrogar completament una llei avortista, un parlamentari que mantingui l'absoluta oposició personal a l'avortament de manera clara i notòria davant tothom, pot lícitament oferir el seu suport a propostes encaminades a *limitar els danys* d'aquesta llei i disminuir-ne així els efectes negatius en l'àmbit de la cultura i de la moralitat pública».¹³ Aclareix que, «obrant d'aquesta manera no es presta una col·laboració il·lícita a una llei injusta; ben al contrari, es realitza un intent legítim i obligat de limitar-ne els aspectes inics».¹⁴

A tall de conclusió

Al meu parer, els dèficits esmentats de manca de protecció de la vida humana responen en gran mesura a criteris emocionals i ideològics. La presentació de casos extrems és un argument recurrent en la promoció de l'avortament i l'eutanàsia. No s'accepta l'infanticidi, però sí que es pot matar aquest nen abans de néixer. Un nen mou a la tendresa i matar un nen es considera, i amb raó, un crim horrible. I, a l'inrevés, també es considera que no s'han d'estalviar esforços per salvar un nen en risc de mort.

Un botó de mostra. Quan Julen, el nen de dos anys que, el 13 de gener de 2019, va caure per una petita obertura de 25 cm d'un pou de prospecció mal tancat a la localitat de Totalán (Màlaga), amb una profunditat de gairebé 110 metres, no es van estalviar mitjans per intentar rescatar-lo, encara que lamentablement no van aconseguir treure'l del pou amb vida. Més de 100 efectius humans van participar en l'operació de salvament, entre tècnics, bombers i brigades mineres especialitzades; no es va estalviar en maquinària, dissenys especials de rescat o mitjans geotècnics de localització. Van ser 13 dies angoixants seguits al detall pels mitjans de comunicació. Això indica, sens dubte, el valor que es reconeix en cada vida humana. No obstant això, aquest valor sembla decaure abans de néixer, almenys en els terminis en els quals és possible avortar. Un nen de dos anys és un ésser humà cridat a créixer i desenvolupar-se, però aquest mateix ésser humà ha estat abans un nadó indefens i encara un fetus

**«One of Us»:
Iniciativa en defensa
de la vida i la dignitat
humana**

Cal unir forces per defensar la vida humana. En aquest sentit, és digna de lloar la iniciativa

denominada *Federació Europea One of Us*, o simplement «*One of Us*» (un de nosaltres), que tracta d'influir davant la Unió Europea perquè l'atenció i defensa de la vida humana no es desvirtui. Amb aquesta finalitat, promou un rearmament ideològic des dels fonaments d'Europa: la filosofia grega, el dret romà, els valors judeocristians, la ciència moderna i el reconeixement de les llibertats fonamentals.

El 7 de desembre de 2018, el seu comitè executiu va aprovar el manifest «Per una Europa fidel a la dignitat humana», elaborat pel filòsof francès Rémi Brague i que posa les bases d'una acció coordinada de desenes d'organitzacions provida, profamília i en defensa de les llibertats i la cultura.

El manifest de *One of Us* diagnostica que «si Europa es mor, serà d'infidelitat a si mateixa» i davant aquest perill es conjura per dur a terme un combat cultural necessari. «Europa ha de recuperar el camí de la superioritat de l'espiritual sobre el material» i «abandonar el camí del fals igualitarisme i del relativisme».

En concret, s'assenyalen set àrees fonamentals d'actuació:

- 1. Afirmació de la vida.** Inclou la defensa de la vida del no nascut, el respecte a la identitat genètica humana, la promoció de les cures paliatives i la lluita contra la legalització de l'eutanàsia i l'acarnissament terapèutic.
- 2. Matrimoni basat en la unió d'home i dona.** Inclou la protecció de la família basada en el matrimoni entre un home i una dona.
- 3. Revertir l'hivern demogràfic,** amb mesures de suport a la natalitat i la conscienciació sobre la gravetat de l'hivern demogràfic.
- 4. Rebuig de la ideologia de gènere,** amb especial èmfasi en una educació sexual i afectiva integral que respecti les conviccions morals de les famílies i no impliqui la sexualització prematura de la infància.
- 5. Superar la dictadura del políticament correcte,** incidint de manera especial en la denúncia de l'«ús espuri dels delictes d'odi o de la prohibició de les discriminacions com a eines de terror i d'uniformització ideològica».
- 6. Lluitar contra la manipulació de la vida humana,** que inclou la gestació subrogada (ventres de lloguer) i la promoció d'alternatives com l'adopció «per a les parelles formades per un home i una dona amb dificultats per engendrar o gestar».
- 7. Transhumanisme,** oposant-se als projectes transhumanistes que suposen l'edició genètica de l'embrió humà, la criogenització o els projectes per crear *superhomes* en laboratoris.

LA REGENERACIÓ DE LA VIDA PÚBLICA

en el si matern. Són etapes diferents de desenvolupament, però la persona és la mateixa.

Una cosa semblant passa al final de la vida. Quan l'anomenada *qualitat de vida* disminueix, la vida ja no es valora tant i en alguns països s'accepta l'eutanàsia, que es presenta, de manera eufemística, com una *mort digna*.

La ideologia de remarcar la llibertat de les dones per avortar o l'autonomia per disposar de la pròpia vida figuren també entre les causes que impedeixen una adequada protecció de la vida humana. Són ideologies que cal denunciar perquè situen la llibertat per sobre del bé de les persones.

En sentit positiu, la regeneració hauria de començar per una comunicació convincent del valor de la vida humana en totes les fases de la seva existència. Convé començar per canviar mentalitats per poder canviar, després, les lleis i els costums.

---

¹ Aquestes dades i les que segueixen tenen com a font el servei estadístic del Ministeri de Sanitat, Consum i Benestar Social. Accessible en línia.

² *Boletín de datos estadísticos de medidas de protección a la infancia* (núm. 20, amb dades de 2017, pàg. 43). Accessible en línia.

³ *La Vanguardia*, 23 desembre de 2017.

⁴ Com comenta sant Joan Pau II, «és precisament de l'obediència a Déu –només a ell s'ha de tenir aquell temor que és reconeixement de la seva absoluta sobirania– d'on neixen la força i el valor per resistir davant les lleis injustes dels homes». (Encíclica *Evangelium vitae*, núm. 73. En endavant, la citarem com a *EV*).

⁵ *Ibidem*.

⁶ Cfr. *EV*, núm. 14.

⁷ *EV*, núm. 2.

⁸ Cfr. *EV*, núm. 73.

⁹ *EV*, núm. 73.

¹⁰ J. Miró i Ardèvol, *Consideracions sobre l'eutanàsia*, 13 juny de 2018 [<https://www.portaluz.org/consideraciones-sobre-la-eutanasia-2833.htm>]. Vegeu també J. Miró i Ardèvol, «L'eutanàsia com a problema», *La Vanguardia*, 2018.10.29 [<https://www.lavanguardia.com/opinion/20181029/452608703643/la-eutanasia-como-problema.html>].

¹¹ *Ibidem*.

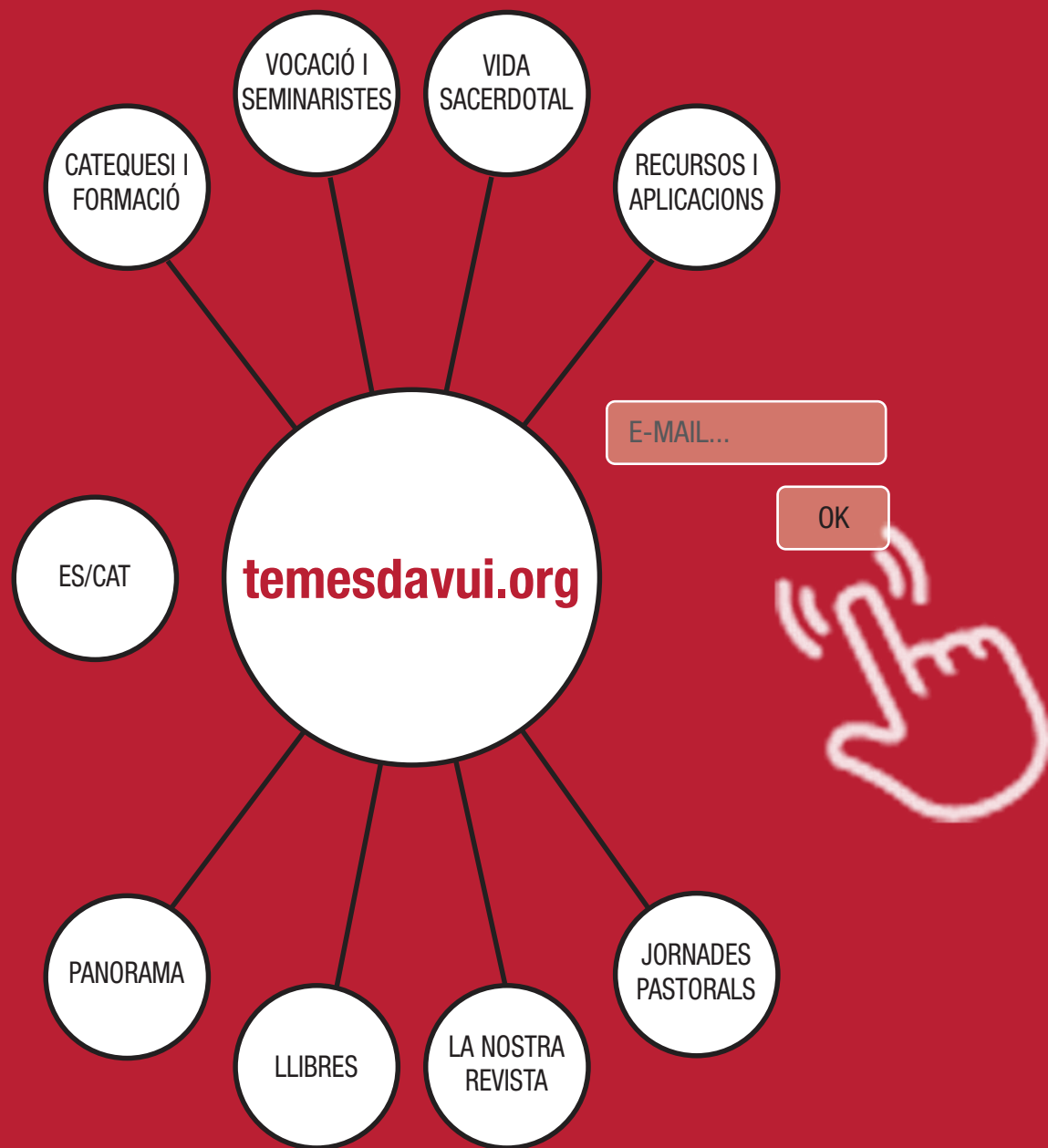
¹² Cfr. RODRÍGUEZ Luno, A. *Cultura política y conciencia humana. Ensayos de ética política*, Madrid, Rialp, 2007, Cap. IV.

¹³ *EV*, n. 73.

¹⁴ *Ibidem*. Aquest criteri troba la seva justificació no pas en la justificació d'una llei injusta, sinó en la disminució de les conseqüències negatives d'una llei manifestament injusta, sempre que simultàniament es formuli un rebuig explícit dels fins injustos perseguits per la llei, evitant al seu torn tota possible ambigüitat per part dels promotors d'aquest tipus d'iniciatives legislatives (A. RODRÍGUEZ Luño, *op. cit.*, cap. V).

Subscriu-te gratuïtament a la nova web de *Temes d'Avui*

Rebràs el *butlletí* setmanal i les monografies.
Amb accés a tots els continguts de la web.

NETHERLAND

URUGUAY

LATVIA

DENMARK

MAGRIBIAN

FRANCE

PORTUGAL

JAMAICA

(Foto: Crazydiva-iStock).

Nacionalismes, populismes i xenofòbia en la vida política

Rafael Alvira

Catedràtic emèrit de Filosofia. Universitat de Navarra

De les tres paraules, amb el seu corresponent contingut conceptual, presents en aquest títol, només la de xenofòbia sembla tenir un significat més clar. Per contra, nacionalisme i populisme, sobretot aquest últim, mostren una àmplia varietat referencial, d'interpretacions possibles, i de presentació en la història.

Sobre ells, s'ha fet, i es continua fent, una investigació pròpia de la *Begriffsgeschichte* o història conceptual –que de manera exemplar s'ha dut a terme en la historiografia alemanya, i podríem esmentar, com a cas emblemàtic, el nom de Reinhart Kosellek. Ara bé, no és possible, en els límits d'aquest treball, exposar la gran quantitat de detalls propis d'aquest tipus d'estudi, i per això hem triat un altre enfocament, que consisteix a intentar donar un quadre conceptual en el qual les diferents variants històriques i interpretatives puguin trobar el seu lloc.

Aquesta manera de procedir té la seva justificació en la tesi segons la qual unitat i diversitat són indissociables. No és infreqüent trobar enfocaments historiogràfics en els quals a força de remarcar les diferències entre nacionalismes, populismes, etc., al final no se sap ben bé per què se'ls ha tractat de manera conjunta: si no hi ha analogies entre uns i altres, el *sentit comú* s'ha equivocat totalment a l'hora de relacionar-los. El resultat de la investigació és, en aquest cas, mostrar que l'esmentat *sentit comú* s'equivoca de ple, hipòtesi sens dubte possible, encara que poc *democràtica*.

Sense analogies, bona part del pensament humà no pot funcionar, però impliquen sempre que *hi ha alguna cosa comuna en tota diversitat*. Aquesta comunitat es pot trobar en analitzar el contingut lògic dels conceptes. La tesi de la prioritat de l'empíric sobre el conceptual –o sigui, l'*antiplatonisme*– és insostenible davant la realitat del pensament analògic.

Un cop captat i analitzat cada concepte, és possible procedir a fer servir la seva articulació interna per enquadrar les dades empíriques corresponents. En un segon moment, es poden comparar aquests conceptes entre si. Així, doncs, ens referirem primerament a cadascun d'ells.

Identificadors de nacionalitat

La *nació* és una idea de caràcter identitari. En qualificar un grup de població amb aquesta paraula, volem subratllar que les persones corresponents

LA REGENERACIÓ DE LA VIDA PÚBLICA

participen totes d'algun *principi que les unifica*. Però veiem immediatament que aquest principi no sempre és del mateix tipus. La nació francesa, la kurda, la de Guatemala, etc. es formen sobre principis unitaris diferents. Quins grans tipus de principis són a la base del que entenem per nació?

Com he assenyalat en altres escrits, al meu parer hi ha cinc grans criteris que poden identificar un grup humà i que, per tant, en sentit ampli, poden servir com a identificadors d'una nacionalitat.

- El primer és la terra, el país. Els que conviuen en un mateix lloc durant un període llarg de temps són «paisans».
- El segon és la sang, la família. Aquells que provenen dels mateixos avantpassats són «consanguinis», «familiars», del mateix clan o de la mateixa ètnia.
- El tercer és la cultura i, per tant, el conjunt de llenguatges. Tota dimensió cultural és un cert tipus de llenguatge i pensament: la llengua parlada o escrita, la forma de l'hàbitat civilitzador, de l'economia, el dret, la política, l'ètica, la religió, totes les quals han estat adquirides mitjançant una educació que està impregnada d'història.
- El quart és la finalitat comuna. Tots els embarcats en un mateix projecte, o en una mateixa singladura vital tenen una unitat molt marcada.
- El cinquè és la comuna pertinença a un sistema jurídicopolític.

Les dues primeres són les més *materials*, mentre que les altres tres tenen un caràcter més *espiritual*. No és inusual assenyalat conjuntament les dues primeres, com en la famosa expressió alemanya «*Blut und Boden*» («La sang i la terra»), mentre que és molt menys fàcil ajuntar les altres tres. En

«Durant mil·lennis la major part de la població vivia generació rere generació en una mateixa terra, la qual cosa feia que es donés per suposada una forta relació entre les dues característiques identitàries: la terra i la sang».

efecte, durant mil·lennis la major part de la població vivia generació rere generació en una mateixa terra, la qual cosa feia que es donés per suposada una forta relació entre les dues característiques identitàries: la terra i la sang. Aquest fet es manté avui cada vegada en menor mesura. La civilització actual opera fortament per afeblir les dues dimensions: l'enorme mobilitat de la població i la relegació dels principis familiars fa que el «*Blut und Boden*» quedi en segon terme.

També la manera de ser de la cultura actual ha incidit de manera molt aguda en les identitats nacionals. S'organitzen casaments, per exemple, entre un italià i una australiana que s'han conegut per internet. El llenguatge científic i el tecnològic –que tendeixen a abastar-ho tot– s'expressen en anglès a tot el planeta; la narrativa fílmica i literària són

cada dia més *globals*; els sistemes econòmics i jurídics s'acosten; i no hi ha més que una forma política reconeguda al planeta –la democràcia–. Les ciutats són iguals a tot arreu. I cada vegada és més freqüent trobar persones que no saben respondre a la simple pregunta: d'on ets?

Amb tot, la major debilitació es percep en les identitats culturals més fortes: tracta de l'ètica i la religió. La impossible separació de les dues –una altra cosa és la distinció– intentada des de començaments del segle XVI sobretot a partir de Maquiavel, ha conduït, com no podia ser d'una altra manera, a la conversió de l'Estat en

Església: l'Estat democràtic és dogmàtic en els seus principis, i encara que no es vulgui dir així, substitueix de fet la dogmàtica de les habituals confessions religioses,

ja que aquestes darreres han quedat –en el millor dels casos– recloses a l'àmbit privat, sense possibilitat de sobreposar-se a l'àmbit públic de l'Estat.

«Com que no es pot organitzar la vida social sense cap referència absoluta, la separació converteix de facto l'Estat en una Església».

Si la política té unes lleis pròpies que no lliguen amb les de l'ètica, al final la religió també en queda separada. Però, com que no es pot organitzar la vida social sense cap referència absoluta, la separació converteix de facto l'Estat en una Església (és el que de manera eufemística se sol anomenar *laïcisme*). És la tendència que *de facto* s'ha donat –i continua en augment– en els països democràtics amb origen ideològic en la Revolució francesa.

Les circumstàncies històriques del naixement dels Estats Units han desdibuixat en aquest país durant anys aquesta realitat: «*God bless America*» és pronunciat per molts pensant en el Déu cristià, cosa que fa pensar en un plantejament molt diferent al francès, però en realitat per als «*founding fathers*» aquest Déu era el déu *deista*. Al final, s'ha anat imposant sociològicament aquest últim, cosa que ha donat lloc a una divisió i crisi sense precedents en aquest país, crisi que era ben previsible.

Ara bé, per sobre dels tres factors anteriors, allò que més uneix els éssers humans és tenir un fi comú a la vida. Si es té, és possible –amb més o menys dificultats– relativitzar els altres factors. Moltes vegades s'han donat construccions nacionals per combinació o fusió de poblacions que tenien inicialment diferents llocs, sang o llenguatges. Ara bé, és difícil que això passi de manera estable sense una notable presència de la dimensió eticoreligiosa.

El pur Estat ara constituït de manera oculta en Església no té força suficient –perquè no té transcendència– per aconseguir-ho. D'aquí que l'Estat democràtic actual, davant la progressiva dissolució de les identitats de terra i sang, i davant l'accelerada universalització de la cultura, s'hagi de

LA REGENERACIÓ DE LA VIDA PÚBLICA

refugiari per al seu manteniment en allò que des del principi va ser el seu instrument clau, és a dir, la Constitució.

Nacionalismes i societats democràtiques

Avui dia, una nació democràtica es construeix sobre tres factors fonamentals: *Constitució* –la norma que la fixa–, *creixement econòmic* –la classe mitjana que la sosté–, i *ordre públic* –la pau imprescindible–. La resta és secundari, encara que pugui tenir certa rellevància ocasional. Doncs bé, els nacionalismes actuals, que recullen a la seva manera l’anhel d’identitat de l’ésser humà, en presentar-se com a democràtics, ja no es poden legitimar per una comuna cultura, la terra o la sang, ni tampoc per un fi comú fonamental, que la democràcia –l’essència és el pluralisme de punts de vista– no pot tenir en compte.

La legitimació ha de basar-se, per tant, en dos elements: la interpretació *decisionista* de la Constitució, i el desig d’un grup de població d’organitzar-se de manera independent. Com és prou clar, cap d’ells no pot, en la

«Avui una nació democràtica es construeix sobre tres factors fonamentals: Constitució, creixement econòmic i ordre públic.»

democràcia i el món actual, trobar el seu fonament en elements *forts*, com poden ser la religió, l’ètica, o una cultura i història exclusives i molt diferents. El nacionalisme s’ha de construir, per tant, mitjançant la potenciació d’elements secundaris a

través de l’ús dels mitjans i instruments d’educació i comunicació.

Quan no hi ha cap factor identitari *suficient* per a una independència, cal intensificar certs sentiments en la direcció política desitjada. D’aquí el caràcter fortament emocional dels nacionalismes actuals. Per descomptat, no és pas que els manquin motius econòmics, històrics, etc., ja que d’altra manera no es podrien ni tan sols plantejar. Però de per si no n’hi ha prou, no hi ha necessitat i es podrien proposar altres fórmules.

Perfil del populisme

Així com el nacionalisme és un tema bàsicament identitari, el populisme té un caràcter sobretot economicopolític. Un grup ampli de població es veu injustament relegat i com els febles només poden triomfar mitjançant la unió de forces, la intenten dur a terme. Atès que es tracta dels *perdedors*, la seva primera forma d’unitat és precisament revifar la sensació de *massa desfavorida* que posseeixen. És estrany que en una societat amb tradicions sòlides i una encertada articulació d’institucions pugui sorgir el populisme. Es tracta d’un fenomen de manca d’articulació, que s’intenta esmenar precisament mitjançant la unitat no articulada del grup de població afectat.

La xenofòbia es dirigeix a qui no entens –el diferent– i a qui et vol prendre la llar. (Il·lustració: GDArts-Bigstock).

Per això, els populismes –en un sentit ampli– han pogut existir en moments històrics diversos, però la seva aparició ja classificada com a tal –primerament a Rússia i els EUA– és sobretot característica dels temps democràtics, en què la filosofia política i el sistema es basen en l'ideal d'una llibertat i igualtat radicals que deixen a la societat sense articulacions profundes. Per això, en democràcia l'articulació social és una simple *peça necessària* que es realitza a través de les institucions creades per l'Estat i les regulacions que marquen l'ordre en la vida econòmica i empresarial.

El caràcter merament *racional* –de vegades només voluntarista– de les institucions de l'Estat modern, i la impersonalització del món economicopresarial, subsumit per les finances, fan que, quan manca una classe mitjana àmplia, sorgeixen els populismes. Ja Aristòtil havia advertit encertadament que un sistema que es basa en la diversitat d'opinions només pot tenir estabilitat si el nivell de vida econòmic de la població és alt i està ben distribuït. I això explica per què hi ha populismes de *dreta* o *d'esquerra*, segons si aquesta classe mitjana forta s'origina gràcies a l'afebliment d'una altra ja existent (és el cas dels populismes actuals, per exemple, als EUA, França, Itàlia, etc.) o bé per la incapacitat de les elits de crear-la (populismes llatinoamericans o rus del segle XIX).

LA REGENERACIÓ DE LA VIDA PÚBLICA

En tots els casos, atesa la dificultat de construir o reconstruir a curt termini per mètodes habituals un sistema institucional i una classe mitjana prou sòlids i tenint en compte la desconfiança que els desfavorits senten per les elits dirigents, es necessita una teràpia forta, que és la *dictadura popular transitòria*, la qual al seu torn necessita un *cabdill*. En aquesta unitat, d'altra banda, es veu la cristal·lització de la *veritable democràcia*, en la mesura que tots els afectats se senten *iguals* en la desgràcia, i units de manera *plenament lliure* pel patiment comú i la reacció davant els qui el causen.

La xenofòbia

La xenofòbia és un fenomen tan antic com la humanitat o, per dir-ho amb la clàssica referència bíblica, tan antic com la torre de Babel. Atès que el més característic de l'ésser humà és la *comunicació* (l'ésser humà és l'ésser que *diu*, en el sentit profund del terme) i la *llar* (és alhora l'ésser que només ho és si participa de la família), quan apareix algú amb qui no et pots comunicar, o que amenaça la teva llar d'alguna manera, o les dues coses alhora, la reacció és de profund rebuig. En moltes llengües, les paraules «estranger» i «enemic» tenen la mateixa arrel. I, d'altra banda, sempre s'ha distingit entre l'«hospitalitat» –compartir la llar durant un temps– i la «familiaritat» –que és pertànyer a aquesta llar–. La xenofòbia es dirigeix a qui no entens i a qui et vol prendre la llar.

A la nostra civilització, els problemes de xenofòbia no afecten de manera primària ni a les classes altes ni a les baixes. Aquestes últimes no se'n solen veure afectades per l'arribada d'estrangers, atès que no s'emigra amb el desig d'engrossir una classe de la qual no es pot obtenir res. I les classes altes estan prou separades i protegides, de manera que gairebé ben just si noten la presència d'immigrants. Per tant, afecten fonamentalment les classes mitjanes. Són les que avui, de fet, protesten contra la immigració.

I aquestes últimes consideracions ens obren ja el pas als vincles entre els tres conceptes que considerem. Nacionalisme i populisme poden unir-se ocasionalment, però en substància es tracta de dos tipus de realitats polítiques diferents. El *poble* del nacionalisme té un contorn definit i un principi d'unitat afirmatiu, mentre que el del populisme amb prou feines necessita definició, i el seu principi d'unitat és reactiu.

La xenofòbia és més pròpia dels nacionalismes, ja que l'estrany a la nació és o bé un intrús o bé un hoste. No obstant això, un Estat nacionalista pot avui dia acceptar un cert nombre d'estrangers, sempre que no amenacin la puresa nacional, si així convé fer-ho per interessos econòmics. Per contra, el populisme no pensa en categories de xenofòbia, però avui dia pot tenir-la si els estrangers són un perill per a l'estabilitat de la classe mitjana. Hi ha

Les situacions de pobresa afavoreixen els missatges populistes. Repartiment de menjar a una escola pública de Belmore North, Sydney l'any 1934. (Foto: Sam Hood).

diversos tipus de nacionalismes, segons si l'origen de cada un es fonamenta més en una o en una altra de les característiques identitàries abans assenyalades; per contra, és més reduïda la varietat de populismes i, en els nostres dies, s'esmenten sobretot els de dretes i els d'esquerres, segons s'hagi perdut la classe mitjana o s'hi vulgui entrar per primera vegada.

El nacionalisme pròpiament dit –no el noble patriotisme basat en un recte amor a la pàtria– té sobretot una base emocional i per això és excoent i, en darrer terme, fanàtic. En el veritable amor a la persona i a la societat, allò que es busca sempre és construir grans unions, sense que això suposi destruir allò propi, que contribueix a enriquir els altres i enriquir-se gràcies a allò que és propi dels altres.

És un lloc comú en els estudis polítics que cap sentiment nacional no cristal·litza políticament, en condicions de normalitat, sense personalitats *alliberadores* que l'utilitzen a favor seu. Per contra, els populismes sorgeixen de persones que es consideren explotades, i per això tenen un caràcter polític originari i busquen un *líder* que els galvanitzi. La xenofòbia, en canvi, no necessita ni alliberadors ni líders.

Propostes per a la convivència

Per vèncer la malaltia nacionalista, cal, en primer lloc, situar l'ètica i la religió com a prioritats educatives. Es tracta de les úniques realitats capaces

LA REGENERACIÓ DE LA VIDA PÚBLICA

d'eixamplar l'ànima, i treure-la de l'estretor típica de l'esperit nacionalista. Després, cal tenir en compte el temps: pel que fa al passat, escriure una història veritable en la qual no es posi l'accent en passades picabaralles, sinó en el que uneix, i usant un llenguatge d'amistat i no d'odi; en relació amb el futur, dissenyant un projecte comú; pel que fa al present, posant el diàleg, el respecte i el desig de cedir en allò que calgui com a eixos de la convivència.

Per solucionar les reivindicacions populistes, cal sobretot que la classe dirigent tingui la grandesa de saber prendre's seriosament el bé comú, el qual no es pot fer real sense l'enfortiment d'institucions justes i sòlides, que articulen la societat i impedeixen alhora que esdevingui un simple instrument en mans del poder econòmic i polític. Per contra, les solucions igualitàries socialistes no serveixen, ja que no milloren la situació econòmica (més aviat acostumen a empitjorar-la) i, a més, converteixen l'Estat en un monstre totalitari.

La teràpia per tractar la xenofòbia ha de ser, al meu parer, doble. D'una banda, es necessita – en això és com en el cas del nacionalisme– ètica i religió que obrin l'ànima de les persones a valorar i ajudar en la mesura del que és possible i just a qualsevol ésser humà que ho necessiti. A fer-lo fins i tot participi, si és possible, de la pròpia societat, cosa que sol requerir un procés d'acomodació més o menys lent. D'altra banda, les autoritats competents han de posar els mitjans perquè la immigració sigui raonablement *absorbible* per una societat. Tothom té el seu dret legítim a mantenir la seva llar, la seva societat, el seu lloc de vida, de manera que pugui seguir vivint amb confiança, cosa que és imprescindible. L'ajuda a l'immigrant, sempre que sigui possible, està molt bé; la *invasió* de l'immigrant s'ha d'impedir.

Bibliografia succinta

Hi ha una bibliografia molt àmplia sobre els conceptes tractats, de fàcil accés. Només esmento els títols següents:

- CRUZ PRADOS, Alfredo. *El nacionalismo, una ideología*, Tecnos, 2005.
- GELLNER, Ernst. *Nacionalismo e ideología*. Alianza Editorial, 1983.
- VALLESPÍN, Fernando i BASCUÑÁN, Mariam M. *Populismos*, Alianza Editorial, 2017.
- MUDDE, Cas and ROVIRA KALTWASSER, Cristóbal. *Populism. A very short Introduction*. Oxford University Press, 2017.

L'Estat davant la iniciativa social

José Luis Requero
Magistrat del Tribunal Suprem

La iniciativa social és un motor significatiu de la vida social. Una regeneració de la vida política demana que hi hagi més conscienciació ciutadana en les possibilitats d'iniciativa i participació vigents i, potser, reclamar-ne d'altres menys reconegudes. Però, com ha de respondre l'Estat davant la iniciativa social?

La democràcia és molt més que participar a les convocatòries electorals. El diàleg entre poders públics i ciutadans es pot ampliar a altres àmbits, per exemple, el Jurat; una responsabilitat greu que suposa al ciutadà electe exercir un poder de l'Estat. Fotograma de «Dotze homes sense pietat» de Reginald Rose en l'adaptació de Sidney Lumet (1957).

Iniciativa social i democràcia

Una democràcia no se cenneix al fet que el ciutadà acudeixi periòdicament a les convocatòries electorals. Això és molt, però no és pas tot; encara més, es pot dir que si només es tractés d'això tindriem una visió força limitada de la democràcia i correria el perill de quedar reduïda al formalisme dels processos electorals, fins i tot a l'espectacle de les campanyes electorals. Això explica, per exemple, el fracàs d'exportar models constitucionals de tipus occidental a països subdesenvolupats del Tercer Món, quedant les consciències occidentals tranquil·les pel fet d'haver fet arribar a aquests països constitucions europeitzadores.

LA REGENERACIÓ DE LA VIDA PÚBLICA

La democràcia és molt més, i bé pot qualificar-se com un veritable article de luxe que exigeix molts condicionants per al seu arrelament i desenvolupament, com és, per exemple, una àmplia classe mitjana, cosa que, al seu torn, pressuposa un nivell de vida que doni estabilitat a aquesta societat i eviti convulsions; i a això cal afegir-hi la garantia d'un acceptable accés a béns culturals i educatius. I, si anem avançant en les exigències, caldria incloure-hi mitjans de comunicació lliures, un nivell acceptable de probitat en els servidors públics i, al capdavall, una societat civil forta.

Torno a la democràcia i a les convocatòries electorals, donant per fet que són lliures i netes, que el seu desenvolupament es tutela per unes autoritats electorals realment independents. Doncs bé, una convocatòria electoral no deixa de ser una mena de diàleg entre els que exerceixen el poder o volen exercir-lo i els ciutadans, als quals es convoca perquè diguin quines són les seves opcions o preferències polítiques, i qui desitgen com a governants. Es tracta d'una idea elemental de la qual s'extreuen diverses conseqüències, com ara l'especial responsabilitat de les forces polítiques de no tergiversar mitjançant pactes postelectorals la voluntat de l'electorat manifestada a les urnes; o la rellevància que el sistema electoral reflecteixi de la manera més fidel possible l'opinió i la sensibilitat populars, d'aquí el perill que implica que no hi hagi correspondència o proporció entre la majoria real i el nombre d'escons.

Diàleg entre poders públics i ciutadans

Però el diàleg entre els poders públics i els ciutadans no es redueix al fet que aquests parlin a través de les urnes. Les possibilitats d'aquest diàleg són variades i que el ciutadà sigui conscient de la seva existència i utilitat és important, però no ho és pas menys que el governant no els vegi com a simples recursos formals de participació pública. Els supòsits són diversos i hi haurà, doncs, casos en què la simple participació podrà esgotar el seu contingut i finalitat; en d'altres casos, no serà així i encara se'n presentaran uns altres que convidaran el governant a mantenir una mena, si no de cogovern, sí de govern que almenys sigui sensible a allò que sent en aquest tipus de diàleg. Vegem-ne alguns exemples.

El ciutadà dialoga amb el poder legislatiu no només triant-ne els integrants, concorrent a un referèndum o promovent iniciatives legals. En aquest últim cas –l'anomenada iniciativa legislativa popular–, es tracta d'una possibilitat que és reconeguda per la Constitució, i que està subjecta a unes regles que en garanteixin la serietat. El rellevant és que el fruit d'aquesta iniciativa sigui un text que els seus promotors poden arribar a defensar davant el Parlament, si bé el legislador no ha de atendre-la, ja que preval la sobirana decisió del legislador. En això consisteix el diàleg.

Una altra possibilitat –molt semblant a l'anterior– és el dret de petició, que té rang de dret fonamental. A través d'aquest dret, es poden dirigir peticions tant a les cambres parlamentàries com, fonamentalment, a les Administracions. És un dret que s'esgota en el seu exercici, sense que les cambres o l'Administració de torn estiguin obligades a atendre la sol·licitud; però sí que han de *justicar-ne la recepció*, és a dir, contestar motivadament sobre si la petició del cas és fonamentada o no, o si es pren o no en consideració.

Hi ha més manifestacions d'aquest diàleg. Així la possibilitat d'adreçar sol·licituds o peticions basades en criteris de simple oportunitat o que comporten reclamacions normalment graciabls, és a dir, que no hi ha obligació legal de atendre-les, puja de nivell quan es tracta de queixes davant el Defensor del Poble. En aquests casos, l'Estat, a través d'aquest alt comissionat de les Corts Generals –o el seu equivalent autonòmic– assumeix la responsabilitat de tramitar el greuge, té autoritat per exigir una resposta que s'ha de traslladar a l'interessat i, si s'escau, suggerir un canvi en la manera d'actuar. I en els casos més extrems, està legitimat per acudir als tribunals, fins i tot al Tribunal Constitucional.

«Admesa la possibilitat de la creació de centres d'iniciativa privada, no només es tracta de reconèixer-los sinó d'ajudar-los o concertar-los, cosa que implica admetre i reconèixer el valor d'una iniciativa social i aquest fet hauria de mostrar nítidament el respecte per una societat lliure».

La intensitat d'aquest diàleg augmenta de grau quan aquest ciutadà no busca aquest diàleg sinó que se li atribueix la participació en els assumptes públics. El cas més intens implica la possibilitat –que és dret i, alhora, deure– d'assumir una responsabilitat pública i fins i tot d'exercir un poder de l'Estat. Potser l'exemple més paradigmàtic sigui la institució del Jurat: aquí no és que s'escolti el ciutadà o que la seva opinió pugui ser tinguda en compte o no, sinó que és la seva decisió la que compta, és ell qui s'erigeix en la veu de l'Estat per a un cas concret.

Participació ciutadana en decisions públiques

Fora d'aquests casos, caldria fer referència, per exemple, a la intervenció de tot ciutadà en determinats procediments administratius en què és exigible un tràmit d'audiència pública, tràmit que permet al·legar el que convingui en termes d'estricta legalitat o d'oportunitat respecte d'una iniciativa de les Administracions. És el cas, per exemple, de la intervenció en l'elaboració de plans urbanístics, projecció d'obres públiques, etc. O la possibilitat no només d'al·legar, sinó d'actuar o reaccionar. Cal pensar, per exemple, en la presentació de reclamacions en aquells casos en què hi ha un

LA REGENERACIÓ DE LA VIDA PÚBLICA

interès col·lectiu o difús, com són els relatius a la tutela del medi ambient o els diversos tipus de denúncies en l'àmbit administratiu.

Finalment, en aquest ventall d'iniciatives que té a la seva disposició el ciutadà, podríem fer el salt al terreny penal i fer referència no tant a les denúncies –que deixen el denunciant fora del procediment penal, ja que no n'és necessàriament part– sinó a les querelles, que converteixen el querellant en part –i part activa– del procés penal.

Després d'aquesta visió global que concreta i vertebrava aquest diàleg entre el ciutadà i qui exerceix el poder, hi ha un altre vessant que va més enllà de la simple participació electoral o de les altres formes de participació exposades, en què la sensibilitat dels poders públics cap als ciutadans es plasma en aspectes no només patològics (és a dir, queixes o greuges en les seves diferents manifestacions en nombre i intensitat), o de les intervencions procedimentalitzades (al·legacions, iniciatives legals o suggeriments), o de la crida al ciutadà a l'exercici real i efectiu del poder (Jurat).

Em refereixo, doncs, a un altre vessant de participació que permet valorar quin és el grau de respecte vers la lliure iniciativa ciutadana, i deixa en evidència quina és la sensibilitat del governant en l'exercici del poder en relació amb el parer i la sensibilitat dels ciutadans, cosa que es concreta no ja en el fet que no la ofegui –que no és poca cosa– sinó que sàpiga copsar el valor que té, que la respecti, l'encoratgi i, si s'escau, la promogui. Vegem-ne alguns casos.

Lliure iniciativa ciutadana en l'educació

Els centres docents d'iniciativa privada transcendeixen l'esquema d'una activitat de servei públic de titularitat pública. L'Estat admet la iniciativa privada, però subjecta al seu poder d'intervenció (autorització de centres, de titulacions, de condicions per a l'exercici de la docència, etc.). Això és així, però no és pas tot, ni de bon tros. Admesa la possibilitat de la creació de centres d'iniciativa privada, no només es tracta de reconèixer-los sinó d'ajudar-los o concertar-los, cosa que implica alguna cosa més que reconèixer l'evidència que l'Estat *no pot arribar a tot*: implica admetre i reconèixer el valor d'una iniciativa social i aquest fet hauria de mostrar nítidament el respecte per una societat lliure.

És per això que tota la problemàtica relativa al finançament d'aquests centres s'ha de basar, sobretot, en un canvi de paradigma: no es tracta d'admetre'ls com a simples gestors en la prestació d'un servei públic, ni respon a l'esquema de prestació indirecta d'un servei públic, com seria el d'una concessionària de tractament de residus o d'abastiment d'aigües; no es tracta que els poders públics admetin una mena de *coadjuvants* en

Els centres docents d'iniciativa privada transcendeixen l'esquema d'una activitat de servei públic de titularitat pública, són una manifestació de la iniciativa social que cal recolzar si vivim en una societat lliure. (Foto: Rawpixel-iStock).

l'ordenació docent, i que, pel fet de ser subvencionats, quedin inserits en una xarxa dual de centres amb els quals es presta un servei de titularitat pública. Això es pot concretar d'aquesta manera, però sobretot ens trobem davant d'una manifestació de la llibertat, en aquest cas l'educativa, llibertat que té rang i naturalesa de dret fonamental. D'aquí el valor de les paraules i de l'encert de parlar no de *col·legis privats* com a sinònim de reduïdes elitistes, sinó de centres d'iniciativa social als quals, si s'escau, cal ajudar pel valor en si de la seva activitat quan es dirigeix a grups socials amplis que no són precisament elits.

Quin ha de ser el paper d'Estat en aquesta i en altres manifestacions de la iniciativa social és cosa que queda ben expressada en la Constitució, ja que, a través d'aquestes subvencions o d'ajudes d'altres tipus, es fa realitat allò que preveu l'article 9.3: «correspon als poders públics promoure les condicions perquè la llibertat i la igualtat de l'individu i dels grups en què s'integra siguin reals i efectives; eliminar els obstacles que impedeixin o dificultin la seva plenitud i facilitar la participació de tots els ciutadans en la vida política, econòmica, cultural i social». Repeteixo, no es finança un servei públic prestat indirectament per particulars, sinó que es finança una manifestació de la llibertat i aquestes ajudes constitueixen una forma

LA REGENERACIÓ DE LA VIDA PÚBLICA

d'esmortir els obstacles que normalment la dificultarien, per tal que la llibertat sigui real i efectiva.

El món de les subvencions és ric en exemples, ja que –cal no oblidar-ho– la idea de foment constitueix una de les manifestacions típiques en què es divideix l'activitat de les administracions i respon a un esquema molt senzill: és l'acció de les Administracions dirigida a protegir o promoure aquelles activitats d'iniciativa ciutadana, en particular, que satisfan necessitats d'interès públic o que es consideren d'utilitat general. Hi ha, doncs, una confluència de la iniciativa privada, social o ciutadana en la satisfacció d'un objectiu d'interès públic o general la consecució del qual constitueix la raó de ser de les administracions, que compta amb la col·laboració del ciutadà.

«Allò que s'espera de l'Estat és que vigili, que protegeixi el feble, que castigui l'abús o el frau i que supleixi allò que la lliure iniciativa no cobreix i és necessari».

Si apel·lo a les subvencions, ho faig com a exemple i soc conscient dels riscos de caure, per excés, en un model de societat subvencionada, que en les seves manifestacions més patològiques podria portar a un indesitjable *ensopiment* i anul·lació d'aquest nervi que encoratja la iniciativa social. Apel·lo a aquest exemple pel que té de manifestació més intensa de la confluència dels interessos generals i els particulars, una confluència que el governant ha de saber detectar i valorar, encara que no sigui per atorgar un ajut material: n'hi haurà prou moltes vegades amb el simple reconeixement que aquella activitat particular és d'interès públic perquè denoti la seva sensibilitat, i això sense deixar de banda que hi ha casos en què, a més, els poders públics han de vigilar que aquesta activitat particular sigui fidel a la seva finalitat, per evitar que no siguin els mateixos gestors els qui la malbaratin. Potser l'exemple més tradicional del que acabo d'exposar són les fundacions.

Ara bé, anant més enllà i transcendent els exemples d'iniciatives de tipus social, també hi trobem les que es concreten en iniciatives econòmiques o empresarials. Llevat que es defensi un model d'economia d'Estat, monolític, rígid o unidireccional, cal admetre que posar en el mercat béns o serveis perquè sigui aquest mercat –que és l'urna més implacable– qui parli constitueix una altra forma de diàleg entre el ciutadà i el poder, si no és que acceptem que la societat s'encamini cap a una dictadura econòmica. Allò que s'espera de l'Estat és que vigili, que protegeixi el feble, que castigui l'abús o el frau i que supleixi allò que la lliure iniciativa no cobreix i és necessari. I sobretot que no ofegui ni penalitzi aquesta lliure iniciativa que, a més, comporta un risc per a la persona que la promou.

Com es pot veure, d'exemples d'iniciativa social o ciutadana, n'hi ha molts i ben variats, cadascun amb la seva pròpia circumstància, però si hi ha un

element comú que els vertebrats és que marquen quina és la funció de l'Estat respecte de la societat, dels ciutadans sobre els quals exerceix el seu poder: si es concep com a protagonista o director del discurs públic o, sense abandonar el seu paper directiu –necessari i irrenunciable–, admet que ha de ser sensible davant la iniciativa social, donar-li el protagonisme degut i que no l'ha de veure amb recel ni ofegar-la, entorpir-la o, en el pitjor dels casos, silenciar-la.

A tall de conclusió

Torno, així, al començament d'aquestes línies. Si es planteja la comesa de regenerar la vida política, un aspecte crucial és revitalitzar el nervi social, fomentar tot allò que encoratgi una ciutadania participativa, desvetllada, crítica i dinàmica. I amb això no defenso una mena de primitivisme democràtic assembleari, ni substituir la complexitat de l'organització política de l'Estat per una mena de sistema de consell nacional obert: això condueix al no-res, al caos o a un formalisme en què es premia l'activisme de grupuscles que s'acabaran considerant com a únics portaveus del parer dels ciutadans.

Que d'una banda hi hagi aquesta sensibilitat en el governant, que d'altra banda sorgeixin iniciatives des del teixit social i que, finalment, totes dues conflueixin, és mostra de qualitat d'un sistema polític. Serà indicatiu d'un sistema realment o materialment –no només formalment– democràtic i serà un gran avanç que el governant, si més no, capti que aquesta veu que li arriba a través de grups, moviments o associacions els erigeix en bons interlocutors, amb els quals convé parlar per conèixer els problemes, i no poques vegades aquest simple reconeixement ja esdevé un acte que conforta.

«Si es planteja la comesa de regenerar la vida política, un aspecte crucial és revitalitzar el nervi social, fomentar tot allò que encoratgi una ciutadania participativa, desvetllada, crítica i dinàmica».

Tenir aquesta sensibilitat, d'una banda, i que hi hagi iniciativa, de l'altra, no és una cosa que s'aconsegueixi fàcilment: és una empresa de maduració col·lectiva que exigeix desfer-se a poc a poc de males pràctiques en l'exercici del poder i d'altres costums encastats en la idiosincràsia que marquen la personalitat de certs pobles, que potser s'han anat conformant, generació rere generació, segons aquest paper passiu i còmode d'un Estat paternalista, no tant provident com director de tots els designis. Regirar aquesta comoditat s'hauria d'haver previst en l'article 9.3 de la Constitució, relativa a principis constitucionals.

(Il·lustració: Smartboy10-iStock).

La regeneració de la política: dels partits als votants

Josep Baqués

Professor de Ciència Política. Universitat de Barcelona

Política» és una paraula bonica. O, si més no, hauria de ser-ho. Perquè fa referència a la polis, que és un espai de convivència i de debat. Però la percepció popular no sempre és aquesta. O fins i tot és la contrària. Els motius són molt diversos.

En bona mesura tenen a veure amb inèrcies històriques, moltes vegades ben fonamentades, que mostren una tendència a convertir la política en una font de nous problemes, o de confrontacions, o d'abusos de poder o en una ocasió per tal que alguns en treguin beneficis personals que van més enllà del seu sou. Per tant, els problemes de la política són molts i molt diversos. En aquest article, no els podem tocar pas tots. En canvi, ens podem centrar en aquells que tenen a veure amb l'actitud dels polítics. I potser, també, si més no una mica, amb la seva aptitud per dur a terme una tasca tan delicada. Perquè, probablement, si l'actitud i l'aptitud milloren, la percepció que els ciutadans tenen de la política també ho farà.

Dit amb altres paraules, quan parlem de regenerar la política, no podem oblidar que finalment parlem de persones, de valors, de conductes, començant per les raons per les quals hom decideix dedicar hores (i potser tota una vida) a la política. La política podria (o hauria de) tenir un vessant vocacional. Però sabem que pot acabar essent una forma (perfectament legítima) de guanyar-se la vida, al marge d'altres consideracions. Al cap i a la fi, cada cop hi ha més polítics professionals i més professionals de la política. És un fet. Què ens en diuen, de tot plegat, els clàssics de la ciència política?

Interessos individuals o voluntat de servei?

Un dels autors prominents de la segona meitat del segle XX, Anthony Downs, deia que el polític és un individu igual que la resta d'individus (ni pitjor, ni millor) i això vol dir que, abans de prendre la decisió de dedicar-s'hi, avalua (de forma més o menys acurada o intuïtiva, però sempre fent algun tipus de càlcul racional) quines opcions té a la vida, en funció dels seus estudis, de les seves habilitats, de la resta d'alternatives i del seu estatus actual.¹ Ser polític, en definitiva, li hauria de sortir a compte, pensant en l'intent de maximitzar renda, prestigi o, fins i tot, poder. Hem de notar que els motius de la decisió no serien, sempre seguint Downs, diferents als que guien la decisió de ser empresari, taxista, policia o professor d'universitat. Tot depèn del punt de partida i dels objectius (més

concrets) de cadascú a la vida. Però l'objectiu final sempre seria el mateix: maximitzar renda, prestigi i/o poder.

Si això és així, els polítics són egoistes, sí, però no ho són més que la resta de la gent (els crítics dels polítics hi estarien inclosos). I el que els interessa és tenir un bon sou, un bon estatus i una bona dosi de poder, per poder sentir-se satisfets. Molta gent s'hi podria veure retratada. Ara bé... ¿això és un problema a l'hora de fer una bona tasca un cop assoleixen responsabilitats de govern? No, diu Downs: miren de fer-ho bé. Per què? Doncs perquè el seu sou depèn del fet que tornin a ser escollits i, per aconseguir-ho, han de respondre davant els votants.

Deixem, però, l'explicació que ens ofereix Downs. I preguntem-nos... què és el que en realitat ens està plantejant? Molt fàcil: que el servei als ciutadans des de les institucions de la polis, és només un efecte colateral de l'egoisme individual. Una mena d'externalitat que, amb una mica de sort, serà positiva. D'alguna manera, el polític mira de satisfer els ciutadans per tal de satisfer el seu propi interès. Com si la polis fos un mercat; com si la política fos només el subproducte de l'interès personal; com si contribuir al benestar dels ciutadans no fos la finalitat de la política, sinó, amb prou feines, un mitjà per a l'obtenció d'altres coses, que només s'expliquen des de la perspectiva de l'individu.

Doncs bé, aquest és un problema important. Hi ha feines que, atesa la seva rellevància per al conjunt de la societat, requereixen quelcom més. Si el polític només té en el seu horitzó guanyar-se la vida, i només veu els ciutadans com el mitjà per poder-ho fer, pot deixar-se seduir per demandes inconsistentes i perilloses per a la pau social. O, fins i tot, pot estimular-les (pot crear la seva pròpia demanda), si sospita que li poden fer guanyar vots, és a dir, diners, estatus i poder. Per altra banda, si hi ha pràctiques habituals d'ètica discutible, que no surten a la llum pública i/o que en certes dosis són tolerades per la societat (incloent-hi, probablement, petites corrupteles), aquest polític no deixarà de fer-les o les farà més que mai, ja que no són incompatibles amb els seus objectius. L'origen dels populismes acostuma a ser aquest. Però el fenomen és habitual en qualsevol societat democràtica.

És difícil saber quins i quants dels nostres polítics són guiats per aquesta forma d'entendre la política, entre altres coses perquè, si veuen a venir la pregunta, tractaran de negar que ells són així. Però no cal dir que si ens prenem seriosament això de la seva regeneració, la primera qüestió que s'ha d'abordar té a veure, no tant amb la conducta dels polítics en l'exercici de poder, sinó amb la seva premissa, és a dir, amb els motius de la seva aposta vital. ¿Hi ha –o no– una sincera vocació de servei al darrere? ¿És aquesta vocació –o no– la principal motivació de la seva tasca quotidiana?

Actitud i aptitud dels polítics

Tanmateix, la regeneració de la política inclou altres exigències per als polítics. La seva actitud és important. Però la seva aptitud també ho és. Només els polítics molt formats poden tenir criteri propi; capacitat per discutir amb altres polítics, o fins i tot amb els seus propis assessors. Capacitat per entendre les causes últimes dels problemes, així com tota la seva complexitat. I, en definitiva, capacitat per saber com orientar el bé comú. I per fer-ho amb criteri, no com ho faria un mer aficionat, més o menys ben (o mal) intencionat.

Podríem treballar amb un exemple, a tall de metàfora. Els metges es guanyen la vida. Per això salven vides, amb independència de quina sigui la ideologia de cada pacient i tenen un codi deontològic que els recorda, de tant en tant, una vocació sense la qual seria molt complicat exercir una funció tan important, però també tan exigent, com és la seva. Però no n'hi ha prou. Per tenir el respecte de tots, han de ser bons professionals. Han de poder fer coses que els altres no podem fer igual de bé. D'ací deriva el respecte que els tenim, que ho és a la persona, però també a la seva funció social. No creiem que per salvar vides n'hi hagi prou de tenir coneixements elementals, potser obtinguts a internet o, potser, mitjançant alguna lectura puntual i superficial sobre el tema.

Ara bé, qui es deixaria operar a cor obert per un carnisser? O per un veterinari? Alguna idea en deuen tenir, oi? Segur que sí. Saben on és cadascun dels òrgans i entenen, a grans trets, el funcionament del cos. És més del que saben alguns polítics sobre l'organisme social. Tot i això, ni

el carnisser ni el veterinari no inspiren gaire confiança, per fer segons què. Si més no, per deixar la nostra vida a les seves mans. Però, què succeeix amb els polítics? Deixaríem que governi la nostra societat algú poc o gens qualificat per fer-ho? Probablement sí. Sembla que la demagògia és especialment atractiva. Potser no donem a la política la importància que es mereix. Però, si és així, tampoc no tenim dret a queixar-nos-en. En canvi, si som conscients del que ens hi juguem, hauríem de ser coherents i, per tant, hauríem de ser igual de curosos que amb la nostra salut. Encara més. De fet, no només volem un metge, el que volem és un bon metge, que no posi en perill la nostra vida.

"Deixaríem que governi la nostra societat algú poc o gens qualificat per fer-ho? Probablement sí. Sembla que la demagògia és especialment atractiva. Potser no donem a la política la importància que es mereix».

Aquest és un punt important. La regeneració de la política, en clau populista, seria equivalent a tenir uns polítics receptius als desitjos del poble. Però... ¿això és una garantia de bona salut social? El polític i teòric britànic Edmund Burke va dir, en un discurs adreçat als seus votants potencials, que

LA REGENERACIÓ DE LA VIDA PÚBLICA

«els vostres representants us deuen, no només el seu treball, sino també el seu judici, i us traeix, en lloc de servir-vos, si el sacrifica a la vostra opinió».² Sembla dur, però... ell va guanyar l'escó en disputa. Era a finals del segle XVIII. Avui potser no ho faria, amb aquest discurs. Per altra banda, probablement el que hem de fer és trobar un equilibri entre el que contenia de raonable el missatge de Burke (la negació del mandat imperatiu, en benefici del representatiu) i la tendència dels polítics a adular els seus votants.

Responsabilitat i participació dels ciutadans

De fet, però, el que hem vist fins ara és només una part del problema (i, a contrallum, de la solució), ja que la regeneració de la política també exigeix coses (esforços), als ciutadans. És l'altra cara de la mateixa moneda. També han d'estar a l'altura de les circumstàncies. S'ha d'estimular que puguin desenvolupar opinions fonamentades. Anys enrere, el polític i teòric francès Alexis de Tocqueville demanava que les administracions locals obrissin les portes a la gent del carrer, a fi que veiessin les coses que fan els seus representants, així com els funcionaris públics que estaven al seu servei. Però també perquè deixessin de pensar en ells mateixos i s'adonessin que hi ha qüestions que són cosa de tots.³ Es tractava, doncs, que fugissin de la seva visió interessada i a curt termini, que els feia oblidar que no estan sols al món; que hi ha altres ciutadans que demanen coses diferents, que tots hi tenen el mateix dret i que cal generar empatia i fonamentar les demandes adreçades als polítics.

«Aristòtil deia que qui es postula per ocupar un càrrec públic no és de confiança. En canvi, prefereix que els ciutadans siguin els que proposin gent menys ambiciosa per ocupar el càrrec».

Però, al cap i a la fi, la tècnica emprada no és el més important. El més important és el fons de la qüestió: és necessari que el ciutadà (que cada ciutadà) sigui conscient de la complexitat de la política, de la

necessitat de tenir en consideració les peticions dels altres i de la prudència que cal no oblidar per resoldre els assumptes col·lectius.

Finalment, també cal parlar del paper jugat pels partits polítics. Com a plataformes electorals, és fins i tot lògic que s'adaptin al model proposat per Downs (autor que, de fet, els integra en la seva explicació). Els partits serien, doncs, una mena d'empresa en la qual el producte que es promociona és un programa i en la qual els vots obtinguts a canvi d'aquella publicitat es bescanvien per ingressos. Per tant, tot encaixa.

Però altres autors com Panebianco,⁴ de manera més matisada, distingeixen entre dos grans tipus ideals de polítics, en funció de les raons per les quals entren en un partit com a militants: els «arribistes» i els «creients». Els primers connecten millor amb el model de Downs: el partit fa possible el seu accés a les llistes (no és fàcil ser-hi si primer no es forma part d'un partit) i, a partir d'aquí, als càrrecs públics, en funció dels vots

(Il·lustració: Smartboy10-iStock).

obtinguts. Els segons hi són, en canvi, per ideologia (per convicció), tot i que finalment també puguin assolir càrrecs públics. D'aquesta manera, eixamblem una mica el nostre horitzó conceptual.

Ara bé, la dinàmica pròpia dels partits no fomenta l'excel·lència. Sí, segurament, la fidelitat als líders del partit o almenys a un grup de polítics amb aspiracions versemblants a fer-se amb aquell lideratge. Això pot implicar, moltes vegades, l'adopció de postures o de discursos que van contra el sentit comú mentre que, altres vegades, també van contra la pròpia consciència. És difícil, doncs, mantenir un criteri propi. O, com a mínim, aquesta opció pot tenir un preu molt alt a efectes de la promoció interna.

Com a professor de ciència política en actiu, ho he viscut en segona persona. És a dir, en general, els estudiants més brillants no volen ingressar en un partit i, per tant, renuncien a estar en una bona posició per dedicar-se a la política. En canvi, altres estudiants dediquen hores i hores a fer carrera dins del partit que sigui, abandonant o –amb més freqüència– menystenint la seva formació. Per no parlar dels condicionants mentals que, d'aquesta manera, limiten en forma de prejudicis la seva recepció de plantejaments o teories alienes a la seva ideologia. Quan són aquestes aproximacions alternatives les que els permetrien (ampliant els seus horitzons mentals) adquirir els coneixements necessaris per fer bons diagnòstics dels problemes socials que estan cridats a resoldre, així com de les millors receptes per resoldre'ls.

De fet, a més, allò que es viu al voltant dels partits polítics genera altres dinàmiques, menys evidents, que també caldria re-pensar, donades les seves

implicacions. De nou, podem fer servir arguments d'autoritat. Per exemple, Aristòtil⁵ deia que qui es postula per ocupar un càrrec públic no és de confiança. En canvi, prefereix que els ciutadans siguin els que proposin gent menys ambiciosa per ocupar el càrrec. O, per exemple, Prat de la Riba deia que no se'n refiava gaire de les persones que entraven en política sense haver demostrat res, al llarg de la seva vida, abans de dedicar-se plenament al món de la polis.

Doncs bé, aquestes dues conductes objecte de crítica són promocionades per la dinàmica dels partits polítics, ja que acaben sent una pedrera de polítics professionals que creixen i maduren en aquell microclima i que es postulen contínuament per ocupar nous càrrecs (primer, dins del propi partit, i més endavant, en les institucions comunes de la polis). Es tracta de pautes de comportament molt estandarditzades, transversals a les diverses idees, i més espontànies del que hom podria arribar a pensar. En bona mesura, parlem de regles no escrites, com tampoc ho són les sancions en ocasions desplegades per reconduir la conducta dels que no accepten les regles bàsiques del joc en el si de cada partit.

Responsabilitat del partits polítics

En qualsevol cas –o precisament per això– els partits polítics haurien de ser actors importants en la regeneració de la democràcia. Per tant, podem estar davant el peix que es mossega la cua. L'única solució passa per prendre consciència del valor afegit que incorpora a l'organització la presència en el partit de polítics ben formats, amb una visió àmplia dels problemes socials i amb capacitat per sostenir debats ben fonamentats amb els representants d'altres opcions.

«La regeneració de la política passa per millorar la seva qualitat, tant en l'àmbit dels representants com en el dels representats, ciutadans tots, potencialment intercanviables».

Per exemple, quan es varen produir debats creuats entre joves universitaris del moviment del 15-M i joves polítics que formaven part de les pedreres (joventuts de cada partit, normalment) dels respectius partits de l'arc parlamentari, era freqüent detectar un biaix argumental favorable als nouvinguts ja que, al cap i a la fi, havien llegit una mica (tampoc gaire) mentre que els joves integrats en les estructures dels respectius partits amb prou feines sortien d'un discurs estereotipat, bàsic i ple de tòpics (això sí, cada cop més embolcallat en una retòrica tan poderosa com artificial).

Això vol dir que els partits podrien col·laborar en la millora de la qualitat democràtica fomentant la formació de les seves bases. De fet, l'aprofitament d'aquesta formació podria ser un criteri adequat per fomentar l'aparició de nous quadres dirigents, més enllà dels factors abans esmentats. Una altra qüestió, a vigilar, és que molta gent de partit malinterpreta aquest tipus de recomanacions i tendeix a llegir-la com una bona oportunitat per aprofundir

en la mera ideologització (massa vegades demagògica) de les seves bases. És un bon exemple de com i perquè no és tan fàcil incloure mesures terapèutiques en un cos les inèrcies del qual són difícils de combatre.

Com a reflexió final, compendi de les anteriors, però al mateix temps cim de les mateixes, val a dir que la regeneració de la política passa per millorar la seva qualitat, tant en l'àmbit dels representants com en el dels representats, ciutadans tots, potencialment intercanviables. Els dèficits en cada àmbit generen cercles viciosos en el conjunt de la societat. I cal empenyar la dinàmica en la direcció adequada.

També cal tenir present que alguns dels períodes més tristos per a la democràcia, amb la més absoluta negació de drets per a l'oposició política (començant per la negació del dret a la paraula i continuant per la negació del dret a la vida) han estat generats pels que pretenien ser els més demòcrates (pensem en roussonians com Robespierre). Per tant, treballar per l'interès general o, més aviat, pel bé comú, no sempre implica treballar en la direcció que marca la voluntat general. I encara menys adular-la o deïficar-la, fent-ne seguidisme. La regeneració de la política té com a línia vermella combatre la demagògia. Que els polítics facin un esforç per recuperar la *phronesis* aristotèlica⁶ pot ser de gran ajuda.

---

¹ DOWNS, Anthony (2001[1957]). «*Teoría económica de la acción política en una democracia*», dins de: Batlle, Albert (ed). *Diez textos básicos de ciencia política*. Barcelona, Ariel, pág. 95-96.

² BURKE, Edmund (1984[1774]). *Textos Políticos*. Fondo de Cultura Económica, México DF, pág. 312. El text citat pertany, en concret, al «*Discurso a los electores de Bristol*».

³ TOCQUEVILLE, Alexis de (1993[1835]). *La democracia en América*. Vol. I. Alianza Editorial, Madrid, pág. 258.

⁴ PANEBIANCO, Angelo (1990). *Modelos de partido*. Alianza editorial, Madrid, pág. 69.

⁵ ARISTÒTIL (1985[s. IV a JC]). *Política*. Orbis, Barcelona, pág. 101.

⁶ El sentit de *phronesis* és el de «la prudència», una virtut que el filòsof grec reclama a tots els ciutadans. Però que és especialment necessària per als que han de governar. En la seva obra s'oposa a la *hibris*, que al seu torn significa «manca de mesura». En llengua catalana la *phronesis* seria molt fàcil de traduir: és el seny. Mentre que la rauxa equival a la *hibris*. Vid. Aristòtil (1985[s. IV a JC]). *Política*. Orbis, Barcelona, pág. 129.

Regeneració en la protecció dels menors

Hans Zollner, S. J.

És teòleg, professor de psicologia i psicoterapeuta.
Dirigeix el Centre for Child Protection. Membre fundador de la Comissió Pontifícia per a la protecció de menors establerta el 2014

Tot i que, durant molt de temps, s'ha tret importància o silenci el tema dels abusos sexuals, des de 2010 aquest assumpte ha tingut un ressò inesperat en l'Església catòlica a Alemanya.

Cada abús (no només els comesos per representants de l'Església) té conseqüències pertorbadores i, sovint, traumàtiques per a la víctima. Els abusos afecten tots els àmbits de la vida: el cos, l'autopercepció, l'estat emocional, les relacions socials i la capacitat de trobar un sentit a la vida. Els menors no poden identificar què els passa quan pateixen abusos. En la majoria dels casos, l'abusador forma part de l'entorn emocional proper de la víctima, fet que fa que la violació de la confiança sigui encara més devastadora. Les promeses de silenci que es demanen al menor abusat segueixen alimentant la impotència i la soledat.

El menor té sentiments de vergonya i culpa, i experimenta un conflicte entre la lleialtat i la por que amenaça amb destruir-lo. Les víctimes d'abusos sovint tenen una sensació persistent d'estar brutes, de culpa, d'haver fet quelcom extremadament vergonyós. Se senten ferides en allò més íntim, perquè l'abús sexual no es limita a la part física. L'autoestima, la capacitat d'establir vincles i la percepció de la pròpia sexualitat sovint es veuen pertorbades fins a l'edat adulta. No és estrany que els trastorns posttraumàtics i la depressió tornin a aparèixer dècades després.

Aquestes conseqüències són encara més greus per a les víctimes quan els autors són representants de l'Església i/o les víctimes són creients que associen la seva *salvació* a l'Església. L'Església es veu a si mateixa com una comunitat de fe i valors en el seguiment de Jesucrist, que vol la salvació de totes les persones. Els creients esperen que l'Església, que actua en nom de Jesucrist, els ajudi a donar sentit a la seva vida, a experimentar la llibertat, la pau i la comunió, a trobar l'amor, l'alegria i la confiança com a font de vida. Precisament en la infància, aquestes experiències són de gran importància perquè poden establir la base per a una vida plena. Per això, Jesús volia, sobretot,

que els nens i les nenes poguessin apropar-se a ell lliurement i sense traves, i volia que ens orientéssim cap a ells, «perquè el Regne de Déu és dels qui són com ells» (Marc 10, 14).

L'estudi MHG prova l'escàndol de l'Església

Per tant, si l'Església sap el que ocorre, ¿com ha pogut i pot distanciar-se del que predica ignorant milers de crims contra infants i joves i encobrint i banalitzant aquests crims durant dècades? Amb el títol «*Abús sexual a menors per part de sacerdots catòlics, diaques i religiosos en l'àmbit de la Conferència Episcopal Alemanya*», DBK va encarregar un estudi interdisciplinari a les Universitats de Mannheim, Heidelberg i Gießen per tal d'aconseguir «més claredat i transparència» i obtenir dades fiables sobre el tractament posterior del tema dels abusos. Aquest estudi va publicar-se el setembre de 2018.

Aquest estudi, denominat MHG, posa èmfasi en el fet que els abusos dins de l'Església catòlica van produir-se, per regla general, en un context pastoral, fet que n'augmenta encara més el grau d'immoralitat i malícia. L'estudi parla de l'abús de confiança i autoritat, de la pressió psicològica i la violència física, de l'ocultació, la banalització, la justificació i la negació de les accions, de la falta de penediment i de les amenaces.

Totes aquestes actituds i accions són pèrfides i contradiuen profundament la missió pastoral de tots els sacerdots com a servidors de Crist. Si, quan els menors creixen, aquests fets causen molèsties físiques i greus trastorns posttraumàtics, com l'autolesió, problemes en les relacions, trastorns sexuals, drogodependència i suïcidi, llavors són un estigma per a una església que predica la vida i la integritat de les persones a imatge de Déu i proclama el Regne de Déu.

És comprensible des d'un punt de vista humà que els actes d'abús conduixin a conflictes de fe i al rebuig a l'Església en conjunt entre les nombroses víctimes (resulta francament sorprenent que només una de cada cinc víctimes l'hagi abandonada), però això equival a blasfèmia i a l'autodestrucció de l'Església. El mateix s'aplica a les sancions –moderades i poc exemplars– imposades a una minoria dels condemnats, que sovint consisteixen en mers trasllats a altres parròquies, amb la qual cosa s'accepta cínicament el perill de la repetida destrucció d'ànimes humanes. Les ferides infligides als infants i joves pels representants de l'Església romanen obertes durant molt de temps, i algunes és molt probable que no es curin mai.

Diferents reaccions dels afectats

La manera en què les víctimes breguen amb les ferides obertes és molt diversa. Segurament hi ha tantes maneres de tractar les experiències d'abús com víctimes. Hi ha persones que pateixen tota la vida les conseqüències psicològiques, relacionals i fisiològiques dels abusos que han patit. Fins i tot dècades després de la violència que han sofert, molts dels afectats encara no troben paraules per parlar-ne i tenen por de tornar a patir un trauma si s'hi tornen a enfrontar. D'altres reprimeixen el que els ha passat, amb el perill constant que puguin ressorgir en qualsevol moment i causar més patiment. Alguns se suïciden, d'altres ja no confien en ningú i s'aïllen, i d'altres es tornen persones dures i amb molta ràbia.

«També hi ha afectats que per casualitat, sort o providència han trobat les persones adequades (terapeuta, marit/muller, parella, amics, etc.) en el moment apropiat i en circumstàncies favorables».

Altres víctimes han aconseguit alçar la veu, especialment des del descobriment dels casos d'abusos al Canisiuskolleg 2010 de Berlín, i han reunit el valor per parlar tant en privat com en públic sobre la injustícia soferta i defensar els seus drets. S'han format associacions de víctimes que exigeixen que l'Església posi fi al temps d'encobriment i negació, que se les prengui seriosament i les escolti, assumeixi la seva culpabilitat i permeti que els abusos del passat siguin tractats de manera independent. S'exigeix més transparència i reformes estructurals en el sistema rígid, jeràrquic i tancat de l'Església institucional.

També hi ha, però, afectats (no sabem realment quants) que per casualitat, sort o providència han trobat les persones adequades (terapeuta, marit/muller, parella, amics, etc.) en el moment apropiat i en circumstàncies favorables. Això els permet trobar un camí per comprendre i assimilar el dolor del passat, reorientar-se en el present, alliberar-se d'aquest pes i reconciliar-se amb si mateixos per a un futur millor. De vegades aquestes persones es converteixen en testimonis de la veritat evangèlica del fet que els estigmes poden convertir-se en un canal en el qual flueix la curació, que la mort, amb totes les seves conseqüències, és el camí que condueix a una nova vida. És impressionant trobar aquestes persones que transmeten una humanitat profunda i que tenen un sentiment per la vida interior que les apropa clarament al misteri del Fill de Déu, que va redimir les persones acceptant tot allò humà, fins i tot el sofriment.

Aquest camí no és obert a tothom i no sabem per què, però hi ha

LA REGENERACIÓ DE LA VIDA PÚBLICA

afectats que, malgrat totes les lluites externes, psicològiques i espirituals, no només sobreviuen, sinó que es converteixen en un símbol d'esperança i de vida. Hi ha històries de vida que ens recorden que no són les estadístiques les que ens connecten amb la realitat que vivim: només el contacte directe amb la veu, el tremolor i els ulls de les víctimes en explicar la seva veritat ens permet entreveure la profunditat de les ferides.

Per descomptat, no és fàcil exposar-se a tanta maldat i obscuritat. Mai es pot acabar d'entendre del tot per què hi ha persones que, malgrat els traumes més severs, poden dominar les seves vides amb tots els alts i baixos *normals* i *extraordinaris*, i ser inspiradores i desafidores alhora, i per què, en canvi, això no és possible per a d'altres, que mai poden ser totalment compreses. La paraula màgica del camp de la psicologia que ha de servir d'explicació és «resiliència». Això significa que, a causa d'aspectes físics, psicològics i de *fortalesa* de la personalitat, així com a factors psicosocials favorables, com créixer en una família i un entorn estables i saludables, algunes persones poden suportar i *processar* millor que d'altres les ferides, el dolor i el fet d'experimentar un sofriment sense sentit i destructiu. Per a moltes d'aquestes persones la fe en Déu juga un paper clau i és un component important per fer front a una situació de vida que, d'una altra manera, seria insuportable.

Conseqüències per a l'Església

Les paraules compromeses i clares que el president de la Conferència Episcopal Alemanya, el cardenal Reinhard Marx, va pronunciar a finals de setembre de 2018 en la presentació de l'estudi

«Des de 2010, a la Conferència Episcopal Alemanya tenim un compromís i hem pres les mesures adequades per convertir l'orientació incondicional cap a les víctimes en la nostra màxima prioritat, per tal d'evitar noves víctimes».

MHG a la premsa, mostren que les crides i demandes de les víctimes no han caigut en sac foradat, almenys amb alguns dels bisbes: «Ho afirmo de manera contundent: l'abús sexual és un delictes. Qui sigui culpable, ha de ser castigat. Els abusos s'han negat durant massa temps a l'Església, s'han silenciat i s'ha

mirat cap a una altra banda. Demano perdó per tots els errors i per tot el dolor causat. M'avergonyeixo de la confiança destruïda i dels crims comesos per funcionaris de l'Església; sento vergonya pel silenci de molts que no han volgut admetre el que ha succeït i que no s'han preocupat de les víctimes».

Algunes de les demandes de les víctimes d'abusos ja van ser assumides i executades pels bisbes alemanys amb anterioritat. Per exemple, es van revisar les directrius, es van designar comissionats per a la prevenció dels abusos a les diòcesis, es van introduir cursos de capacitació per als empleats de l'Església, es van tramitar casos, es van assumir els costos de les teràpies, es van pagar indemnitzacions, es va crear una línia telefònica d'assessorament per als afectats, es va establir un fons de prevenció per promoure projectes innovadors de prevenció i, per últim, es va encarregar l'estudi esmentat abans.

La Conferència Episcopal Alemanya sap que aquestes mesures no són suficients, que sorgeixen nous reptes, segons l'estudi MHG, i que, sobretot, cal trobar noves maneres de comunicar-se amb les víctimes. Per aquests motius, el seu president va fer autocrítica i va afirmar en la conferència de premsa esmentada: «Des de 2010, a la Conferència Episcopal Alemanya tenim un compromís i hem pres les mesures adequades per convertir l'orientació incondicional cap a les víctimes en la nostra màxima prioritat, per tal

d'evitar noves víctimes. No obstant això, em pregunto si el que fem és suficient. Cal fer justícia a les víctimes de la violència sexual. Sentim que hi ha una necessitat urgent d'apropar-nos als afectats i escoltar-los, per tal de comprendre.

«Sentim que hi ha una necessitat urgent d'apropar-nos als afectats i escoltar-los, per tal de comprendre. No volem combatre l'abús sexual a l'Església deixant de banda els afectats»

No volem combatre l'abús sexual a l'Església deixant de banda els afectats. Hem de crear un clima en el qual ells també reuneixin el valor de fer front al patiment i les ferides que han patit».

Anàlisi de l'estructura de poder pròpia

Com a resultat de l'estudi, els bisbes es van comprometre a permetre un processament independent dels casos: volen aclarir qui té la responsabilitat institucional dels casos d'abús, més enllà dels perpetradors. Els bisbes han reconegut que necessiten analitzar i canviar el context sistèmic de l'abús a l'Església. «Això és aplicable des de les indagacions crítiques necessàries per a la formació dels sacerdots fins a les qüestions de dret canònic», va subratllar el cardenal Marx.

Si l'Església vol minimitzar el risc de més casos de violència sexual, no només ha de fer front a aquestes incòmodes preguntes sobre la seva estructura de poder, sinó que ho ha de fer amb les víctimes. Cada resposta poc entusiasta i cada esforç unilateral aprofundirien les ferides i causarien encara més mal a la ja malparada credibilitat de l'Església.

LA REGENERACIÓ DE LA VIDA PÚBLICA

Per tant, el que passi en el futur dependrà especialment de les prioritats que s'estableixin en l'admissió i formació dels futurs sacerdots i altres líders eclesiàstics, de com l'Església tracti el tema de la sexualitat, de com entengui el paper del sacerdot i el seu ministeri, de com tracti el clericalisme (fortament criticat pel Papa), i de si, finalment, està en condicions de superar la seva *mentalitat burgesa*, d'acord amb la qual sovint es presenta a si mateixa com a inviolable i envoltada d'un gran secretisme.

Si hom segueix aquest camí amb coherència i amb confiança en el guiatge de Déu, si l'Església (creients, congregacions, líders) escolta els que han patit violència i els dona espai per expressar-se i explicar la seva experiència, si es pot creure que aquesta experiència es pateix davant, en i a través de la creu de Jesús, llavors hom pot confiar que és molt a prop del cor de l'Evangeli i pot actuar d'acord amb l'exemple de Jesús, que va dir: «Deixeu que els infants vinguin a mi: no els ho impediui, perquè el Regne de Déu és dels qui són com ells».

Francesc impulsor de les mesures de protecció

Entre el 21 i 24 de febrer de 2019 va tenir lloc al Vaticà una trobada sobre «La protecció dels menors en l'Església» convocada pel papa Francesc i en la qual van participar els presidents de Conferències Episcopals d'arreu del món. El 26 de març, el Papa Francesc va publicar una Carta apostòlica en forma motu proprio sobre la protecció dels menors i de les persones vulnerables, amb contundents mesures.

Estàndards d'avantguarda per a la protecció de menors

ANDREA Torielli

Periodista especialitzat en el Vaticà.

Director editorial del Dicasteri per a la Comunicació de la Santa Seu.

Aquest és el sentit i les principals notícies presents en els tres textos promulgats per Francesc per a l'Estat de la Ciutat del Vaticà i la Cúria Romana el passat 29 de març de 2019.

La crisi dels abusos va provocar una insòlita reunió del Papa amb els responsables de totes les Conferències Episcopals del món.

Al cap d'un mes, ja es coneixen normes concretes d'aplicació a la Ciutat del Vaticà; sens dubte, seran unes pautes molt útils fins que arribi el vademècum antiabús per a l'Església universal.

El motu proprio sobre la protecció dels menors i de les persones vulnerables, la nova llei per a l'Estat de la Ciutat del Vaticà, que abasta també la Cúria romana, i les orientacions pastorals –tres documents signats pel Papa Francesc– al cap d'un mes de la reunió, que va tenir lloc el passat febrer i que va congregar els presidents de les Conferències Episcopals de tot el món, representen d'alguna manera un primer fruit.

Es tracta de lleis, normes i indicacions molt específiques, en primer lloc, per als destinataris: en realitat es refereixen només a l'Estat Vaticà, on treballen un gran nombre de sacerdots i religiosos, però on hi ha molt pocs nens. Encara que van ser concebuts i escrits per a una realitat única al món, en la qual la màxima autoritat religiosa és també sobirana i legisladora, aquests tres documents contenen indicacions exemplars que tenen en compte els paràmetres internacionals més avançats.

En el motu proprio, l'únic dels tres textos per als quals la firma papal era indispensable, Francesc expressa el seu desig «que tots siguin conscients del deure de denunciar els abusos a les autoritats competents i de cooperar-hi en les activitats de prevenció i de lluita», afirmant, així, un principi significatiu.

El fet que el Papa decidís signar personalment també la Llei CCXCVII i les Directrius –textos que en si mateixos podrien haver

LA REGENERACIÓ DE LA VIDA PÚBLICA

estat promulgats, respectivament, per la Comissió per a l'Estat i pel Vicari de la Ciutat del Vaticà– indica el valor es vol donar a aquestes normes.

El primer dels tres documents és la nova llei, en la qual el primer article conté una definició precisa i àmplia de la categoria d'adults vulnerables tractats com a menors: «És vulnerable tota persona en estat de malaltia, deficiència física o mental o privació de la llibertat personal que, de fet, fins i tot ocasionalment, tingui limitada la capacitat de comprendre o de voler o de resistir-se a qui l'ofèn».

Les innovacions més significatives del text són nombroses

La primera es refereix al fet que, a partir d'ara, tots els delictes relacionats amb l'abús de menors, no només els de caràcter sexual, sinó també, per exemple, el maltractament, seran «perseguides d'ofici», és a dir, fins i tot en absència d'un informe d'ofici. La segona novetat és la introducció d'una prescripció de 20 anys que comença «en cas de delictes a un menor, a partir dels 18 anys». Val la pena recordar que aquí no estem parlant de lleis canòniques, sinó de lleis penals de l'Estat de la Ciutat del Vaticà, on mai s'ha adoptat el Codi Rocco promulgat a Itàlia durant el període feixista, de manera el Codi penal de Zanardelli continuava sent d'aplicació, i per a aquests delictes preveia prescripcions que mai van anar més enllà de quatre anys després de la comissió del delictes en si.

Una altra novetat important es refereix a l'obligació de denunciar i sancionar el funcionari públic que no denunciï davant l'autoritat judicial vaticana els abusos dels quals hagi tingut coneixement, sense perjudici del sigil sacramental, que és el secret inviolable de la confessió. Això vol dir que tots aquells que, a l'Estat i per extensió a la Cúria Romana, però també entre el personal diplomàtic al servei de les nunciatures, ocupin el paper de funcionaris públics (més del 90% de les persones que treballen al Vaticà o per a la Santa Seu) seran sancionats en cas de no denunciar.

Una altra innovació important és la creació pel Governatorato, dins de la Direcció de Salut i Higiene del Vaticà, d'un servei d'acompanyament per a les víctimes d'abusos, que serà coordinat per un expert qualificat. Per tant, les víctimes tindran algú a qui recórrer a la recerca d'ajuda, per rebre assistència mèdica i psicològica, perquè coneguin els seus drets i sàpiguen com fer-los respectar. Novetat també pel que fa a la selecció i reclutament de personal del Governatorato i la Cúria Romana: s'ha de determinar la idoneïtat del candidat per interactuar amb menors.

Finalment, les Directrius Pastorals per al Vicariat de la Ciutat del

Vaticà. Poden semblar un document breu en comparació amb textos similars d'algunes Conferències Episcopals, però cal recordar que només hi ha dues parròquies al Vaticà i que només hi viuen unes quantes dotzenes de menors.

Les Orientacions s'adrecen als sacerdots, diaques i educadors del Preseminari Sant Pius X, als rectors i coadjutors de les dues parròquies, als religiosos i religioses que resideixen al Vaticà, així com a «tots aquells que treballen en qualsevol càrrec, individual o associat, dins de la comunitat eclesial del Vicariat de la Ciutat del Vaticà ». S'especifica, per exemple, que aquestes persones han de «ser sempre visibles per als altres quan estiguin en presència de menors», que està estrictament prohibit «establir una relació preferencial amb un sol menor, dirigir-se a un menor de manera ofensiva o adoptar conductes inapropiades o sexualment al·lusives, demanar a un menor que guardi un secret, fotografiar o filmar un menor d'edat sense el consentiment escrit dels seus pares ». I moltes coses més.

La primera innovació es refereix al fet que, a partir d'ara, tots els delictes relacionats amb l'abús de menors, no només els de caràcter sexual, sinó també, per exemple, el maltractament, seran «perseguides d'ofici»

El Vicari de la Ciutat del Vaticà té ara l'obligació d'informar al Promotor de Justícia de qualsevol notícia d'abús que «no sigui manifestament infundada», retirant cautelosament de les activitats pastorals el presumpte autor de l'abús. Qualsevol que sigui trobat culpable d'abús serà «destituït del seu càrrec» al Vaticà. Si és un sacerdot, llavors totes les normes canòniques ja en vigor prenen el relleu.

Als documents que acaben de sortir a la llum, com es va anunciar a finals de la cimera de febrer, seguirà la publicació per part de la Congregació per a la Doctrina de la Fe d'un vademècum antiabús per a l'Església universal, i la creació de mecanismes per ajudar les diòcesis que no tenen personal qualificat per tractar aquests casos.

Les paraules de Francesc són clares i inequívokes: «La protecció dels menors i de les persones vulnerables és part integrant del missatge evangèlic que l'Església i tots els seus membres estan cridats a difondre arreu del món».

LA LIBERTE EST DROIT
MAIS AUSSI UN DEVOIR
ALORS LEVONS NOUS
TOUS ENSEMBLE

VE
AMU
REJAN

La responsabilitat de la ciutadania en la regeneració de la vida política

Daniel Arasa
Periodista i escriptor

El maig de 2016 es va fer públic a Madrid un manifest de Sociedad Civil por el Debate que van subscriure una vintena de col·legis professionals i associacions, fent una petició als que estan al capdavant de la societat, és a dir, als polítics: «Menys estètica i més ètica».

La portaveu d'aquella organització, Soledad Giménez, va explicar que consideraven que s'havia produït un fracàs de la política i en aquesta situació havia de ser la Societat Civil qui havia d'agafar protagonisme i exigir pactes en àmbits fonamentals de la vida ciutadana com Educació, Sanitat, Ciència, Justícia, Ocupació i altres.

Venien a dir que sovint els polítics fan molt de soroll i poca política. Els d'aquella *Sociedad Civil por el Debate*¹ volien que s'arribés a pactes duradors en el temps, i, en conseqüència, exposaven que, per aconseguir-ho, feien falta consensos amplis per donar estabilitat a programes de reforma que el país necessita. Es podria sintetitzar afirmant que des d'una visió pre-política plantejaven la necessitat d'escenaris en els quals els grans reptes fonamentals es tractessin amb visió d'estadista, projectant a llarg termini i orientant a tota la societat i a l'Estat a superar una visió conjuntural i immediatista.

En els debats previs a la redacció d'aquell manifest, hi van participar els màxims representants de diverses professions com enginyers, metges, periodistes, treballadors autònoms, empresaris, etc. Afirmaven que representaven a un milió i mig de ciutadans. Cal deixar clar que el grau de representativitat a les organitzacions de la *Sociedad Civil* és molt difícil de quantificar, entre altres coses perquè no deriva de votacions personalitzades de tot el col·lectiu suposadament representat. Una associació de veïns representa en principi a tot un barri, un col·legi professional a tota una professió, una entitat familiar a totes les famílies, una cultural a tot un àmbit de professionals i afeccionats, un sindicat a tots els treballadors d'un ram, però sovint són molt poques les persones que participen en la gestió, presa de decisions i establiment de fites. La representativitat només acostuma a ser reconeguda de manera compacta quan hi ha un conflicte o un fet puntual que pot perjudicar globalment a tota una professió, un barri,

LA REGENERACIÓ DE LA VIDA PÚBLICA

un col·lectiu, mentre que en reivindicacions més genèriques resulta agosarat atribuir-se la representativitat de tothom.

En tot cas, independentment del nombre de representats, aquella posició contrasta amb la panoràmica habitual del polític. Aquest té d'horitzó la data de les properes eleccions, que com a màxim serà quatre anys però que en la pràctica, per uns comicis o uns altres, és de períodes molt més curts.

La fugacitat del dia a dia polític, la immediatesa, té aspectes positius, com el de forçar a actuar de manera ràpida, complir promeses electorals, finalitzar a temps aquelles obres programades, etc. que, si no hi hagués eleccions, potser s'eternitzarien o no es realitzarien mai. Però a la vegada té l'inconvenient de no anar al fons dels grans problemes. El que escriu pot aportar experiències personals com haver convocat diversos simposis o fòrums amb experts de gran nivell estatal o fins i tot mundial per tractar temes com la situació derivada de la caiguda demogràfica i les seves possibles conseqüències, haver convidat a molts polítics i no acudir-ne ni un. Ningú nega els problemes que generarà la baixíssima natalitat, però com que les seves conseqüències són a 20, 30, 40 anys, gairebé mai interessin als polítics.

Però, què es la Societat Civil?

El sociòleg Juan José Linz considerava que l'existència als països de Societat Civil és tan important que és un dels cinc criteris necessaris per poder parlar de democràcia consolidada.

Potser, com que el terme «Societat Civil» és un concepte dinàmic i amb límits imprecisos, no tothom coincideix en la seva definició, però en tot cas pot ser entesa com la gent organitzada que reclama a les institucions en funció dels seus principis o interessos. Entre els teòrics, hi ha dues grans concepcions, com explica Alberto Priego a *Sociedad Civil y compromiso político*. D'una banda, els de la línia de la «Societat Civil Alternativa» iniciada per Habermas y

«La immediatesa de la política té aspectes positius, com el de forçar a actuar de manera ràpida, complir promeses electorals, finalitzar a temps aquelles obres programades, etc. que, si no hi hagués eleccions, potser s'eternitzarien o no es realitzarien mai. Però a la vegada té l'inconvenient de no anar al fons dels grans problemes».

desenvolupada per Howell i Pierce, que consideren que la Societat Civil aglutina tant institucions com moviments socials. D'una altra part, des d'una concepció més liberal que neix de Tocqueville i que està representada en etapes recents per Putnam, Manor o White, donen aquesta definició: «La Societat Civil és el cos intermedi situat entre l'Estat i les famílies format per

grups organitzats o associacions separades de l'Estat, que gaudeixen de certa autonomia respecte i que s'han format de forma voluntària per defensar els seus interessos».

«Definir què és la societat civil resulta molt assequible si s'entén com el conjunt d'allò no institucional, no governamental, que queda fora dels poders de l'Estat o dels diversos nivells de l'Administració».

Alguns remunten el concepte de «Societat Civil» als filòsofs escocesos del segle XVIII, el més conegut dels quals és Adam Ferguson. Però si definir què és la societat civil pot costar, resulta molt assequible si s'entén com el conjunt d'allò *no institucional*, *no governamental*, que queda fora dels poders de l'Estat o dels diversos nivells de l'Administració: aquí hi ha els sindicats i patronals, les organitzacions religioses, la infinitat d'associacions, fundacions i ONG, les organitzacions professionals i culturals, els clubs esportius, etc., fins als *think tanks* o aquells que es reuneixen de manera estable per practicar una afició.

Bo, malgrat defensar interessos

Una part dels components de la societat civil són els grups d'interès, també coneguts com a *lobbies*, amb clars interessos econòmics o de poder. Aquesta denominació té sovint per al ciutadà un sentit pejoratiu, sobretot perquè alguns actuen sota mà, sense transparència i no sempre amb netedat. A altres organitzacions se'ls pot considerar també *lobbies*, perquè pressionen per aconseguir unes determinades finalitats, però són altruistes, de caire social, religiós, de defensa de principis ètics o referits a la dignitat de la persona o la família, de serveis no econòmics a determinats col·lectius, etc.

A més, malgrat que moltes accions exercides per o des de la Societat Civil no siguin altruistes no per això són negatives, sinó que en molts casos fan una vertadera aportació a la societat. Els empresaris poden demanar una reducció d'impostos i els obrers una millor regulació laboral, i ningú ho consideraria il·legítim.

És molt bo, per tant, que des de la societat, al marge de qui sigui el Govern de torn, es pugui:

- Canalitzar les demandes de la població de forma que arribin als centres de presa de decisions. Per tant, les entitats tracten d'aglutinar el conjunt de les voluntats individuals i les converteixen en altres de caràcter col·lectiu.
- Limitar els Governos en les seves accions, ja que busquen frenar les mesures de l'autoritat quan aquelles van contra els interessos del grup al qual representa.

En referència al darrer aspecte, és un fet que l'Estat cada cop

LA REGENERACIÓ DE LA VIDA PÚBLICA

controla més parcel·les de la societat i de les persones, per la qual cosa requereix a la vegada mecanismes de control exògens, es a dir, no totalment integrats en el sistema. Tot i ser fonamental, no n'hi ha prou amb el control parlamentari de les societats democràtiques. D'un costat, aquest control no arriba a tot arreu, però, a més, conté vicis en si mateix.

«És un fet inqüestionable que la Societat Civil, en la qual també s'hi podrien incloure els mitjans de comunicació, és una part molt important de l'Estat».

Per exemple, sempre els partits del Govern recolzen acríticament i de manera entusiasta tot allò que aquest fa, i els de l'oposició, també sense discerniment, ho consideren tot negatiu i tendeixen a la trencadissa. Sovint la política

queda reduïda a una tremenda batalla per la cadira, avantposant els interessos individuals o de partit als de la comunitat. S'hi suma el perill de la *professionalització* del polític fins al punt de no admetre, o només deixar espais mínims, a qualsevol actor que no provingui de la pròpia política.

Si el ciutadà no participa, com diu Peter Mair en el seu llibre *Gobernando en el vacío. La banalización de la democracia occidental*,² passa «a convertir-se en espectador, mentre que les elits ocupen un espai cada cop més gran des d'on poden perseguir els seus interessos particulars».

Davant d'això, és un fet inqüestionable que la Societat Civil, en la qual també s'hi podrien incloure els mitjans de comunicació, és una part molt important de l'Estat.

Ajuntar-se per ser efectius

El ciutadà percep els problemes i viu dia a dia el desprestigi de la política, creu que els governs o parlaments sovint van *a la seva* mirant els interessos personals o de partit més que al bé comú. Veuen que la política és un territori salvatge i molt destructiu per a la vida privada. Alguns ciutadans es queden en la perplexitat, en la queixa, en la irritació o en el *ja s'ho faran*, però altres volen fer alguna cosa per millorar i superar deficiències.

Actuar en solitari, però, no té pràcticament efectivitat. Mai es pot menystenir el paper del *franc tirador* que demana o denuncia, sobretot si es una figura de prestigi i té una plataforma des de la qual donar-se a conèixer, però en condicions ordinàries el pes per canviar les coses, en concret la vida política, deriva de la capacitat d'influir sobre els que ocupen llocs de decisió a tots els nivells. En conseqüència, si més no per la necessitat de ser efectiu en la consecució d'objectius, al ciutadà li cal associar-se amb altres. No oblidant que el primer que valora un polític

d'una proposta o reivindicació és *qui hi ha al darrere*, inclosos els vots que pot aconseguir o perdre segons el que faci.

Afortunadament, a l'Estat espanyol les possibilitats d'organització social són avui molt àmplies. És cert que l'època de dictadura i de paternalisme no ho va facilitar, però passats més de 40 anys del seu final això ja queda per a la història. Encara queda molt a fer als països de l'Est d'Europa, on l'Estat omnipresent que volia acaparar fins i tot les ànimes de les persones no deixava espai a les iniciatives de la gent. Aquesta és una diferència de la societat democràtica respecte a les autocràtiques. És un fet demostrat que una Societat Civil activa canalitza activitats i reivindicacions, vertebrada la ciutadania i fins i tot pot elevar la persona individualment i col·lectiva perquè estableix espais i vincles que incrementen la relació interpersonal i eviten l'aïllament.

Regenerar la vida política

Aquesta Societat Civil viva té en si mateix una gran capacitat d'ajudar a regenerar la societat política. No vol dir que les persones que lideren la multitud d'entitats, associacions, ONG, grups de pressió, etc. siguin necessàriament millors que aquells que participen en el món polític. No. No *angelitzem* la Societat Civil. Possiblement alguns d'aquells dirigents d'associacions no passarien les proves a què són sotmesos els polítics, als quals es mira amb lupa tots els detalls, des dels ingressos personals o si va pagar tots els impostos quinze anys enrere fins a la menor paraula pronunciada, passant per si al currículum han

LA REGENERACIÓ DE LA VIDA PÚBLICA

inclòs un curset de postgrau inacabat. Curiosament, i evidència com és de permissiva la societat en determinats aspectes, rarament s'escodrinya sobre les banalitats sexuals.

Amb tots els defectes de les persones, la Societat Civil és un poder, la qual cosa ja és important. A més dels clàssics poders de l'Estat, n'hi ha d'altres. Només cal pensar en el «quart poder», nom que s'aplica – potser millor es podria dir en passat – a la premsa, o els poders fàctics, de forma especial els econòmics, o el que estan representant les xarxes socials. La Societat Civil és una enorme suma de minipoders, i a més desordenats i inconnexos, però que en conjunt formen una gran muntanya que cap Estat pot deixar de banda ni cap Govern gosar menystenir o enfrontar-s'hi.

Aquella infinitat de petites entitats, la majoria sense finalitat de lucre, són una mina de *bona gent*. Allí van a parar i a treballar aquells que estan disposats a deixar molt del seu temps per dedicar-se als altres amb generositat, que gairebé sense recursos fan esforços infinits per tirar endavant iniciatives en bé de molts, que estableixen bases de bona

«No puc concebre una persona, i encara menys si és cristiana i vol viure la seva fe, que no tingui una actuació en l'àmbit públic».

relació entre la ciutadania, que presten atenció als més dèbils per evitar que quedin marginats o que fomenten la cultura a pobles o barris més enllà dels canals institucionals o d'interès econòmic.

La Societat Civil és un dipòsit dinàmic de valors de fons que es poden elevar a la política, on sembla que la paraula ètica va desapareixent fins i tot dels discursos. La filòsofa Adela Cortina en *La Ética de la Sociedad Civil*³ aporta idees en el sentit de posar la moralitat per davant, l'entesa entre moral civil i moral creient o la necessitat de diàleg.

La Societat Civil, les entitats, poden canalitzar treball en favor del bé comú de manera seriosa i no limitar-se a criticar l'activitat d'altres. Persones acostumades a esforçar-se pels altres i sovint a gestionar poden ser bones candidates per optar a càrrecs públics, perquè hauran après a mesurar les conseqüències dels actes, sabran que per sobre de qualsevol interès d'uns o altres hi ha la persona. Aquells que saben què suposa repartir entrepans i bolquers, atendre ancians o malalts, organitzar xerrades o sessions de cinema per difondre valors o ajudar els pares en l'educació dels fills, acollir immigrants, atendre nens als qui els costen els estudis o crear grups de lectura o teatre en barris marginals, poden aportar un impuls ètic i, a la vegada efectivitat, a l'Administració.

A través de la Societat Civil, es pot fer molt per millorar la societat en la seva globalitat. Potser per alguns serà un camí per passar més

endavant a la vida política, per ajudar a regenerar-la. No puc concebre una persona, i encara menys si és cristiana i vol viure la seva fe, que no tingui una actuació en l'àmbit públic. No dic necessàriament en la política, però sí en aquest espai que és de tots, que aporta a tots. Potser es limitarà a un casal de barri, una entitat social i caritativa, un centre cultural, una partit polític, una associació de mares i pares, però aquí hi pot fer una gran tasca en benefici de la societat. Sabent, això sí, que per donar sentit ètic a la societat i a la política primer cal esforç per a la reforma personal.

- ¹ Podeu llegir el manifest a <http://www.sociedadcivil.com>
Aquest manifest, tot i compartir en part la denominació, no té vinculació amb l'associació Societat Civil Catalana. <https://www.societatcivilcatalana.cat> (Nota de l'editor).
- ² MAIR, Peter. *Gobernando en el vacío. La banalización de la democracia occidental*. Alianza Editorial, Madrid, 2015, pàg. 107.
- ³ CORTINA, Adela. *La Ética de la Sociedad Civil*. (4a edició) Anaya, Madrid, 2000.

El director i el Consell de Redacció de la revista **Temes d'avui** tenen el plaer de convidar-lo a la presentació del número 59 de la revista, dedicat a

LA REGENERACIÓ DE LA VIDA PÚBLICA Una perspectiva ètica

Tindrà lloc

DIJOUS | ABRIL | 19,15 h
11 | 2019

COL·LEGI DE PERIODISTES DE CATALUNYA
Rbla. de Catalunya, 10, pral., 08007 Barcelona

Richard Nixon acomiadant-se de la Casa Blanca després de dimitir. El va substituir Gerald Ford. The Washington Post i altres mitjans informatius amb les seves investigacions van destapar el que es va conèixer com a Escàndol Watergate. (imatge: Nixon i el seu successor, 9 d'agost del 1974- Gov. dels EUA).

Mitjans de comunicació i regeneració de la vida política

Antoni Coll Gilabert
Periodista i escriptor

Una experiència inoblidable com a periodista va ser una visita a Ellis Island. Per aquesta petita illa, a prop del port de Nova York, i a la vista de l'Estàtua de la Llibertat, en sis dècades (1892-1954) van entrar al país 12 milions d'immigrants, dos terços procedents d'Europa.

Entre les persones que els Estats Units va rebre aquells anys, s'hi troben molts progenitors d'americans famosos, com els pares o avis de Thomas Edison, Steve Jobs, Jeff Bezos... i molts més que, sense engendrar persones cèlebres, van contribuir a fer que el país d'acollida es convertís en primera potència mundial.

Aquell dia, centenars de periodistes vam ser citats allà per assistir a una al·locució de Ronald Reagan. El president va començar, segons el seu estil, amb una broma: «Jefferson va dir el 1789 que preferiria un país sense govern que un país sense diaris. Jo pensava el mateix... fins que vaig arribar a la presidència».

El paper dels mitjans com a guardians de la democràcia i denunciadors dels abusos dels governants ha estat determinant en la història dels últims segles, sobretot a mesura que la premsa va anar agafant rellevància social.

Ja a l'any 1787, un coetani de Jefferson, l'escriptor angloirlandès Edmund Burke, en un debat celebrat a la Cambra dels Comuns, assenyalant a la tribuna de premsa, va emprar per primera vegada l'expressió «quart poder», profetitzant que seria més important que els altres tres, en al·lusió als definits per Montesquieu.

Periodistes i polítics

El cas paradigmàtic del poder de la premsa davant la política institucional va ser, per descomptat, el cas Watergate. Dos periodistes del Washington Post, Bernstein i Woodward, amb la complicitat del director, Ben Bradlee, i de la propietària, Katharine Graham, van posar contra les cordes el president Richard Nixon fins a obligar-lo a dimitir.

LA REGENERACIÓ DE LA VIDA PÚBLICA

Com ho van fer? Denunciant actes d'espionatge contra el Partit Demòcrata, i sobretot posant al descobert que Nixon havia mentit en diverses ocasions sobre aquest tema.

Una cosa semblant va passar anys després amb Gary Hart, candidat demòcrata favorit en les eleccions, que va mentir dient que no havia passat la nit amb una dona en un hotel. Un reporter gràfic del Miami Herald tenia fotografies de la parella sortint de l'establiment. En aquest cas, no va ser per l'afaire extramarital que Hart va caure en desgràcia, sinó per faltar a la veritat.

Són incomptables els casos en què els mitjans han denunciat abusos de poder, corrupció o altres conductes impròpies. Per citar-ne només alguns, el del setmanari humorístic francès Le Canard Enchaîné, revelant que Bokassa, dictador sanguinari de la República Centreafricana, havia regalat diamants

«Si el periodisme d'investigació, al qual hem fet referència, és útil per a la regeneració de la vida política, és del tot indispensable el periodisme de denúncia quan s'exerceix en països no democràtics».

a Giscard d'Estaing, o les revelacions de Diario-16 i després El Mundo, sota la direcció de Pedro J. Ramírez, d'escàndols del govern de Felipe González, com el de Roldán o el GAL, aquest últim confirmat quan Amedo i Domínguez van buidar el pap després d'haver estat tancats 27

hores a l'Hotel Eurobuilding de Madrid amb el reporter de successos i tribunals Melchor Miralles.

També el cas Gurtel, que afecta tan decisivament el PP i va determinar la moció de censura contra Rajoy, deu el seu avanç als mitjans, igual que algunes dimissions relacionades amb currículums exagerats, en aquest cas denunciats per mitjans digitals, que es van unir a la festa de les denúncies a polítics.

Jugar-se la vida

Si el periodisme d'investigació, al qual hem fet referència, és útil per a la regeneració de la vida política, és del tot indispensable el periodisme de denúncia quan s'exerceix en països no democràtics. Els que desenvolupen la professió en dictadures o règims tirànics són veritables herois del nostre temps, com els qui fan públics aspectes de conflictes que altrament quedarien en la més absoluta impunitat.

La periodista mexicana Alma Guillermoprieto, últim premi Princesa d'Astúries de Comunicació i Humanitats, va pronunciar a Oviedo un emotiu discurs sobre aquests informadors. Val la pena recollir alguns paràgrafs de la seva lliçó:

«En aquest ofici, costa molt no només viure, sinó sobreviure. Aquest any han estat assassinats 45 reporters, perquè a algú no li va agradar el que van dir d'ell. Fa un any i mig, a Madrid, tornava jo a l'hotel després de la

cerimònia del premi Ortega i Gasset quan em van avisar que a Mèxic, a la ciutat de Culiacán, bressol del narcotràfic del meu país, havien matat a trets el meu valent, insubornable amic, Javier Valdez. Va ser com si apaguessin la llum del món. Aquests assassinats, sempre impunes, maten una mica no només a la víctima sinó a tots els que l'envolten, i és clar, aquesta és també la intenció que porten. En maten un per intimidar-nos a tots ».

«No obstant això, soc aquí –va continuar Alma Guillermoprieto– per dir que allà on en maten un, a la llarga n'acostumen a sortir dos o com a mínim un altre. Abans, intentava dissuadir els joves que em deien que volien ser periodistes, perquè el perill és molt gran, perquè hi ha els canvis tecnològics, perquè es guanya poc, perquè... ai, perquè és més senzill fer alguna cosa més fàcil i viure tranquils; però avui, en canvi, els dic que sí, que s'hi dediquin, perquè expliquem la història del món cada dia. Perquè deixem constància d'allò que uns altres volen tapar. Perquè som l'antídoto de les xarxes socials, amb la seva immediatesa i la seva potenciació de la ràbia. Perquè fem falta. Perquè sí que es pot veure el món, perquè, encara que no puguem redreçar la història, sí que la podem explicar, ser heroics».

Encara tenim fresc a la nostra memòria el cas Kashogui, el periodista de l'Aràbia Saudita, crític amb el règim del seu país que va ser assassinat, esquarterat i dissolt en àcid, quan va entrar al consolat d'aquest país a Istanbul per demanar uns papers per al casament que anava a celebrar l'endemà amb la seva núvia, que l'esperava a la porta del consolat.

La llista de periodistes morts en actitud de servei en llocs de conflicte és molt extensa. Podríem recordar, entre els espanyols, Miguel Gil Moreno, mort a Sierra Leone; Jordi Pujol, a Sarajevo; Julio Fuentes, a l'Afganistan; José Couso, a l'Iraq; Ricardo Ortega, a Haití...

«La regeneració de la vida política seria impossible amb diaris de partit i periodistes militants».

També cal evocar la digna figura del periodista americà James Folley, decapitat per l'anomenat Estat Islàmic a Síria, assassinat del qual van divulgar un vídeo.

Són casos que mostren fins a quin punt el periodisme va acompanyat de vegades del màxim sacrifici personal. Pensem que, sense aquests periodistes, els botxins serien encara més cruels perquè actuarien en la foscor informativa i en la major impunitat. Per alguna cosa la Xina amaga les xifres dels seus condemnats a mort, que sembla que són la meitat de les penes de mort que s'executen al món cada any.

Primera condició: veracitat

El periodista podrà fer una aportació fonamental al joc democràtic si considera que la seva missió és exposar la veritat, i si sap diferenciar entre

LA REGENERACIÓ DE LA VIDA PÚBLICA

informació i opinió, segons la regla clàssica establerta per Scott, el mític director de The Guardian: «Les opinions són lliures, els fets són sagrats».

Deixant de banda el periodisme que no creu en la veritat objectiva, que no és periodisme, cal posar-se en guàrdia sobre l'alteració que poden produir les emocions en el mateix informador.

Posem un exemple futbolístic: en un partit de Champions, gràcies a la televisió, el penal en el partit del Reial Madrid contra la Juventus va ser vist per tot el món; però les mateixes imatges van crear opinions contràries: que era un càstig just (afició del Madrid) o que va ser un robatori (opinió de la Juventus... i del Barça).

«Cal posar-se en guàrdia sobre l'alteració que poden produir les emocions en el mateix informador».

El professor Bechara, de la Universitat de Califòrnia del Sud, ha estudiat la influència de les emocions en les opinions: «El

pensament lògic està sempre present en situació de certesa. Un no necessita les emocions per decidir si 100 dòlars són millors que 50. Els sistemes emocionals intervenen només quan un s'enfronta a la incertesa (decisions arriscades o ambigües)».

Això explica també perquè uns veuen penal en fets protagonitzats per independentistes catalans mentre que altres hi veuen penal comès per l'Estat. Quan dues postures entren en el debat intel·lectual, si no hi ha certesa, les emocions inclinen la balança. El cor decideix quan la ment dubta.

Al marge de les emocions, el periodista ha de mantenir el cap fred, escoltar les parts en conflicte (si n'hi ha), contrastar les informacions que rep i esforçar-se a oferir la veritat del que passa o una opinió basada en fets reals.

En el temps de les «fake news», les informacions tenen tendència a desdibuixar la frontera entre el que és cert i el que és mentida, tot i que es tracta d'un combat que sempre ha estat present. Per posar un exemple: «El carrer és meu».

La frase, dita així, textualment, sol atribuir-se a Manuel Fraga. És una llegenda urbana, però encaixa tan bé amb el caràcter del fundador d'AP que mereixeria ser certa, encara que sigui falsa.

La va publicar la revista Triunfo a la primavera de 1976, enmig d'un diàleg fictici entre Ramon Tamames, llavors dirigent del PCE, i el seu amic i adversari, el ministre de Governació del primer govern de la Monarquia. Encara que era fictícia, va quedar per a la història com si fos veritable. I s'ha repetit tant que va ser pronunciada per Fraga que es necessitaria un esforç titànic per revertir aquesta creença popular.

Segona condició: independència

S'ha dit: un diari independent és aquell que no té un amo que hi pugui influir, ni un director que pugui manipular-lo o deixar-se comprar, ni redactors que es puguin veure pressionats per tercers. És a dir: la independència és un ideal inabastable.

És una visió pessimista dels mitjans. El que cal garantir és l'honoradesa intel·lectual i el desig de treballar al servei dels lectors. Això no exclou que els mitjans mantinguin les seves pròpies ideologies i una visió determinada dels conflictes socials. El pluralisme no és dolent, tot i que obligui el lector o l'oient a no ser persones d'un sol diari o d'una sola emissora de televisió o de ràdio.

Es mitjans digitals tenen més credibilitat en la mesura que es recolzen en capçaleres de paper històriques. (Foto: GoodLifeStudio-iStock).

La regeneració de la vida política seria impossible amb diaris de partit i periodistes militants. I ho serà si cada un dels receptors de notícies està ancorat en la seva postura informant-se només a través dels mitjans que li són favorables.

Un català que només llegeixi El Punt Avui o l'Ara, que escolti Catalunya Informació i vegi TV3, tindrà de la realitat la mateixa opinió esbiaixada que un altre que només llegeixi l'ABC, escolti la COPE i vegi TVE o TRECE TV.

Informar en plena selva

A Espanya, durant anys, els promotors d'informació eren un centenar de diaris escampats per la nostra geografia, amb els seus directors al

LA REGENERACIÓ DE LA VIDA PÚBLICA

capdavant. Després s'hi van afegir les emissores de ràdio municipals i privades, que van augmentar les fonts informatives per les quals es rebien notícies; posteriorment, les televisions privades, que també van contribuir a aquest increment, encara que dediquessin molta més atenció a l'entreteniment.

Amb internet i les xarxes socials, ha augmentat exponencialment el nombre de promotors d'informació, que ja són desenes de milers. Els webs, els blocs, Facebook, Twitter, Instagram... han portat a una proliferació tan gran de portaveus que transitar per aquest terreny requereix ara una

«El bon periodisme és el més saludable que li pot passar a una societat. El mal periodisme, una de les seves pitjors xacres. No hi ha més remei que distingir, ser crítics».

cosa semblant a obrir-se pas en una selva a cops de matxet per destriar el camí cap a la veritat.

Els mitjans digitals tenen més credibilitat en la mesura que es recolzen en capçaleres de paper històriques. És el cas dels digitals del New York Times, Washington Post, The Guardian, Le Monde, Le Figaró, El País, etc. És qüestió de temps que hi hagi diaris digitals que adquireixin una notorietat basada en la seva permanència i en els seus scoops.

Ara bé, la pregunta de si els mitjans digitals i les xarxes socials contribueixen a regenerar la vida política no té una sola resposta. Hi contribueixen quan les seves informacions es reconeixen veraces, però n'hi ha d'altres que distorsionen la vida pública en divulgar fets falsos o comentaris agressius.

Aquesta sembla de falsedats, sovint amb l'afegit d'injúries o calúrnies, té a més l'agreujant d'una impunitat habitual. ¿Com es pot revertir de manera efectiva i suficient una falsedat que en poques hores ha ressonat desenes de milers de vegades per centenars de fonts informatives? Es compliria llavors el pessimista auguri del periodista francès Jean Daniel: «La veritat encara va descalça i la mentida ja ha recorregut el món».

Per dir-ho ras i curt: el bon periodisme és el més saludable que li pot passar a una societat. El mal periodisme, una de les seves pitjors xacres. No hi ha més remei que distingir, ser crítics, perquè no pas tots els bolets són comestibles.

EN UN ACCIDENTE DE TRÁFICO ¿QUIÉN PREFIERES SER?

VIVO MUERTO

Decídelo en vivomuerto.dgt.es

1 DE CADA 3 CONDENAS PENALES
ES POR DELITOS CONTRA LA SEGURIDAD VIAL

EL 29% DE LOS ACCIDENTES MORTALES
SE PRODUCEN POR EXCESO DE VELOCIDAD.

MINISTERIO
DEL INTERIOR

El judici de Salomó ha quedat com un referent de la saviesa del bon governant. (Imatge: Gravat de G. Doré).

El jutge davant la regeneració de la vida política

Juan F. Horcajada Moya

Magistrat jubilat del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya

Sobre el tema que encapçala aquestes línies, es plantegen algunes qüestions prèvies. ¿És necessària, aquesta regeneració? ¿Què vol dir, exactament? ¿Fa referència a l'actuació del jutge en concret, de cada jutge, o més aviat a l'organització judicial, l'administració de justícia, o com es vulgui anomenar aquesta estructura de l'Estat?

Sembla que s'ha de respondre afirmativament a la primera pregunta. La vida politicosocial del nostre país ha sofert una notable degeneració que presenta diversos símptomes com ara, entre d'altres: una greu fallida del principi de presumpció d'innocència, l'enfrontament entre polítics amb l'ús abundant d'insults i desqualificacions personals, els judicis mediàtics amb condemnes anticipades, el linxament mediàtic de persones amb rellevància social, el descrèdit d'institucions bàsiques, públiques i privades, la manipulació de notícies, la corrupció... Deixo a d'altres col·laboradors d'aquest número monogràfic l'anàlisi de les causes d'aquesta situació. N'hi ha prou de fer-la palesa i de considerar que la degeneració no és només deguda als polítics, a la classe política que es diu, sinó a tota la societat.

Doncs bé, ¿quina finalitat té aquesta regeneració? Al meu parer, no cap altra que buscar i potenciar el bé comú –locució clàssica que tornen a fer servir recentment algunes formacions polítiques– o, dit d'una altra manera, aspirar a l'assoliment d'una convivència pacífica en llibertat i justícia on tot ciutadà pugui fer realitat el seu projecte vital amb ple respecte de la seva dignitat personal.

Si aquest és l'objectiu, ¿què hi poden fer, els jutges? Doncs, fer bé la seva feina, ser bons jutges. Considero que no és tan sols que els principals referents de la convivència siguin les persones, a les quals s'ordenen les estructures socials existents, sinó que és precisament l'actuació de cada home l'alçaprem més eficaç en la forja del bé comú, i encara més, doncs, quan es parla de jutges, per la transcendència de la seva tasca.

Poso l'èmfasi, per tant, en el que pot fer cada jutge abans d'examinar les possibles mesures per millorar el marc en què desenvolupa la seva comesa, i això malgrat les nombroses deficiències que aquesta estructura tingui. El jutge espanyol pot, amb el suport de l'estatut orgànic vigent, contribuir en gran manera i exclusivament amb la seva funció a millorar, preservar i

consolidar aquella convivència pacífica en llibertat i justícia. Defenso aquesta capacitat del jutge quan actua en l'estricta exercici de la seva funció jurisdiccional –declarar el dret i fer-ho efectiu. Si no és en aquesta precisa comesa, entenc que tindran escassa importància totes les intervencions que faci invocant implícitament o explícitament la seva condició de jutge, encara que siguin motivades per una intenció regeneradora.

Unes darreres observacions prèvies. Tot i que em referiré fonamentalment a qüestions relatives a la feina del jutge en concret (algunes exclusives dels jutges penals i d'altres predicables també dels que actuen en els diversos ordres jurisdiccional: civil, família i menors, administratiu, laboral...), esmentaré, en la part final, possibles mesures de tipus organitzatiu i processal que contribueixin a aquesta regeneració sobre la qual reflexiono. I també assenyalaré –és una observació de caràcter gramatical– que faig servir constantment el masculí genèric tant per referir-me al jutge en singular com a la totalitat d'ells i elles –siguin, doncs, homes o dones– per un motiu de brevetat i per no allargar desmesuradament aquestes línies, com passaria si hagués d'al·ludir sempre a tots dos gèneres.

Qüestions amb les quals s'enfronta el jutge

Passem ja a tractar, necessàriament de manera succinta, alguns temes que es presenten diàriament al jutge. En primer lloc, vull afirmar que tenim a Espanya un conjunt de jutges prou competents i honrats per afrontar aquesta tasca de regeneració. Les enquestes de valoració de la judicatura publicades periòdicament em semblen inevitablement esbiaixades perquè no tenen en compte, entre d'altres factors, la natural opinió negativa dels que perden un plet. Ben diversa seria probablement la valoració si els enquestats fossin professionals jurídics.

Considero que hi ha una distinció clara entre els conflictes de naturalesa jurídica i els de condició política, tot i que s'entremesclen i interactuen, i que és un greu error del governant resoldre conflictes jurídics amb criteris polítics i viceversa. Doncs bé, en anàleg sentit, el jutge no pot cedir a la temptació d'encarar conflictes jurídics amb criteris d'oportunitat i

«És un greu error del governant resoldre conflictes jurídics amb criteris polítics i viceversa».

conveniència, tenint in mente eventuais conseqüències socials de la seva resolució, sinó que ha d'aplicar les pautes legals establertes. Aquesta afirmació no suposa prescindir de la

prudència, tan connatural a l'ofici judicial, ni deixar-se arrossegar cap al tràngol que reflecteixen les màximes forenses «summum ius, summa iniuria» i «fiat iustitia et pereat mundus».¹ En aquest sentit, cal dir que la prudència del jutge es manifesta precisament en l'apreciació exacta dels fets controvertits, l'estudi rigorós dels al·legats de les parts, la perspicàcia probatòria, la ponderació de les circumstàncies, l'abast i adequació del que es

resol dins dels marges legals, l'assumpció d'antecedents judicials veritablement aplicables, la presa en consideració de valoracions socials arrelades, etc.

Em refereixo, ara, al paper del jutge en relació amb el dret constitucional de la presumpció d'innocència. Aquesta garantia, corol·lari de la dignitat de la persona humana, és ignorada amb massa freqüència per la societat espanyola. Només cal llegir els mitjans de comunicació, apuntar-se a les xarxes socials, escoltar els polítics o els comentaris del ciutadà del carrer. El jutge té molt a fer en aquest tema, en el seu modus operandi, en el seu raonament. Si no hi ha material probatori de què extreure la convicció moral

New York City Supreme Court (Foto: Bigstock).

sobre la realitat del fet discutit, el jutge ha de salvaguardar sempre el principi «in dubio pro reo», i no cedir a la temptació del que sembla una exigència de la societat, massa freqüent en casos judicials precedits per judicis paral·lels de transcendència mediàtica.

Fa bastants anys, quan llegia un estudi primerenc a Espanya de sociologia judicial del professor Juan José Toharia, em va sorprendre –parlo

de memòria– la resposta a la pregunta de quin sistema processal era preferible: un que evités sempre la condemna d'innocents, fins i tot amb el risc que quedessin impunes els culpables, o bé un altre que fes impossible que els culpables s'escapessin del càstig, encara que com a contrapartida poguessin ser condemnats innocents. Mentre que la resposta gairebé unànime dels jutges enquestats per l'autor del llibre es va pronunciar en favor del primer sistema, la causa de la meva sorpresa no va ser aquesta dada, sinó que l'opinió majoritària dels estudiants de Dret, igualment enquestats, es va decantar pel segon.

Relacionats amb la garantia de la presumpció d'innocència hi ha, entre d'altres assumptes, la manera d'afrontar l'admissió de querelles i la filtració en els sumaris. Sobre aquesta admissió, penso en les querelles difícilment versemblants, clarament infundades, o que denunciïn conductes que poden ser contràries a dret, però no criminals, per no referir-me a les interposades

per partits polítics o testaferrons seus com a part de la seva estratègia de confrontació. El rebuig d'aquestes querelles no genera indefensió per al denunciant, que té a l'abast la via judicial adequada o l'exigència de responsabilitat política per mitjà de les vies oportunes, però sí que evita patiments i situacions doloroses d'una gravetat que els jutges, per deformació professional, de vegades no som prou conscients. Aquella convivència pacífica en justícia i llibertat s'enforteix quan

«El dret constitucional de la presumpció d'innocència –questa garantia, corol·lari de la dignitat de la persona humana–, és ignorada amb massa freqüència per la societat espanyola. Només cal llegir els mitjans de comunicació, apuntar-se a les xarxes socials, escoltar els polítics o els comentaris del ciutadà del carrer».

s'evita amb raó ferir les persones en la seva fama i honor. D'altra banda, no hi ha dubte del dany que produeixen les filtracions sumariales i de com alimenten els judicis paral·lels, veritable corc de la justícia. L'acusat té dret que se silenciïn les dades perjudicials sobre les quals no pot al·legar. Aquesta reserva es relaciona amb la prevenció sàvia i plena d'humanitat que recull l'exposició de motius de la nostra més que centenària Llei d'enjudiciament criminal quan recorda al jutge instructor el seu deure de consignar en el sumari tant les dades perjudicials com les favorables del querellat i també respon a la protecció de la seva dignitat personal.

La intervenció del jutge en la ràpida tramitació del procés és decisiva. Amb independència de la dilació deguda a la regulació processal, per força garantista, o l'escassetat de mitjans o fins i tot a l'actuació retardatària de les parts que intervenen, el jutge no pot oblidar l'exigència peremptòria que el procés no es demori. Hi ha molts petits detalls al seu abast en aquest sentit. I, a propòsit de la durada, una menció del deure d'executar allò acordat. S'imposa una actuació decidida, expeditiva i resolta, característiques

totes elles de la prudència judicial, tot i la dificultat que de vegades comporta aquesta execució. La lentitud per a dur a terme una decisió que ha estat precedida d'estudi i deliberació no és prudència. Les anteriors consideracions valen per als jutges que exerceixen unipersonalment i per als qui formen part d'òrgans col·legiats. Que això és així ho demostra la dada que, en condicions semblants, n'hi ha que són més ràpids que altres en resoldre i executar. Processos que duren un temps raonable i en els quals es fa realitat sense demora allò que s'ha resolt, contribueixen de manera notable al fet que s'implanti aquesta convivència pacífica en llibertat i justícia, repetidament citada.

«Amb independència de la dilació deguda a la regulació processal, per força garantista, o l'escassetat de mitjans o fins i tot a l'actuació retardatària de les parts que intervenen, el jutge no pot oblidar l'exigència peremptòria que el procés no es demori».

La justícia cautelar

Unes paraules sobre la justícia cautelar, qüestió d'una particular complexitat. Es tracta d'una resolució que facilita, preserva o aplana la decisió definitiva ulterior i que, de vegades, ve a resoldre anticipadament l'assumpte, que és l'aspecte sobre el qual desitjo fer comentaris. Deixant de banda aquí el procés penal, és la meua intenció alertar sobre la natural inèrcia del jutge que el porta a posposar la decisió crucial per a més endavant a fi d'obrar amb seguretat. Si en els escrits inicials està ja plantejada tota la discussió judicial i es pot aventurar que al·legacions posteriors i eventuals proves només podran aclarir-la, la prudència del jutge comporta que adopti aquesta decisió cautelar i no s'aturi davant la possibilitat, sempre existent, d'equivocar-se.

Molt sovint es comenta la necessitat que el jutge, abans que cap altra cosa, sigui educat i tingui un exquisit respecte per les formes, ja sigui per aquelles que són garanties processals que protegeixen el principi de contradicció i el d'igualtat de les parts (quina bona escola de diàleg és el judici!) com les que són regles de cortesia amb tots els intervinents en un procés. No pot el jutge ignorar que actua sempre en una posició dominant –ja em permetran l'ús d'aquest concepte del dret de competència– que li exigeix un tracte correcte i respectuós amb tothom sense incórrer en justificacions llagoteres o familiaritats, per tal de posar-se a l'altura dels altres o fer-se perdonar aquesta situació preeminent que inevitablement té. Un judici respectuós és una altra manera de contribuir a un diàleg en pau sense interrupcions, insults, comentaris vexatoris o gestos ofensius, tan freqüents en altres terrenys.

La prudència del jutge opera també i de manera important en la redacció de les seves resolucions (descripció de fets, valoració de les proves, argumentació jurídica ...) que han de concloure en pronunciaments clars,

inequívocs, que no donin peu a interpretacions contradictòries. És per això que en el curs de l'exposició no s'han d'aventurar hipòtesis o emetre judicis o apreciacions que no venen al cas, o reforçar la posició amb raonaments de mera conveniència i que en tot cas no es recolzen en la llei. De vegades, s'incorre en aquest error mitjançant «obiter dicta»² que donen lloc a conseqüències alienes a la qüestió discutida o una mena de justificació innecessària de la decisió adoptada, imperada legalment, però que pot semblar que no coincideix amb una presumpta percepció social.

La consideració que ara exposaré no deixa de ser una opinió —espero que prou fonamentada— com totes les anteriors. Em refereixo a la seguretat jurídica, a la possibilitat de predir el resultat del plet; com és lògic, en la mesura que això és possible, ja que no es tracta pas d'un problema matemàtic. No ignoro la dificultat d'aconseguir aquesta aspiració quan les normes aplicables són confuses, imprecises, de vegades contradictòries, i quan fins i tot és necessari un notable esforç investigador per descobrir la disposició pertinent, amagat en un embolic jurídic resultant de la confluència de diversos àmbits competencials, derogacions implícites, etc. Parlo de la seguretat jurídica que emana d'una consolidada doctrina jurisprudencial que és substancialment aplicable al cas que es jutja. En aquest supòsit, el jutge ha de tendir naturalment a preservar aquesta seguretat. Per descomptat que les solucions jurídiques no pertanyen al regne mineral i que són permeables a noves apreciacions basades en el caràcter contingent de les realitats socials, però això no excusa de tenir cautela. La

«Ha d'evitar-se radicalment el color polític dels jutges que integren la cúpula judicial com passa des de fa massa anys. Fa vergonya contemplar com partits polítics pacten la presidència del Consell General del Poder Judicial i del Tribunal Suprem».

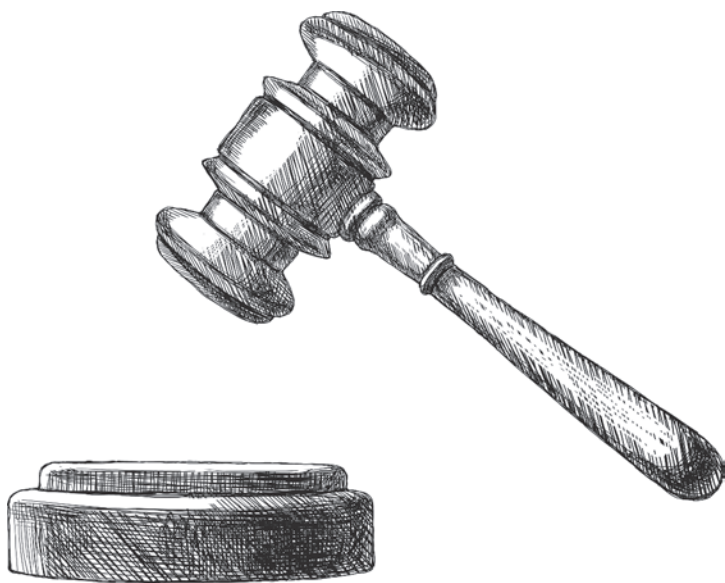
societat evoluciona i canvia lentament, encara que de vegades pugui semblar el contrari, i, al meu entendre, aquest ha de ser el ritme del jutge en les seves decisions. Acompanyar el canvi li permetrà acotar més precisament el seu abast i conseqüències. L'interrogant secular que planteja la tensió entre justícia i seguretat trobarà una millor resposta si s'està suscitant davant d'un òrgan col·legiat (una altra escola

impagable de diàleg i aprenentatge), sobretot si va precedida d'una veritable deliberació dels seus components.

Al fil de l'actualitat (escric a finals de novembre de 2018), considero improcedent que els jutges es declarin en vaga. No són treballadors que mantenen una relació laboral amb l'administració ni tampoc no se'ls pot equiparar a funcionaris amb una relació estatutària. Són titulars d'un poder de l'Estat. Segons la Constitució són independents, inamovibles, responsables i sotmesos únicament a l'imperi de la llei. L'Estat, per tant, no pot directament o indirectament incidir en la seva funció jurisdiccional, que

és el nucli de tal poder estatal. Si se'ls atribueixen prerrogatives d'aquest poder, que ells certament reivindiquen, no poden fer desistiment de les seves funcions, encara que sigui durant un breu lapse de temps. És una qüestió de principi i de coherència. Per raonables que siguin els motius que s'invoquen, declarar-se en vaga minva crèdit al poder judicial i als jutges que la secundin.

Reformes convenientes

Com ja havia avançat, exposo ara una breu relació de les mesures que propugno relatives a l'organització judicial en el seu conjunt, amb la mirada posada en la regeneració politicosocial d'Espanya.

En primer lloc, i molt en primer lloc, la despolitització de la justícia. No és que pensi que la gran majoria dels jutges ocupi el seu lloc per designació política més o menys mediata, o que l'interès polític condicioni les seves resolucions. De cap manera. Però sí que ha d'evitar-se radicalment el color polític dels jutges que integren la cúpula judicial com passa des de fa massa anys. Fa vergonya contemplar com partits polítics pacten la presidència del Consell General del Poder Judicial i del Tribunal Suprem i en el mateix paquet la designació dels membres de l'esmentat Consell, que tenen la facultat d'elegir el seu president, quan aquests ni tan sols han tingut entre si un simple canvi d'impressions sobre aquesta qüestió. L'un i els altres queden tenyits políticament ab initio i de la mateixa manera quedaran acolorides les designacions de càrrecs per a la referida cúpula, que no pas poques, per cert.

LA REGENERACIÓ DE LA VIDA PÚBLICA

L'actual sistema de designació dels membres del Consell, pactats prèviament, mitjançant elecció per les dues Cambres parlamentàries (això és un dir, perquè les cambres fan simplement de corretja de transmissió del que han acordat els partits polítics) no és cosa d'ara. Es ve patint des dels

La judicialització de la vida política és un fenomen freqüent a causa, entre d'altres motius, de la inhibició dels governants a l'hora d'adoptar decisions impopulars en l'àmbit de la seva competència, o de la incapacitat dels partits polítics per arribar a pactes diferint la solució als tribunals, o la proliferació d'accions penals amb innegable finalitat política.

anys vuitanta del segle passat i així s'han constituït els successius Consells i designat el seu president. El fet que el proposat recentment manifestés expressament la seva renúncia a ser designat després de l'aparició d'una notícia que posava en dubte la seva independència, és un gest que l'honora, però que no modifica la conclusió que aquest sistema ha de ser reformat. Escrivia recentment un articulista que no sabia quin hauria de ser el millor sistema, però que l'actual era manifestament millorable. Jo tampoc ho

sé, però sí que l'actual ha de ser suprimit. «Pels seus fruits els coneixereu», diu l'aforisme evangèlic.

Una altra mesura a favor de la despolitització seria, al meu parer, suprimir la possibilitat que els jutges que ocupin càrrecs polítics puguin reintegrar-se a les seves funcions judicials quan cessin en aquesta activitat política. Em refereixo a càrrecs netament polítics pel seu protagonisme, capacitat en la presa de decisions, integració en llocs que suposen confrontació amb altres formacions partidistes, etc. No n'hi ha prou amb una regulació més o menys restrictiva d'aquesta possibilitat (les anomenades portes giratòries). La seva supressió, que no minva el dret de participació política –hi pot haver el viatge d'anada però no el de tornada–, em sembla raonable per diversos motius. Penso que la percepció popular no considera que aquest anar i venir dels jutges afavoreixi l'aparença objectiva de la seva imparcialitat.

Al costat de la politització de la justícia, hi ha la judicialització de la vida política, fenomen freqüent a causa, entre d'altres motius, de la inhibició dels governants a l'hora d'adoptar decisions impopulars en l'àmbit de la seva competència, o de la incapacitat dels partits polítics per arribar a pactes diferint la solució als tribunals, o la proliferació d'accions penals amb innegable finalitat política. No és fàcil afrontar algunes causes, però sí regular restrictivament l'exercici de l'acció popular quan el que es persegueix en realitat és el desgast o descrèdit de formacions polítiques contràries, a nivell local, autonòmic i estatal. Es podria admetre aquest exercici, segons el parer del jutge, quan l'interès en la reprensió de determinats delictes, per exemple, la corrupció, no se satisfà adequadament

amb l'actuació del ministeri fiscal o dels particulars i entitats veritablement perjudicats.

L'ethos del jutge queestic traçant té un substrat moral que demana en contrapartida una severa exigència de responsabilitat, la regulació ha de ser clara i portar-se a efecte sense ombra de corporativisme. Com més protecció de la llibertat de criteri i de la independència del jutge –atributs de la seva condició de titular d'un poder estatal–, més gran és la responsabilitat de qui defrauda la societat amb la seva conducta. La prevaricació del jutge (entesa en termes amplis) i el seu comportament impropri sacsegen els fonaments d'una convivència pacífica en justícia i llibertat.

Una qüestió interessant i que manté relació amb el respecte que els ciutadans puguin sentir per la judicatura és el de la legitimació dels jutges en l'actual moment històric i cultural. Em refereixo al sistema de selecció. Per descomptat no és un títol legitimador suficient el fet d'haver superat una difícil oposició. Podrà ser-ho per a funcions com ara dictaminar, assessorar, ensenyar, qualificar, homologar, donar forma jurídica a un concert de voluntats..., però declarar el dret i executar imperativament allò declarat són figures d'un altre paner. Soc defensor de la participació dels ciutadans en l'administració de la justícia a través de les diverses maneres actualment regulades i d'altres més que es podrien adoptar: verbigràcia, la creació de jutges de proximitat, d'àmbit territorial reduït, que s'ocupessin de assumptes menors amb immediatesa i la necessària formació jurídica, i la designació s'atribuís directament o indirectament a l'elecció per part dels censats en aquest territori. Tot plegat faria més evident que «la justícia emana del poble» i que «declarar el dret és un poder que emana de la sobirania nacional», com proclama la Constitució.

---

¹ La primera frase correspon a una cita de Ciceró que té aquest sentit: «l'aplicació màxima de la justícia comporta la màxima injustícia»; i el segon aforisme es pot traduir com «apliqueu la justícia, encara que s'enfonsi el món». (Nota de l'editor).

² Literalment «sigui dit de passada», es refereix als arguments exposats en la part considerativa d'una sentència que s'exposen per corroborar la decisió principal, però que per ser merament complementaris, no tenen poder vinculant. (Nota de l'editor)

La nova cúpula de vidre del Bundestag a Berlín és una metàfora de la ineludible transparència que cal a les institucions polítiques.

(imatge: Valet-Bigstock).

La corrupció política des d'un punt de vista moral.

El paper dels mitjans de comunicació en la regeneració política

Paola Binetti

Senadora i professora universitària (Itàlia)

El discurs de Benet XVI al Bundestag constitueix un document cabdal per entendre el sentit de l'activitat política i els marges de corrupció que l'envolten.

Ratzinger diu obertament que el criteri principal i la motivació d'un polític ha de ser el compromís per la justícia.

Un polític, evidentment, busca també l'èxit, sense el qual no té cap possibilitat de fer política, però l'èxit ha de quedar subordinat al criteri de la justícia, a la voluntat d'aplicar el dret i al respecte del dret. Sobretot perquè l'èxit suposa una seducció, que pot obrir el camí a la falsificació del dret, a la destrucció de la justícia. «Si traiem el dret, què distingeix l'Estat d'una gran banda de bandolers?» I recorda: «Nosaltres, els alemanys, tenim l'experiència de veure que el poder se separava del dret, que el poder es posava contra el dret i el trepitjava, de manera que l'Estat va esdevenir l'instrument per a la destrucció del dret».

La dificultat de distingir entre justícia i corrupció

Servir el dret i combatre el predomini de la injustícia és, i continua sent, la tasca fonamental del polític. Ara bé, com podem reconèixer el que és just i distingir el bé del mal, el dret veritable del dret tan sols aparent? No ha estat mai fàcil trobar resposta a aquestes preguntes, i avui dia la qüestió és encara més difícil; en aquesta zona d'ombra s'amaga la corrupció, sobretot perquè la informació de què disposem està manipulada per freqüents conflictes d'interessos, no sempre evidents, que desvirtuen les motivacions de l'activitat política.

La corrupció avança gradualment, per això és difícil desemascarar-la al principi, especialment si la premsa deixa de denunciar el clientelisme, que premia més la fidelització que el mèrit. O bé justifica la pràctica de la compensació oculta, a què recorren els qui pensen que no estan prou ben pagats per la feina que fan. La insistència en l'excessiva pressió fiscal sembla autoritzar l'evasió. Al conjunt dels comportaments corruptes, s'hi

LA REGENERACIÓ DE LA VIDA PÚBLICA

afegeix una mentalitat que ho justifica i ho legitima tot, corrompent la mateixa capacitat de judici. Només en els casos espectaculars, que esdevenen visibles després d'acumular-se diverses formes de corrupció, esclata l'escàndol, però llavors és molt, massa tard per corregir.

Intentar posar-hi remei, per difícil que sigui, és un imperatiu moral i, a més, polític

La premsa i els nous mitjans de comunicació tenen una greu responsabilitat des del moment en què normalitzen l'estil de vida que suposa una drecera per a l'èxit. Per a ells, l'escissió no es dona tan sols entre llei i dret, sinó també entre veritat de les coses i informació; per això donen al públic el que aquest vol, satisfent la demanda de models d'èxit sense dificultats, de riquesa sense esforç, de rumors sense comprovació. Es

«La premsa i els nous mitjans de comunicació tenen una greu responsabilitat des del moment en què normalitzen l'estil de vida que suposa una drecera per a l'èxit».

recalquen les qualitats típiques de les persones astutes, que saben inclinar les circumstàncies a favor seu; que aconseguen l'èxit a qualsevol preu, mantenint-se sempre en pole position; veritables homes de poder, que sovint també tenen poder sobre els mitjans de comunicació, sobre les línies editorials dels diaris, i per això és difícil distingir el qui controla del qui és controlat.

Per a tots ells, en temps no sospitosos, Jorge María Bergoglio ha escrit un llibre amb un títol suggestiu: *Guarire dalla corruzione* («Guarir de la corrupció»). Considera la corrupció una malaltia contagiosa i progressiva, perquè el corrupte no s'adona que està malalt i transmet el virus a tota la societat en què viu i actua.

És fàcil corrompre les persones, fidelitzar-les, prometent beneficis sobre els quals no es té poder i donant béns que no es posseeixen: és el gran equívoc de la corrupció com a vici de l'ànima. Però la reconstrucció moral és possible si es té el coratge de buscar amb valentia la veritat i la justícia, denunciant els abusos sense cedir a les lloances del poder, estudiant les qüestions per comprovar com són en realitat les coses abans d'explicar-les. Però, per fer això, calen homes lliures i forts, com proclamava Don Sturzo fa precisament cent anys....

Ajuda'ns a donar a conèixer **Temes d'Avui**

-
- **5 exemplars** de la revista per només 30 € (40% dte).
  - Te'ls portem **gratuitament**
  - Podràs regalar, deixar, compartir **Temes d'Avui** amb amics, coneguts, familiars...

Com?

- Envia un correu a: info@temesdavui.org
- Indica el teu nom, dades postals i quin exemplar vols rebre.
- Fes el pagament al cc de **Temes d'Avui** indicant el teu nom; ES92 0081 7082 5800 0119 7325

La dona, des de la seva especificitat, té molt que aportar a la societat, l'empresa i la família. (imatge: Filadendron-iStock).

La dona: agent de canvi per regenerar la societat

Núria Chinchilla

Professora i titular de la Càtedra Carmina Roca i Rafael Pich-Aguilera de Dona i Lideratge, IESE Business School.

Cristina Moreno

PCoordinadora de IESE Women in Leadership, IESE Business School.

«El segle XXI funcionarà si les dones es troben molt més presents en les estructures socials, ara en un estat lamentable, mal dissenyades, com a conseqüència d'un racionalisme decadent i absurd».

«Ara bé, aquesta missió només pot ser acceptada per la dona si no comporta la seva deshumanització, si no perd la seva feminitat, perquè ella és el nucli de la família, i la família, la base de la societat».¹ Aquesta és una de les múltiples sentències que va encunyar el professor Juan Antonio Pérez López, fa més de dues dècades.

Vivim en una societat on cada dia s'accentua més la importància i la urgència de tenir cura de l'ecologia humana com a condició sine qua non per salvaguardar la nostra casa comuna i els seus habitants.²

Avui, la societat està ja sensibilitzada per la contaminació de rius, mars i aire, pels forats a la capa d'ozó; pels abusos en la pesca o en la tala de boscos, o per la destrucció de les costes ocasionada pels excessos en la construcció d'habitatges. No obstant això, encara costa admetre que l'ecosistema humà en què es viu també està contaminat.

La cultura contaminant, on primen continguts i idees tòxiques, provoca una societat desvinculada,³ individualista i relativista, que produeix empreses a curt termini, famílies febles i persones soles, deshumanitzades i descentrades.⁴

Davant d'aquesta contaminació social i humana, ens hem d'apressar a actuar, a fi d'evitar un declivi irreversible. Però, com? ¿Qui pot regenerar aquesta societat? ¿Els sistemes? ¿Les estructures? La resposta evident és que són les persones, líders equilibrats i integrats que, des del nucli de l'ecosistema humà, visquin i contagiïn valors que regenerin la societat. Fins ara, el món empresarial ha estat pensat i dominat per homes, i una cosa semblant es pot afirmar d'altres àmbits de la societat. És ja peremptòria la necessitat d'introduir valors femenins en la presa de decisions. La dona, dotada des de la genètica i la biologia de

LA REGENERACIÓ DE LA VIDA PÚBLICA

característiques úniques per a la cura de l'ésser humà, és l'agent de canvi necessari per a aquesta regeneració.

Diferències biològiques i psicològiques: algunes conseqüències

Homes i dones som iguals des d'un punt de vista antropològic; participem d'una mateixa naturalesa humana i d'una mateixa missió: créixer, multiplicar-nos i ser feliços. No obstant això, hi ha diferències. Són presents, en primer lloc, en l'àmbit biològic i es plasmen també en el psicològic:⁵ en diferents maneres de conèixer i de sentir. Per això hi ha una certa especialització en les capacitats d'uns i d'altres.

«Homes i dones som iguals des d'un punt de vista antropològic; participem d'una mateixa naturalesa humana i d'una mateixa missió: créixer, multiplicar-nos i ser feliços. No obstant això, hi ha diferències».

El dimorfisme sexual⁶ és un fet necessari per a la transmissió de la vida i la variabilitat biològica, que és riquesa. També és un fet mil vegades constatat que el cervell humà no és unisex, ni pel que fa a la genètica, ni anatòmicament, ni funcionalment. La diferència en la concentració d'hormones sembla que és la base

molecular de les petites però significatives diferències anatòmiques del cervell dels homes i les dones.

En l'etapa prenatal, l'arribada de la testosterona al cervell del fetus home a les 8 setmanes canvia la mida de les estructures cerebrals, destruint cèl·lules d'àrees relacionades amb la comunicació, i indueix la proliferació de cèl·lules en àrees relacionades amb impulsos sexuals i centres d'agressió. En l'etapa infantil, els estrògens activen en les nenes les àrees dedicades a l'observació, comunicació oral i cervell maternal (motivació, atenció, protecció). La testosterona fa que el nen sigui menys sensible a les emocions i a la relació social. També, durant la pubertat, es produeixen canvis rellevants en el cervell XX o XY.

El funcionament del cervell femení és simètric, és a dir, activa tots dos hemisferis alhora (l'esquerre i el dret). El funcionament del cervell masculí és asimètric. Començar un raonament no suposa en els homes que s'iniciï el mateix procés pel que fa a les emocions. Per tant, uns i altres desenvolupen diferents habilitats. L'estratègia femenina en temes visuoespacials és predominantment de record i reconeixement, mentre que la masculina és la de construir, manipulant mentalment l'objecte amb la finalitat de reorientar-lo en l'espai. Les dones avantatgen els homes en fluïdesa verbal i superen els homes en els moviments fins i seqüencials dels dits. Els homes són més hàbils llançant objectes amb precisió i més ràpids a l'hora de prendre decisions. Les dones estan més al cas dels detalls i tenen millor memòria a curt termini.

També hi ha diferències específiques en el processament de les emocions, cosa que comporta que les dones siguin més vulnerables que els homes a la pressió psicològica que suposen els conflictes interpersonals, més susceptibles a la depressió, desordres d'ansietat i trastorns de l'alimentació. El cervell femení predispesa a l'empatia i el masculí a la sistematització, perquè les dones recorden més emocions i els homes més esdeveniments. El major pes del coneixement abstracte, més extensiu en l'home, i del coneixement experimental, més intensiu en la dona, comporta dues maneres d'enfocar les decisions. Ambdues resulten molt necessàries, perquè incideixen en moments diferents del procés de presa de decisions i perquè, al llarg de la vida, cada persona necessita l'ajuda dels altres per desenvolupar una personalitat madura amb el cultiu de totes les virtuts humanes.

Els homes són molt bons generant alternatives, i les dones, fixant els criteris o límits a la decisió. Així, la manera de ser masculina aporta qualitats com la capacitat de fer projectes a llarg termini, certa tendència a la sistematització, l'exactitud, la inclinació per la tècnica... Segons Blanca Castilla, «així com per portar un fill al món i ajudar-lo a integrar-s'hi equilibradament cal la col·laboració imprescindible de l'home i de la dona, d'una manera anàloga, per construir un món humà en el terreny de l'empresa, de les finances, de la política o de les relacions internacionals, és imprescindible la col·laboració de tots dos. L'aportació específica de la dona podria arribar a resumir-se en un sol aspecte: la sensibilitat per l'humà, que comporta la delicadesa en el tracte, la generositat i una capacitat peculiar per estar al cas de les coses concretes, de conèixer les persones, d'acollir-les tal com són, d'estimar-les per elles mateixes i d'adonar-se del que necessiten».⁷

Per a sant Josepmaria Escrivà, «la dona està cridada a dur a la família, a la societat civil, a l'Església, quelcom de característic, que li és propi, i que només ella pot donar: la seva delicada tendresa, la seva generositat incansable, el seu amor a les coses concretes, la seva agudesa d'enginy, la seva capacitat d'intuïció, la seva pietat pregona i senzilla, la seva tenacitat».⁸

Sant Joan Pau II va escriure que Déu ha confiat a la dona d'una manera especial l'home, és a dir, l'ésser humà, i hi afegeix que la societat tecnificada, materialitzada i, en certa manera, deshumanitzada en què vivim, demana la manifestació del «geni» de la dona.⁹

La dona: agent de canvi

Les capacitats específiques de la dona, com ara la seva predisposició a recordar i reconèixer, la seva major capacitat verbal, la seva atenció pels detalls, la seva empatia, defineixen per què la dona és l'agent de canvi que pot regenerar la societat actual, actuant des de la seva feminitat en els diferents àmbits de l'ecosistema humà: la família, l'empresa i la societat.

«No es tracta que un sexe imiti l'altre, sinó que n'apregui, encarnant les qualitats al seu estil. Un home, sense perdre la seva masculinitat, pot ser delicat i captar detalls concrets».

Família, empresa i societat són tres àmbits vitals que poden visualitzar-se com un triangle imaginari en el centre del qual hi ha la persona, que és una i que es va desenvolupant en cadascuna d'aquestes àrees a mesura que va prenent decisions. La dona, de la mà de l'home, és el líder necessari en tots

els àmbits, capaç de construir ponts, de cooperar i de tenir cura dels altres.

Quan una de les autores (Chinchilla) va ser representant d'Espanya en el CEDAW¹⁰ el 2012, va proposar la necessitat d'utilitzar una triple «F» com a criteri en la presa de decisions polítiques i econòmiques, per tal de construir una societat més humana i sostenible:¹¹

- **Feminitat:** obrir l'ull femení, tancat durant tants anys, per enfocar amb més nitidesa els problemes i la seva resolució, sabent que homes i dones som diferents, complementaris i sinèrgics.
- **Família:** ningú no és una illa en l'oceà, tots coexistim i ens devem a altres, som part de la nostra família i, lato sensu, som part de la família humana. En la família descobrim la importància de la coresponsabilitat i desenvolupem competències necessàries per a la vida professional i social.
- **Flexibilitat:** tot ésser viu requereix ser tractat amb flexibilitat, encara més si són persones amb diferents responsabilitats. La dona-mare-treballadora va ser qui va introduir la flexibilitat horària en una època rígida, que després s'ha anat estenent per a tothom.

Pensant avui en la dona, cal referir-nos a una quarta «F», la de Fidelitat. Nombrosos estudis avalen que és una qualitat amb més presència en la dona, tant en els compromisos personals (matrimoni, família, amistats) com en els professionals.

Igual que les dones han après dels homes, els homes han i poden aprendre coses de l'estil femení. No es tracta que un sexe imiti l'altre, sinó que n'apregui, encarnant les qualitats al seu estil. Un home, sense perdre la seva masculinitat, pot ser delicat i captar detalls concrets. Avui el que es vol esborrar és la diferència, perquè es considera sinònim de subordinació; però, el que cal fer és partir de les diferències per construir un entorn més inclusiu. La dona no ha de deixar de ser dona quan surt a treballar o actua en societat, perquè aquesta és la seva millor aportació al terreny públic, encara que no sempre sigui fàcil.

A la família

L'àmbit d'humanització de les persones, per antonomàsia, és la família. Aquesta és la primera estructura d'ecologia humana,¹² on se'ns estima per nosaltres mateixos i on la llei bàsica és la de compartir. I encara que l'home sembla que es va adaptant a les noves circumstàncies, la dona continua sent la variable estratègica en la família. L'estabilitat social és impossible amb famílies inestables. I l'economia només funciona si hi ha confiança, lleialtat i altres virtuts que s'aprenen en l'àmbit familiar (les anomenades «externalitats» en la ciència econòmica).

«Fer bé la síntesi entre família i treball és un problema d'enginy i de disciplina personal. Tot i ser les dones el comodí de la família, no haurien de permetre que l'home sigui el gandul».

Les dones han de promocionar i protegir aquesta ecologia humana que inclou crear «un ambient en què els nens aprenguin a estimar i apreciar els altres, a ser honrats i respectuosos amb tothom, a practicar les virtuts de la misericòrdia i del perdó».¹³ Tot això s'aprèn a la llar, sobretot de la mà de la mare.¹⁴ Per la seva naturalesa, la dona pot acollir la diversitat de cada persona, única i irrepetible. L'home, per estimar, surt de si mateix. La dona obre el seu interior i, si cal, l'adapta a l'acollit.¹⁵ La dona oberta a la vida representa, juntament amb el pare, el nucli del qual sorgeix el capital humà –els fills– i desenvolupa el capital social: fills formats a l'escola de valors familiars, de la cura pels altres, de la sensibilitat, de compartir encàrrecs...

En la societat actual, la natalitat ha passat de ser un do a ser un problema que cal evitar (avortament, anticoncepció), o un objectiu que es vol aconseguir (reproducció assistida). L'hivern demogràfic segueix avançant fins i tot en societats com la finlandesa,¹⁶ on es garanteixen tots els ajuts imaginables a la maternitat i paternitat, i a la integració de tots els àmbits de la vida. L'hedonisme i el materialisme es troben a l'arrel de tot plegat. La dona, de naturalesa més col·laborativa, pot revertir aquesta situació, ajudant l'home a superar tendències més individualistes.

Hi ha maneres naturals de viure i altres, en canvi, que degraden les persones. Fer bé la síntesi entre família i treball és un problema d'enginy i de disciplina personal. Tot i ser les dones el comodí de la família, no haurien de permetre que l'home sigui el gandul.

La dona ha d'ajudar a fer que l'home s'impliqui en la llar, prioritzant encertadament i delegant allò que és delegable. La dona pot mostrar a l'home com la llar familiar és la seva millor i més important empresa.

A l'empresa

«Mirar el món amb ulls de dona» va ser el lema de la IV Conferència Mundial de la Dona que va tenir lloc a la Xina el 1995. El que s'estava demanant era introduir criteris més humans en les diferents instàncies de decisió. Avui, el canvi necessari és cap a un model en què homes i dones comparteixin un projecte comú: construir una societat justa, inclusiva, cohesionada i feliç, on es desenvolupi el millor capital humà i social. L'entorn VUCA (en anglès: Volàtil, Incert, Complex i Ambigu), que avui impregna tots els àmbits, demana una presència femenina, molt més flexible, que sàpiga extrapolar l'organització familiar i els seus valors al món empresarial.

El model d'empresa que pot aportar la dona des d'una veritable concepció humanista està molt més d'acord amb el que requereixen els temps actuals: aplicant una sèrie de polítiques empresarials redissenyades estructuralment, perquè les empreses encarnin uns valors sòlids que permetin el desenvolupament professional i personal dels que hi treballen. Elles no perceben la participació i la delegació com a pèrdua d'autoritat – cosa que sí que passa amb força homes–, sinó com a part integrant de la seva funció directiva. Per això tendeixen a fomentar el treball en equip entre els seus col·laboradors.

L'estil directiu en femení es caracteritza, sobretot, per ser participatiu i donar un gran valor al compromís en les relacions interpersonals, percebent possibles conflictes i afrontant-los amb més tacte que l'home. La dona pot aportar la humanització de l'ambient de treball, el tracte amable de les persones i l'ús flexible, ad hoc, dels sistemes formals, tantes vegades inhumans, tot cercant la cooperació i el consens més que la competició. D'altra banda, la maternitat suposa un enriquiment no només personal, sinó també per a l'empresa, perquè es desenvolupen competències molt útils per al treball: més sensibilitat pels altres, capacitat de negociar, d'organitzar-se, de delegar...

En la societat

És tan cert que les dones han estat històricament infrarepresentades, com que ara hem passat a un feminisme ultra excoent que gairebé busca convertir cada dona en una víctima i cada home en un agressor.

En l'entorn social, s'ha produït una ocultació de la diferència sexual sota la neutralitat del llenguatge, utilitzant progressivament el terme «gènere» quan es vol dir «dona»,¹⁷ anul·lant així l'especificitat femenina en l'aportació a la comunitat. Però nombrosos estudis avalen que les dones han desenvolupat més l'empatia i la capacitat d'utilitzar el poder en col·laboració.

Recordava Vandana Shiva, activista mediambiental que va rebre el 1993 el Right Livelihood Award –també anomenat Premi Nobel Alternatiu, i que literalment vol dir "guanyar-se el pa merescudament"– que «a les dones se'ls va deixar fent la feina que no era considerada important, però que eren les coses reals: proveir l'aigua i l'aliment, i tenir cura de la família. Els valors que necessitem són els de com viure amb la natura, com cuidar, com compartir. Això és coneixement de dones. Ara se'n diu intel·ligència emocional».

Aquestes qualitats de la dona han de fer-se presents també en l'àmbit de la política, on l'especificitat femenina els permet comportar-se com a líders compassius, més que els homes.¹⁸ Si hi sumem la seva capacitat per estendre ponts, derivada de la seva empatia natural, podem apreciar quantes coses està perdent la societat que no inclou la veu genuïnament femenina en el govern de les seves institucions.

En aquest sentit, la mateixa ONU insta «els estats membres a vetllar perquè augmenti la representació de la dona en tots els nivells d'adopció de decisions de les institucions i mecanismes nacionals, regionals i internacionals per a la prevenció, la gestió i la solució de conflictes».¹⁹

També la dona conforma xarxes de suport en diferents àmbits (professionals, socials, d'amistat), des de les quals enfortir els vincles entre elles, a fi de seguir desenvolupant les seves competències i posar-les al servei de la comunitat.

Dins l'Església,²⁰ la dona ha aportat el «geni» femení a través de les santes, veritables agents de canvi que, sense tenir cap tipus de poder formal, van exercir i exerceixen una enorme influència positiva en la societat. Si analitzem les seves trajectòries, aporten uns valors comuns a totes elles: unitat de vida, sentit de missió pròpia, realització personal...

També avui les que més poden regenerar la societat són dones laiques – que són les més nombroses en el si de l'Església– i que lluiten per viure la unitat de vida. Elles construeixen Església injectant oxigen en el seu torrent circulatori, santificant el treball quotidià, santificant-se en aquest treball i santificant els altres a través del treball, una nova vocació ratificada pel Concili Vaticà II, que ja va ser predicada i escampada, molts anys abans, per sant Josepmaria Escrivà.

Es compleixen 30 anys des que sant Joan Pau II va publicar la carta apostòlica *Mulieris Dignitatem*, document de referència en l'Església actual sobre la dona, on defensa la lluita de la dona pels seus drets i pel reconeixement de la seva dignitat, però adverteix del perill d'una certa masculinització, del fet d'igualar-se en tot, arriscant-se a perdre la seva originalitat pròpia.²¹

Afirmava Jutta Burgraff que cada persona té una missió original en aquest món. Està cridada a fer-ne alguna cosa gran, de la seva vida, i només ho aconseguirà si compleix una tasca prèvia: viure en pau amb la pròpia naturalesa.²² Es tracta de descobrir i desgranar aquesta missió original, fent-la operativa amb prioritats clares des de la feminitat. ¿On sóc insubstituïble en cada etapa de la vida? ¿Què puc delegar? Establir les prioritats de la nostra vida completa, amb tots els rols que ens toca desplegar: mare, filla, esposa, amiga, professional... Ordenar i gestionar el nostre temps segons aquestes prioritats... Reconèixer que soles no podem arribar a tot i que caldrà delegar en la mesura que sigui possible, tant a casa com a la feina.

A tall d'conclusió

La dona tindrà una funció regeneradora mentre no perdi la seva feminitat i, des d'ella, treballi en tots els àmbits, des de la tendresa, la cura, l'acolliment, aportant el seu saber estar al cas dels detalls. En la família, acompanyant el creixement de cada un cap a la seva millor versió. En l'empresa, gestionant els conflictes i suavitzant les relacions. En la política, gràcies a la seva empatia i intel·ligència emocional, serà més conscient de les necessitats reals de diferents col·lectius. En general, ajudarà a descobrir mancances i a fer que s'humanitzin les estructures polítiques i empresarials, incloent els valors familiars com a criteris a l'hora de legislar. Al capdavant, doncs, la dona pot ajudar a construir aquest marc sociopolític que permeti a cadascú decidir en quin àmbit vital convé posar més èmfasi en les diferents etapes de la vida.

Tenim ja incomptables exemples de dones que no estan disposades a sacrificar el seu àmbit privat a favor del professional, o viceversa, i que s'estan convertint en catalitzadores de totes les transformacions que aquesta societat necessita. La superwoman dels noranta no és més que una caricatura. Entenem que, en el canvi de cultura que cal promoure, han de tenir-hi un paper rellevant les dones que lideren la seva vida integrant les diferents àrees amb cap i cor. Llavors i només llavors viurem un nou segle d'or per a dones i homes. Si no és així, el segle serà de ferro.

---

¹ CHINCHILLA, N. i PÉREZ LÓPEZ, J.A. (1995). La mujer y su éxito, Pamplona, EUNSA.

² PAPA FRANCESC (2015). Encíclica Laudato si' sobre el cuidado de nuestra casa común.

³ BAUMAN, Z. (1999). Modernidad líquida, Mèxic, FCE.

⁴ CHINCHILLA, N. (2019). Hacia una economía más humana y sostenible, Barcelona, RACEF.

- ⁵ LÓPEZ-MORATALLA, N. (2007). *Cerebro de mujer y cerebro de varón*, Rialp, Madrid, 2017.
- ⁶ LÓPEZ-MORATALLA, N. (2007). *Op. cit.*
- ⁷ CASTILLA DE CORTÁZAR, B. (1992). “La persona y su ‘estructura’ familiar. Dimensiones paterna y materna de la Doctrina Social”, dins de: FERNÁNDEZ, F. (Ed.), *Estudios sobre la Enc. Centesimus Annus*, Unión Editorial, Madrid 1992, pàg. 21.
- ⁸ ESCRIVÀ DE BALAGUER, J. (1991, 1a 1970). *Converses amb Monsenyor Escrivà de Balaguer*, punt 87, Barcelona, Rialp.
- ⁹ JOAN PAU II (1988). *Carta Apostòlica Mulieris Dignitatem sobre la dignitat de la dona.*
- ¹⁰ El Comitè per a l’eliminació de la discriminació contra la dona (CEDAW, per les sigles en anglès) és l’òrgan d’experts independents que supervisa l’aplicació de la Convenció sobre l’eliminació de totes les formes de discriminació contra la dona. El CEDAW és un dels nou òrgans creats en virtut de tractats de drets humans que supervisen l’aplicació dels principals tractats internacionals de drets humans; depèn de l’Oficina de l’Alt Comissionat per als Drets Humans de l’ONU. (Nota de l’editor amb informació de www.ohchr.org).
- ¹¹ CHINCHILLA N. i MORAGAS, M. (2013). "Les tres efes: feminitat, flexibilitat i família", *El Periódico de Catalunya*.
- ¹² JOAN PAU II (1991). *Encíclica Centesimus Annus*, núm. 39.
- ¹³ BENET XVI (14-5-2009). *Pelegrinatge a Terra Santa, Homilia Santa Missa, Muntanya del Sant del Senyor, Natzaret (Israel)*.
- ¹⁴ SANT JOAN PAU II (1984). *Audiència General 18 de gener*.
- ¹⁵ CASTILLA DE CORTÁZAR, Blanca. (2016). “¿Quién es la mujer? El “genio” de la mujer”, *QUIÉN*, n. 3.
- ¹⁶ <https://datosmacro.expansion.com/demografia/natalidad/finlandia>.
- ¹⁷ MORANT, Isabel. (2002). *Discursos de la vida buena: matrimonio, mujer y sexualidad en la literatura humanista*. Madrid, Cátedra.
- ¹⁸ PEW RESEARCH CENTER (2015). “Women in Leadership”. Disponible en <http://www.pewsocialtrends.org/2015/01/14/women-and-leadership>.
- ¹⁹ ONU DONES (2000). *Resolució 1325 del Consell de Seguretat de les Nacions Unides*. Vegeu: <https://www.un.org/press/en/2000/20001031.sc6942.doc.html>.
- ²⁰ CHINCHILLA, N i MORAGAS, M. (2011). “El “geni” femení dins l’Església”, *Temes d’Avui*, núm. 38, pàg. 7-13.
- ²¹ SÁNCHEZ MAILLO, C. (2018). *Jornada “Reconstruir la feminitat. A los 30 años de Mulieris dignitatem”*.
- ²² BURGRAFF, J (2011). “Varón y mujer: Naturaleza o cultura”, *LaityFamilyLife.va*.

Cada setmana pots rebre el
butlletí de notícies de Temes d'Avui
a la teva bústia:

- Panorama d'actualitat
- Recursos per a la catequesi i la formació
- Novetats literàries
- Contingut de les revistes en paper
- Comentaris a documents...

Subscriu-te gratuïtament a:
www.temesdavui.org

Llamados a la unidad. Teología ecuménica

Philip Goyret - Pablo Blanco

Col. Pelícano. Palabra
Madrid, 2018
239 pàg.

L'actual sensibilitat ecumènica té, d'una banda, un origen molt clar en el procés accelerat de globalització del nostre món, on la vivència i professió de la fe, que s'ha rebut dels cristians que ens han precedit, es creua amb la professió i celebració de la mateixa fe cristiana de moltes persones que l'han rebuda pel baptisme en altres comunitats i esglésies no catòliques. Aquesta transversalitat dels cristians d'avui arreu del món, obliga a tenir un delicat respecte per la llibertat religiosa de tothom, com a punt de partida per assolir la unitat.

Conscients de la realitat esmentada, és important recordar que el Concili Vaticà II, des dels seus primers moments, en ser

convocat per sant Joan XXIII, va voler fer explícit que hem de deixar d'insistir en allò que ens separa, que durant segles ha estat un motiu punyent de la falta de mutu coneixement, de caritat i d'unitat, i aprendre a valorar les nombroses coses que ens uneixen: primer de tot, el sant baptisme, pel qual som germans cristians tots els batejats en les pròpies esglésies i comunitats d'origen. I també tots els cristians estem cridats a conèixer, viure i conservar de manera fidel i íntegra la fe de Jesucrist, rebuda per la transmissió del testimoni apostòlic, pel «*sensus fidei*» dels qui ens han precedit en l'Església de Jesucrist.

L'ecumenisme es troba en l'ardor que l'Esperit Sant suscita en l'Església de Jesucrist, com a misteri de comunió, vers el coneixement mutu, la comprensió i la oració dels uns pels altres, el perdó i la caritat fraterna, i la comunió amb Pere (i sota Pere). Això requereix que totes les confessions cristianes –també els catòlics– posin, en primer lloc, en l'horitzó dels seus propòsits, el voler de Jesucrist: «*ut omnes unum sint*», que tots siguin u, com les persones en la Trinitat són un sol Déu Amor. No hi ha cap altre camí possible per a la unitat que l'ecumenisme espiritual, de la caritat i l'oració, “perquè el món cregui”, diu Jesucrist.

Aquest voler de Déu, l'Església catòlica el va fer seu expressament i conscientment en les sessions del

Concili Vaticà II i en els documents definitius, quan va modificar el «*est*» pel «*subsistit in*» respecte a la identificació de l'Església catòlica amb l'Església de Jesucrist, l'única fundada i volguda per Ell, reconeixent en les esglésies i comunitats cristianes separades una part important dels tresors de la fe que pertany a tots. Sant Joan Pau II, en un dels viatges a un país africà, saludant els pastors de diverses comunitats cristianes separades de Roma, va rebre la següent qüestió: «Santedat, sabeu com jo que estem separats. El que no sabem és per què!» Havien rebut la condició de cristians en comunitats separades...

L'afany ecumènic manifestat en els primers decennis després del Concili va fer que es fes un gran esforç de coneixement mutu i comprensió en les trobades i converses interconfessionals i institucionals. A poc a poc s'ha palpat que l'ecumenisme espiritual de la oració i la caritat era de una absoluta necessitat per unir-nos a la pregaria de Jesús al Pare, demanant que tots siguin u: un sol cor i una sola ànima, es diu dels primers germans cristians. «*Ubi caritas et amor, Deus ibi est. Congregavit nos in unum, Christi amor*». Déu és on hi ha caritat i amor. L'amor de Crist ens congrega en una sola cosa.

L'ecumenisme –juntament amb la missió «*ad gentes*» i la missió pastoral– s'ha convertit en un dels aspectes principals de la Nova

Evangelització, que es presenta com a transversal en la Missió única de l'Església de Jesucrist.

Un manual de Teologia Ecumènica té molt en compte tots aquests aspectes. El manual de l'editorial Palabra compleix molt dignament aquests requeriments. La matèria de *Llamados a la Unidad* es presenta en dues parts: la primera referida a la *Història*, on es recorden amb detall les divisions i separacions que s'han donat i persisteixen dels dos mil·lennis cristians, amb un capítol final sobre la història del Moviment Ecumènic com a darrer i actual esforç vers la unitat, que coincideix amb la novetat del Concili Vaticà II i la necessitat de una Nova Evangelització.

La segona part, dedicada a la *Teologia*, exposada en quatre capítols, després de fer un resum de la teologia ecumènica, contempla la fita del ecumenisme: la unitat en l'Església de Jesucrist: un sol Senyor, una sola fe, un sol baptisme. És l'Església que considera Pere com a garant de la fe, és jeràrquica en la seva constitució orgànica i carismàtica en la seva vida, i està governada per l'Esperit Sant. Ve definida com a «misteri de comunió dels homes amb Déu i dels homes entre ells, per Jesucrist». I en tant que «misteri de comunió» és Sagrament universal de salvació. Finalment es plantegen els aspectes pràctics de l'ecumenisme. Diversitat d'aspectes: coneixement

mutu, diàleg i oració per la unitat. Reptes pendents: reformes institucionals, sensibilitat ecumènica i els béns espirituals. Amb unes qüestions finals: l'Eucaristia com a plenitud de comunió; expressions de la fe; matrimonis mixtos; i l'exercici del primat de Pere.

La Teologia Ecumènica avui es considera com una part de la diversitat dogmàtica sobre l'Església: l'Eclesiologia, o tractat sobre el misteri de l'Església de Jesucrist; la Teologia Pastoral o de la Missió, sobre el que l'Església, tal com va ser fundada per Jesucrist, té per Missió: l'anunci de l'Evangeli i la conversió dels no cristians; l'atenció dels batejats, per acompanyar-los vers la santedat de vida; l'acolliment dels separats, per propiciar la unitat segons la voluntat de Crist, manifestada per l'Esperit Sant en la història. Aquesta última tasca de la Missió de l'Església és la que afronta la Teologia Ecumènica.

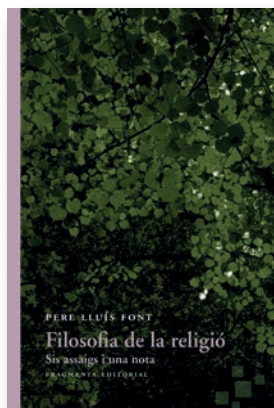
Tots aquests aspectes de la dogmàtica sobre l'Església s'han d'encarar segons les noves condicions que imposa la Nova Evangelització a unes regions i països del món que van ser majoritàriament cristians i que han deixat de ser-ho. Aquesta realitat transversal afecta tota l'Església de Jesucrist, que camina ja en el tercer mil·lenni de la seva història.

Mn. Josep Maria Riera Munné

Filosofia de la religió

Pere Lluís Font

Fragmenta Editorial
Barcelona, 2017
214 pàg.

El Dr. Pere Lluís Font¹ recull diverses col·laboracions seves sobre filosofia de la religió. Una disciplina –diu l'autor al *Pròleg*– «relativament jove i pràcticament sense tradició acadèmica a casa nostra». Una clau important, desvetllada des del principi per l'autor, és saber que Henry Duméry, a qui dedica un apèndix, ha estat el seu principal referent en matèria de filosofia de la religió, d'ençà que el va descobrir a la darrereria de la dècada dels cinquanta del segle passat.

L'obra està estructurada en sis capítols, amb caràcter d'assajos autònoms, però mantenint una seqüència discursiva. Els temes dels assajos són qüestions nuclears de la religió, considerada en general, però pràcticament centrats

en el cristianisme, i més específicament en el catolicisme.

Comença parlant de l'estatut de la filosofia de la religió. Amb aquesta finalitat estudia les diferències amb el que podem dir «l'objecte formal» de les ciències de la religió, i així mateix de la teologia natural, i la teologia dogmàtica (matisant que aquesta pressuposa la fe, a diferència de les ciències de la religió).

Després de considerar la relació genèrica entre filosofia pagana i filosofia cristiana, es planteja que «no és possible fer una filosofia de la religió que sigui realment autònoma i que no sigui, per tant, en un grau o altre, serventa de la teologia, o de l'anti-teologia» (pàg. 50-51). Més endavant, subratlla que una «filosofia dogmàtica, d'escola, de partit pres, de legitimació de posicions prèvies, si no és serventa, és enemiga de la religió» (pàg. 54-55).

Això el porta a parlar de la religió, i més concretament del catolicisme, com a objecte de reflexió filosòfica. Apareix, així, la qüestió central, ja clàssica –que podríem anomenar la *quaestio disputata*–, que duu, al nostre parer, al punt neuràlgic de la filosofia de la religió: la relació entre raó i fe, la possibilitat d'una filosofia plenament autònoma i alhora compatible, i fins i tot harmonitzable, amb la religió, en el mutu respecte dels àmbits propis, dels camps respectius. Qüestió que adquireix una dimensió i densitat especials, quan es planteja en

relació amb una religió revelada i, en particular, el cristianisme, que ve a ser el *primum analogatum*.

L'autor, en el seu estudi, sembla no tenir en compte la relació entre fe i raó presentada pel Magisteri en l'encíclica *Fides et ratio*. «A la llum d'aquestes consideracions, la relació que ha d'instaurar-se oportunament entre la teologia i la filosofia ha d'estar marcada per la circularitat. Per a la teologia, el punt de partida i la font original ha de ser sempre la paraula de Déu revelada en la història [...] D'altra banda, ja que la paraula de Déu és Veritat [...], afavorirà la seva millor comprensió la recerca humana de la veritat, o sigui, el filosofar, desenvolupat en el respecte de les seves lleis pròpies» (núm. 73).

I en el núm. 48, hi llegim: «[...] la relació actual entre la fe i la raó demana un atent esforç de discerniment, atès que tant la raó com la fe s'han empobrit i aflebit una davant l'altra (...) No és inoportuna, per tant, la meua crida forta i incisiva perquè la fe i la filosofia recuperin la unitat profunda que els dona la capacitat de ser coherents amb la seva naturalesa en el respecte de la recíproca autonomia».

En contrast, el Dr. Lluís Font presenta el pensament kantianista en relació amb el tema de la fe religiosa: «En Kant, doncs, la polisèmia del terme *fe* fa possible la coincidència de dues ordenacions diferents de les tres formes de *Fürwahrhalten*. Encara cal afegir-hi

que la *fe moral* és una mena de moral filosòfica, que Kant contraposarà a la *fe revelada* (o fe dogmàtica, o fe doctrinal o fe eclesiàstica) de les religions positives, en la qual sembla que havia deixat de creure, bé que el kantisme la declara possible. En tot cas, la filosofia de Kant és un dels grans llocs de reflexió sobre què és creure» (pàg. 147).

El sistema filosòfic kantian, en efecte, estableix dos axiomes que barren la possibilitat de rebre una doctrina revelada: a) no és possible el coneixement de la cosa-en-si (*noumenon*); b) l'únic coneixement possible de la realitat és el *fainomenon* (la cosa-per-a-mi). Però el *fenomen* és fruit exclusiu de l'activitat interna del subjecte. D'aquí la afirmació taxativa kantiana: «ésser no és un predicat real». El sistema kantian és, doncs, un subjektivisme transcendental. I, per tant, incompatible amb una doctrina que es presenta com a coneixement objectiu de la realitat, la qual, tot i ser revelada, resulta harmonitzable amb la raó.

En resum, penso que el present treball del Dr. Font aconsegueix la finalitat que ell proposa en el pròleg: obrir camí als estudis sobre la filosofia de la religió en el nostre àmbit acadèmic. Pels temes escollits –tots fonamentals en la matèria–, i la profunditat en el tractament de les qüestions, pot resultar una obra adequada com a introducció a la filosofia de la religió, i alhora una eina útil de treball. L'anàlisi de l'autor en els temes proposats en els

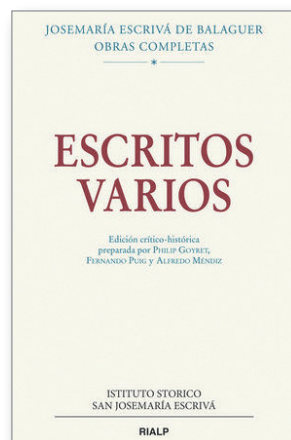
diferents assaigs obre també camps interessants d'estudi. El llibre presenta, així, una gran amplitud de temes i una àmplia bibliografia.

Ferran Rodríguez Jarque

Josemaría Escrivá de Balaguer Escritos varios (1927-1974)

Edició crítica històrica
preparada per Philip Goyret,
Fernando Puig i Alfredo
Méndiz (editors)

Rialp
Madrid, 2018
344 pàg.

Es tracta d'un nou llibre de l'edició crítica de les *Obras Completas de san Josemaría Escrivá*, dins de la sèrie «Obras publicadas». El títol respon, sens dubte, a la necessitat d'incloure en la sèrie un conjunt de publicacions breus –concretament, onze– que van des homilies a

articles, entrevistes, comunicacions en congressos i conferències. Van ser publicades entre 1927 i 1974 en llocs diversos i no sempre de fàcil accés.

Aquesta obra s'ha estructurat en quatre blocs temàtics, cosa que dona unitat a la diversitat. Cada un d'aquests blocs –editat per un especialista– va precedir d'una introducció en què es presenta el marc teològic i el marc històric doctrinal, així com la finalitat i contingut de cadascun dels textos. Les notes que il·lustren el text resulten oportunes i ajuden a aprofundir en la lectura original.

El primer bloc inclou tres homilies sobre l'Església i el sacerdoci i ha estat preparat pel teòleg Philip Goyret. El segon conté tres escrits juridicocanònics i n'ha tingut cura el canonista Fernando Puig. El tercer bloc, preparat per Alfredo Méndiz, doctor en Història i sotsdirector del *Istituto Storico San Josemaría Escrivá* és d'una temàtica més variada, amb un article publicat el 1969 i dues entrevistes. L'últim bloc, també editat pel Dr. Méndiz, són dos articles marians, concretament sobre la Verge del Pilar.

El pròleg, l'escriu l'actual prelat de l'Opus Dei, Mons. Fernando Ocáriz, el qual afirma que en la seva «varietat ofereix un ric mosaic de l'esperit del fundador de l'Opus Dei». És una

bona síntesi, que es concreta en interessants reflexions sobre aspectes particulars. Em semblen particularment interessants les homilies sobre l'Església i el sacerdoci pronunciades a principis de la dècada de 1970, en moments de força confusió doctrinal amb algunes interpretacions errònies del Concili Vaticà II. El seu valor no és, però, conjuntural, sinó immutable, amb paraules fermes i clares, sobre la finalitat sobrenatural de l'Església, la necessitat de la lleialtat a l'Església i el caràcter permanent del sacerdoci.

Dels escrits juridicocanònics, en destacaria dos treballs sobre els instituts seculars, una estructura jurídica aplicada a l'Opus Dei uns anys abans de la seva configuració jurídica definitiva com a prelatura personal. Aquests escrits són d'interès no només per aprofundir en alguns aspectes de l'itinerari jurídic de l'Opus Dei, sinó també per endinsar-se en alguns detalls de l'esperit de l'Obra fundada per sant Josepmaria, incloent-hi glosses sobre les maneres i mitjans de santificació i apostolat amb què compten els membres de l'Opus Dei i virtuts com la humilitat, l'alegria i la caritat.

Les riqueses de la fe i la defensa del pluralisme polític dels catòlics –per descomptat, també dels fidels de l'Opus Dei– surten al pas, un cop més, dels

que pretenien vincular les idees polítiques personals de membres de l'Obra amb una suposada postura corporativa en qüestions temporals. Una postura corporativa que senzillament no existeix.

Particularment entranyables són els dos articles finals sobre la Mare de Déu del Pilar, una advocació mariana estretament relacionada amb la vida de sant Josepmaria. Un cop més, es fa patent el seu amor a la Mare de Déu i la reflexió sobre la seva presència en l'obra de la nostra salvació i la seva presència en el sacrifici de la Creu, que es renova en la Santa Missa. Arriba a afirmar: «Per mi, la primera devoció mariana –m'agrada veure-ho així– és la Santa Missa» (pàg. 289).

Interessarà llegir aquest llibre –o algunes de les seves parts– als qui desitgin conèixer aspectes de l'esperit de l'Opus Dei, com a variat mosaic que reflecteix aquest esperit.

Domènec Melé

Buscando a Dios en el universo

Ramón Tamames

Erasmus Ediciones
Vilafranca del Penedès,
Barcelona, 2018
384 pàg.

Només les paraules del títol d'aquest llibre ja provoquen en el lector el desig de saber si reflecteixen l'itinerari vital de l'autor, o bé el valor objectiu que cal trobar en les ciències cosmològiques (com la matemàtica de l'astronomia o dels àtoms o en els fonaments físics de la genètica) un camí per trobar Déu. Algú que hagi pogut expressar la voluntat de produir l'explosió inicial d'un *big bang* o que s'atreveixi a atribuir-li la voluntat de produir una futura involució en un fenomen en sentit contrari.

Coneixem prou bé, i de manera pública, la trajectòria

que ha seguit qui ha estat un brillant estudiant i estudiós, que ha cursat en el seu moment les carreres de Dret i Economia, que l'han ajudat a pensar i que li han donat una base per aprofundir en totes aquestes ciències i captar l'essencial dels avenços. Entenem, doncs, que tracti amb familiaritat en tots els seus camps d'estudi Copèrnic o Galileu, i els continuadors de Mendelèyev, Mendel, Nils Bohr, Einstein o Lemaître.

Ramón Tamames no vol enlluernar innecessàriament el lector amb demostracions matemàtiques o amb la utilització d'un llenguatge de nombres, lletres i algorismes amb el qual s'hauria d'arribar a veritables demostracions, i tot plegat, sense que, d'altra banda, vulgui aprofitar l'ocasió d'utilitzar els conceptes filosòfics que porten a vegades a l'aplicació de les idees de causalitat o finalitat i introduir-los en un món que no és el propi d'aquesta mena de reflexions.

Passa, simplement, que els que llegeixen i pensen sense prejudicis, es resisteixen a una forçada utilització d'aquests arguments per arribar a una posició atea, i, tampoc necessàriament, i pel mateix motiu, a la postura contrària. Jo penso que Tamames ha fet bé de mostrar-se atent a un itinerari intel·lectual, capaç de conduir les àmplies i il·limitades possibilitats que ofereix la

intuïció. Hom s'adona, a més, que coneix els camins que no pocs han seguit amb un coneixement per connaturalitat, que acull amb respectuós afecte els camins de la interioritat d'altres, i que coneix bé les vies per les quals sempre han arribat les opinions d'escola, i les vies tradicionals.

Un home que ha sentit la passió de la justícia en la seva tasca política, i ha conegut les dificultats d'un equitatiu repartiment dels béns materials i morals, amb l'ajuda del dret, ha pogut sentir-se portat a confiar-lo a les supremes Altures d'aquesta virtut. A més, un home amb bon gust per les arts plàstiques i la música és també capaç de deixar-se endur, pel camí de l'estètica, a una Bellesa, sense límit ni fi, com ell ha sabut expressar com a conseqüència d'alguna audició de la segona simfonia de Gustav Mahler, en un expressiu *Decàlogo* del seu pensament, difós paral·lelament al llibre que ara ressenyem. I, tornant al títol del llibre, no vull oblidar la reflexió de to pascalíà que tinc present en el record: «No em buscaries si no m'haguessis ja trobat».

Ferran Blasi Birbe

La vía de la experiencia o la salida del laberinto

Juan Manuel Burgos

Rialp
Madrid, 2018
136 pàg.

Un llibre interessant, encara que amb un títol poc informatiu. Què és la via de l'experiència? A quin laberint es refereix? Comencem per la segona qüestió. El laberint representa la fragmentació intel·lectual que caracteritza la cultura actual. El pensament d'Aristòtil i Tomàs d'Aquino va presentar un sòlid edifici ontològic que la Modernitat va tractar de demolir, posant l'accent en la consciència del subjecte, a partir de la *res cogitans* cartesiana. D'aquí en va sorgir el projecte de la Modernitat, basat en la raó, però amb oblit de l'ésser; un projecte poderós que ha il·luminat, en gran mesura, el pensament d'Occident en els tres últims segles. Al seu torn, la postmodernitat ha

desestructurat i limitat enormement la raó moderna i la seva pretensió d'universalitat, donant lloc a una raó afeblida i a una enorme fragmentació. Davant d'aquest panorama, el llibre es planteja com a objectiu «presentar una nova proposta epistemològica, l'experiència integral, que es postula com una via de sortida de la fragmentació contemporània, com un camí eficaç de construir el sentit en un context de postmodernitat». (pàg. 10-11).

Aquesta «experiència integral» és un model cognitiu construït a partir d'intuïcions de Karol Wojtyła, qui no va arribar a desenvolupar-lo completament. Ja fa temps que Juan Manuel Burgos, autor del llibre que comentem – professor titular de la Universitat CEU San Pablo i president de l'Associació Iberoamericana de Personalisme– aprofundeix en el pensament antropològic de qui va arribar a ser el sant pare Joan Pau II. A partir d'aquesta reflexió, Burgos ha desenvolupat una proposta que anomena «experiència integral», sobre la qual va publicar el llibre *La experiencia integral. Un método para el personalismo* (Palabra, Madrid, 2015).

Wojtyła considera l'experiència humana composta per una dimensió subjectiva (quan actuo tinc l'experiència de l'acció) i una dimensió objectiva (conec també l'exterioritat de l'acció), les quals estan integrades entre elles i es capten unitàriament per la intel·ligència i els sentits. Burgos

es proposa avançar en la via gnoseològica de Wojtyła «enfortint les seves anàlisis, eliminant-ne mancances i aportant-hi nous nivells epistemològics». (pàg. 53).

Els tres primers capítols de l'obra es dediquen a discutir el problema i introduir-hi l'experiència integral. En els dos següents, s'analitzen un parell d'elements claus de la proposta epistemològica. El primer està dedicat a *l'experiència* (cap. 4), una activitat personal significativa que és entesa com a experiència integral. El segon s'ocupa de la *comprensió* (cap. 5), que segueix l'experiència i consisteix a transformar-la en coneixement explícit.

Aquest coneixement s'aconsegueix en tres moments: el primer, la inducció (en sentit aristotèlic), que consolida i fixa una unitat de significat, amb un contingut sensible-intel·lectual i objectiu-subjectiu; el segon és la indagació o exploració, que porta a noves induccions; i el tercer: la interpretació, és a dir, l'aclariment de les dades procedents de l'experiència i fixades a través de la inducció i l'exploració. La comprensió inclou també l'expressió, transmissió i comunicació dels coneixements adquirits. L'autor sintetitza el procés cognitiu d'aquesta manera: «Comencem per una experiència en la qual ens són donats els continguts del real (que ens inclou a nosaltres mateixos). En fixem el sentit a través de la inducció, que

conduïx a l'exploració del món en un procés cíclic. Però el material que genera aquest procés [...] fa inevitable una interpretació [...] que realitza cada subjecte». (pàg. 86-87).

En els dos capítols següents, es posa en relació l'experiència integral amb la ciència (cap. 6) i amb el saber filosòfic (cap. 7). Per dir-ho ras i curt, la ciència explica fenòmens observables, però no pot explicar tot l'àmbit de la realitat. La «Font Originària» (l'experiència integral) no pot ser absorbida per la ciència. D'altra banda, l'epistemologia proposada permet l'accés al sentit ple, al fonament, i en definitiva, permet sortir del laberint.

El llibre acaba amb un breu epíleg, interessant però menys desenvolupat que altres parts de l'obra, on s'indaga sobre el Fonament Últim (així, amb majúscules) del sentit, és a dir, pel Fonament del fonament. Citant l'Evangeli de sant Joan, l'autor reconeix que el Logos és el fonament últim, però no creu que sigui necessari recórrer al Logos per «sortir del laberint». Certament, la recerca de sentit per a algunes qüestions, com el sofriment, el misteri de la mort o la identitat de Déu, exigeix recórrer al Logos, «que es va encarnar per facilitar la nostra tasca. Però *la legitimació bàsica del nostre coneixement és feina nostra*» (pàg. 235-238, en cursiva en l'original), la qual cosa justifica aquesta obra.

En conclusió, aquest llibre ajuda a comprendre el pensament de Karol Wojtyła i, a partir d'ell, proposa la manera de resoldre un problema important que afecta la cultura actual: la fragmentació del pensament. Ho fa explorant la via anomenada «experiència integral», que harmonitza la metafísica tradicional i aportacions de la modernitat, com el valor de la subjectivitat i la consciència de la realitat. D'altra banda, aporta elements innovadors per a la teoria del coneixement, l'antropologia filosòfica i la filosofia personalista. I indirectament resulta també interessant per a l'ètica i la teologia fonamental. En definitiva, una obra que val la pena llegir per avançar en la comprensió i millora de la cultura actual.

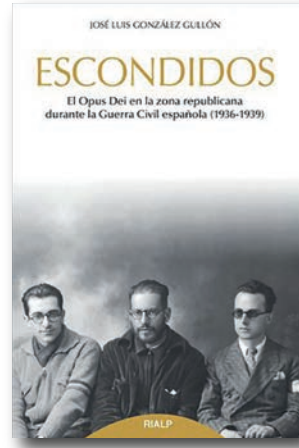
Domènec Melé

Escondidos
El Opus Dei en
la zona republicana durante
la Guerra civil española
(1936-1939)

José Luis González Gullón

Rialp
 Madrid, 2018
 468 pàg.

Aquest llibre és un tractat d'allò que s'anomena *microhistòria*: l'anàlisi de la vida d'unes quantes persones – membres de l'Opus Dei, parents i amics– al llarg d'un període de temps –la Guerra civil espanyola (1936- 1939). En el relat es reflecteixen les seves virtuts i les seves limitacions a través dels

documents històrics, sobretot epistolars, que l'autor maneja amb traça.

És continuació del llibre *DYA: La Academia residencia en la historia del Opus Dei (1933-1939)*, del mateix autor, que tracta, també dins aquest terreny de la microhistòria, de la gènesi i del desenvolupament de la primera tasca apostòlica corporativa de l'Opus Dei. Els protagonistes són els mateixos. L'Acadèmia residència es va tancar l'any 1936 arran de l'esclat de la Guerra Civil, i els seus ocupants, majoritàriament van romandre *amagats*, perseguits pel règim de terror i de persecució religiosa que va imperar a Madrid i a tota la zona republicana, llevat el País Vasc, durant el temps del conflicte bèl·lic.

El llibre està format pels capítols següents: I. L'inici del conflicte, II. Les presons i la clínica psiquiàtrica, III. Entorn de la Legació d'Hondures, IV. L'evasió del fundador i dels seus acompanyants, V. Compàs d'espera.

Tots són interessants i reflecteixen amb detall i energia l'heroïtat d'uns joves per mantenir la seva fe viva, enmig de circumstàncies adverses de tota mena, en què el perill de mort sempre estava a l'aguait. Crida l'atenció la visió sobrenatural del Fundador de l'Opus Dei, que aprofitava aquestes circumstàncies per ajudar i formar els seus fills, de manera que creixessin interiorment, tot omplint-los d'esperança per tal que prosseguissin la tasca apostòlica en un futur no gaire llunyà.

Això es veu de manera especial en el capítol III: *Entorn de la Legació d'Hondures*. El Fundador i uns quants més, entre els quals hi havia el seu germà Santiago, es reclouen a la Legació d'Hondures, per tenir protecció diplomàtica. I allà hi passen uns 6 mesos. Segueixen un horari, tenen classes, sessions d'actualitat de les seves especialitats, viuen les normes de pietat, i, sobretot, cada dia el Fundador els predica i un d'ells – que sabia taquígrafia – pren notes de la predicació, la transcriu i, quan poden, fan arribar els textos als qui són fora de la Legació. Es tenen en compte aquests textos, que donen fe de la profunda vida interior que hi batega i de la visió sobrenatural que els amara.

Potser el capítol més emocionant és el IV: *L'evasió del Fundador i dels seus acompanyants*. Narra les peripècies del pas dels Pirineus fins a Andorra en unes jornades

esgotadores que van suposar per a ells l'alliberament de la persecució a la qual estaven sotmesos; amb l'arribada a Andorra, començava una etapa nova en la qual podrien expressar la seva fe amb llibertat. Avui, aquest camí del pas dels Pirineus ha estat reconstruït per l'*Associació d'amics del camí de Pallerols de Rialb a Andorra*, que organitza al llarg de l'any diversos actes commemoratius i celebracions recordant aquesta gesta (vegeu www.pallerols-andorra.org).

És un llibre que llegiran amb gust els seguidors de sant Josepmaria i tots aquells interessats a conèixer la història d'aquells anys tumultuosos viscuts amb els ulls de la fe.

Joaquim González-Llanos

Fets i moments suggeridors

**Ferran Blasi i Birbe
Pròleg de Joan Galtés i Pujol**

Publicacions de l'Abadia de
Montserrat
2019
140 pàg.

Fets i moments suggeridors s'obre amb un afectuós pròleg de l'historiador i recentment nomenat canonge de la catedral de Barcelona Joan Galtés. La presentació emmarca bé l'estructura i missatge d'aquest llibre que el Dr. Galtés defineix com un «aplec de glosses sobre temes que incideixen amb més o menys

intensitat en el moment històric que vivim». La temàtica és diversa i està agrupada en matèries: història, creences i ideologies, societat i valors, Església, actituds i cultura.

A cada glossa, hi trobarem alguna reflexió «sobre valors cívics, ètics i morals, tractats amb lucidesa, amb precisió, amb seny». Així, el tema de cada petit article està emmarcat amb referències històriques i culturals que il·lustren a un lector que, potser, desconeix aspectes del tema tractat. La vasta cultura de l'autor, els seus coneixements en dret, història i fins i tot en sociologia de les institucions i de les persones es traspuen, en paraules del Dr. Galtés, en el fet que l'autor proporciona «una perspectiva, una orientació, en definitiva una saviesa humana del tot necessària per comprendre la vida, seguint aquell aforisme d'Ortega y Gasset: "Per viure la vida has de mirar el futur; per comprendre-la has de mirar el passat"». I tot plegat, en

un to serè, també en tractar qüestions molt properes al moment en què s'escriu aquest llibre i que han creat fílies i fòbies.

Parafrasejant el títol d'un conegut llibre, podríem sintetitzar aquesta obra del Dr. Blasi dient que és com «una petita història de quasi tot». L'autor confessa en un moment que l'origen del llibre es troba en un munt de qüestions que li han estat proposades en diferents moments; i l'autor, convençut que la història la fan els homes i la seva llibertat movent-se dins unes coordenades que tenen un principi i una fi, un sentit... n'extreu allò de permanent i valuós –tot i que no sempre és positiu als ulls dels homes–. De les accions dels homes i del funcionament de les estructures més sofisticades (empreses, corporacions, estats...) l'autor en treu sentit, cultura, ensenyaments –també morals– fent bona aquella idea segons la qual «la història no serveix per res, però el qui no sap història, no sap res».

A tall d'exemple, només proposo a la consideració del lector, per fer-lo delir, el primer capítol sota el nom d'«*Història*» i en què l'autor fa un repàs a l'origen del món, qüestionant les conegudes preguntes: d'on venim i on anem? De tot això, en tenim resposta en la tradició judeocristiana a través de la Bíblia, un conjunt de llibres que anomenem inspirats per Déu; però ¿quin és el cànon, la llista, d'aquests relats? Jueus i cristians proposen les seves respectives llistes canòniques de llibres

inspirats... ¿tenen una base històrica o han estat modificades al llarg dels temps? També a això dona resposta el Dr. Blasi, passant pel Qumram i Massada.

Però l'autor també posa el focus en qüestions i moments més propers a nosaltres: la personalitat de Francesc Cambó, polític, mecenes i personalitat de llarga volada que brillà amb llum pròpia durant el primer terç del segle XX fins al seu exili. Una altra personalitat que té capítol propi és Verdagner i el seu famós *cas* del qual l'autor en treu ensenyaments per a tots aquells casos en què persones honorades han estat jutjades de forma dura i injusta per part dels poders del moment.

Aquest capítol històric, el tanca una glossa –un xic més llarga– dedicada a la gran conflagració del 1936-39; és un exemple proper que mostra com tot conflicte bèl·lic arrossega famílies i amics, les emocions marquen a les persones, els llibres, cròniques. i informacions elaborades molts decennis més tard. Conèixer què va passar per no repetir els errors, també conèixer les motivacions de cada bàndol destriant el que tenen de positiu i de negatiu... la persecució de l'Església i els catòlics en un bàndol i la posterior alineació amb l'altre més tard...

Tot en sis pàgines completes, mesurades, però clares, sense rancúnia ni glorificacions gratuïtes. Sis pàgines que deixen una mica d'aire fresc i algun ensenyament

per superar –amb un punt d'optimisme– les discrepàncies que sorgeixen a les nostres societats diverses on arrela el populisme i les visions extremes; però gràcies al que ens recorda el Dr. Blasi, veiem clar que no està escrit que aquestes postures maximalistes tinguin la darrera paraula. La tindran els lectors, cadascun d'ells, d'aquest llibre. Tant de bo que fossin molts. Ens aniria a tots molt millor.

Xavier Vilella

En la tierra como en el cielo. Historias con alma, corazón y vida de Javier Echevarría

**Álvaro Sánchez León
Pròleg de Fernando Ocariz**

Rialp
Madrid, 2018
359 pág.

Álvaro Sánchez León és l'autor d'aquest primer llibre sobre Mons. Xavier Echevarría, prelat de l'Opus

Dei (1932-2016). És difícil enquadrar-lo en un gènere determinat. L'autor no vol que se'n digui biografia sinó «*collage* periodístic», configurat a partir de 45 entrevistes amb persones que el van conèixer bé, i que ressalten les qualitats humanes i sobrenaturals d'allò que l'autor anomena «una bona persona que es va implicar a millorar el nostre món contemporani».

No es tracta d'un llibre d'entrevistes. Però sí, que, prenent-les com a punt de partida, s'embasta un relat de la vida de Mons. Xavier Echevarría. I en surt un retrat viu i ple de colors, escrit amb un estil àgil i ràpid. Amb pinzellades una mica impressionistes del caràcter viu i alegre de monsenyor Xavier. L'acció va cap endavant i cap enrere en el temps. Van passant *coses normals* però que commouen els protagonistes dels relats pel gran cor de Mons. Xavier Echevarría, que, com diu Mons. Fernando Ocariz en el pròleg, deixa «entreveure el cor de Déu».

Es reflecteix en aquestes pàgines la seva proximitat a sant Josepmaria. Durant 25 anys va ser-ne el seu *custode*, és a dir, el seu col·laborador més proper, juntament amb el beat Álvaro del Portillo. Ajudarà a sant Josepmaria en el govern de l'Obra fins al final de la seva vida. Després, serà la mà drete del beat Álvaro, quan aquest es queda al capdavant de l'Opus Dei. I, finalment, el 21 d'abril de 1994 el Congrés General de l'Opus

Dei tria Mons. Xavier Echevarría com a cap de la Institució. Comprèn, per tant, aquesta etapa final, 22 anys, en els quals és Pare d'aquesta gran família de l'Opus Dei, amb la mirada atenta a totes les preocupacions de les seves filles i dels seus fills. Els testimonis reflecteixen la seva proximitat amb els problemes quotidians amb què es trobaven i el seu gran cor de Pare, que s'alegrava, patia, es commovia amb el que li passava a les seves filles i fills, i feia que se sentissin estimats. Per aquest motiu, els testimoniatges mostren també aquesta emoció i aquest reconeixement davant la paternitat i l'afecte de monsenyor Xavier.

Al final del llibre, li pregunten a Mons. Fernando Ocariz si li han demanat que es comenci com més aviat millor la causa de canonització de monsenyor Xavier. La resposta és afirmativa. Ha rebut moltes peticions en aquest sentit. De moment no s'ha fet res perquè el termini que marca la Santa Seu per obrir un procés d'aquest tipus són cinc anys després de la mort.

Sens dubte, aquest llibre contribuirà a conèixer millor Mons. Xavier Echevarría i estendrà la seva fama de santedat. I, de la mateixa manera que va ajudar als entrevistats, també ajudarà a molta altra gent a acostar-se a Déu, cosa que és la característica pròpia de les persones santes.

Joaquim González-Llanos

La llibertat d'estimar. Guadalupe Ortiz de Landázuri

Cristina Abad Cadenas

Palabra
Madrid, 2018
126 pàg.

Guadalupe Ortiz de Landázuri (Madrid, 1916-1975) és la primera dona de l'Opus Dei que pujarà als altars: serà beatificada el 18 de maig de 2019. El passat 8 de juny de 2018, el Papa va autoritzar a la Congregació per a les Causes dels Sants a promulgar el decret d'un miracle atribuït a la seva intercessió. I aquest és el pas previ a les beatificacions: un miracle que s'estudia i és reconegut com a curació inexplicable –en aquest cas– per un equip d'especialistes.

L'autora del llibre, Cristina Abad, és una periodista madrilenya, establerta a Andalusia que ja coneixia la vida de Guadalupe per altres biografies i testimonis personals, però que al principi li havia semblat un model

massa perfecte, o gairebé inabastable. Quan, a la primavera de 2017, va tenir lloc per part de l'Església la promulgació del *Decret de les seves virtuts heroiques*, se li va revifar l'interès periodístic i la qüestió sobre l'actualitat de la figura de la biografiada. Es tractava de veure si resistia el pas dels anys i si la vida i el pensament de Guadalupe continuen sent atractius en els temps actuals.

La resposta és altament positiva. De l'interès periodístic, l'autora va passar a l'admiració, i de mica en mica a sentir-se captivada per la simpatia, l'espiritualitat i sobretot la normalitat que va anar descobrint progressivament, en la seva extensa correspondència, en testimonis sobre ella i altres materials que anava investigant en diferents arxius.

En aquest mateix sentit, s'ha publicat recentment una col·lecció de cartes de Guadalupe dirigides a sant Josepmaria Escrivà, en format digital, a la pàgina web www.opusdei.org (*Cartes a un Sant*). I refermen exactament aquesta mateixa impressió. La senzillesa, la sinceritat i l'alta espiritualitat contingudes en aquestes cartes donen fe d'una vida intensa, autèntica, plena de detalls familiars i d'afecte, que es guanyen el lector i l'impulsen a emular-la en els seus desitjos de santedat aplicats a la vida diària.

El llibre ressegueix la vida de Guadalupe des de la seva infància.

S'atura en la tràgica mort del seu pare, afusellat durant la Guerra Civil, i especialment en el descobriment de la seva vocació, que va comptar amb el consell de sant Josepmaria, a qui va conèixer l'any 1944, en el primer Centre de l'Opus Dei per a dones a Madrid, al carrer Jorge Manrique. Va ser una trobada indeleble, que recordaria tota la vida.

El llibre també s'atura en els primers temps de l'Opus Dei a Mèxic; Guadalupe hi va anar l'any 1950. I assenyala que va ser una pionera, com en altres moments de la seva vida: l'única noia de la seva classe en el seu col·legi de Tetuan, una de les cinc dones que es van matricular el 1933 a Químiques a la Universitat Central de Madrid i la primera directora de la Residència Universitària Zurbarán a Madrid. Els sis anys que va passar a Mèxic van ser d'autèntica aventura, començant diferents iniciatives apostòliques en diversos ambients, tant universitaris com rurals, i en l'atenció a les necessitats domèstiques de les cases que s'anaven obrint. Quan va arribar l'hora de tornar, hi havia deixat onze centres escampats arreu de les diverses ciutats del país.

L'única pega del llibre és que sigui tan curt. En altres biografies, es destaca també la seva bona tasca en els últims anys de la seva vida, afectada d'una malaltia cardíaca, que portava de forma exemplar, sense queixar-se, sense fer-se notar. Uns anys més serens,

però sens dubte, eficaços. I en els quals no hi va faltar el bon humor per viure la santedat cada dia, també d'aquesta manera.

Un llibre altament recomanable, i que farà que molta gent s'aculli a la intercessió de la nova beata.

El llibre està disponible en català i en castellà.

Joaquim González-Llanos

Jesús

Enrique Cases

Editora www.lulu.com
2018
571 pàg.

Ens trobem davant d'un llibre –en edició digital (www.lulu.com) i amb ISBN (núm. 978-0-244-05505-9), cosa que en facilita l'adquisició–, que té com a clau la coneguda frase paulina «Déu en Crist, reconciliava el món amb ell» (2Co 5, 17). L'autor subratlla que sense Crist no hi ha salvació. És Crist, i només Crist, el qui dona sentit als actes religiosos; sense Crist, meditacions, encens, sacrificis, càntics, gimnàstiques corporals i d'altres, no serveixen per assolir la salvació. Per això, és tan important col·locar la centralitat de Jesús en la vida cristiana.

Ratzinger-Benet XVI va escriure *Jesús de Natzaret* per recuperar el Crist històric en tota la seva força davant d'alguns mètodes historicocrítics que el fan minvar en la seva divinitat i la seva

humanitat. Enrique Cases escriu aquest extens llibre donant per descomptat aquestes consideracions històriques. La seva mirada és més aviat meditativa i espiritual, amb una gran riquesa d'aspectes. En primer lloc, es fa un perfil de Jesús en el seu ambient, ànima i cos per centrar-se en les manifestacions exteriors. La seva vida mística és estudiada, després, tot intentant abastar la seva intimitat més profunda i com afecta la seva divinitat a la seva humanitat pel que fa a vida d'oració o nivell de consciència. Seguidament, tracta de la lluita de Jesús com a home temptat per Satanàs fins a arribar a la victòria de la Creu, en què Crist es fa lliurement víctima expiatòria superant el cicle de mort amb què el Diable tenia encadenada la humanitat.

La part més extensa, la constitueix una vida de Crist més clàssica que segueix els estudis del Pare Lagrange en situar els fets i paraules del Senyor en els tres anys de vida pública, especialment al voltant de les festes jueves. La setmana de Pasqua es contempla amb gran deteniment i detall fins a la Resurrecció. Es conclou amb estudis sobre les declaracions dogmàtiques sobre Jesucrist dels primers segles cristians.

El llibre de Cases cobreix una diversitat d'aspectes sense un fil conductor precís, excepte la seva referència a Jesús, Déu i home veritable. El llibre pot ser útil, sobretot, per facilitar l'oració meditativa. Una suggerència en una pròxima edició seria millorar els índexs; són amplis, però incomplets.

Domènec Melé

Busques llibres de qualitat?

Tens més de
3.000 ressenyes i
valoracions de
llibres en català
al teu abast

www.temesdavui.org

